

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI OLARAK TOPRAK IŞIK
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

NEJLA SÜER

İzmir
2021

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI OLARAK TOPRAK IŞIK
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

NEJLA SÜER

DANIŞMAN
Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN

İzmir
2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Bir Çocuk edebiyatı Yazarı Olarak Toprak Işık Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

31/12/2021

Nejla SÜER

Tarih: 15/02/2022

Tez Başlığı:

Bir Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Toprak Işık Üzerine Bir Araştırma

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 137 sayfalık kısmına ilişkin, 09/02/2022 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 14'dür**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı

Kullanım Kılavuzunu okudum ☒ X

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☒ x

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☒ x Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ x Kaynakça dâhil, ☒ x Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. x EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. x	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Nejla SÜER
Öğrenci No : 2002950130
Anabilim Dalı : Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ x Doktora ☐

ÖĞRENCİ
Nejla Süer

DANIŞMAN
Doç.Dr. Sabahattin Çağın

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

2002 yılında birtakım nedenlerden dolayı bırakmak zorunda olduğum yüksek lisans programına af kapsamında yeniden dönmek için beni yüreklendiren ve hiçbir desteği esirgemeyen eşim Mehmet SÜER'e ve çocuklarıma çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans boyunca yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN'a; tez yazma sürecimde aklıma takılan her soruya cevap veren ve beni hep pozitif etkileyen Yazar Toprak IŞIK'a sonsuz teşekkür ediyorum.

Çalışmamda matematik alanı ile ilgili bölümlerde bana yardımda bulunan ve kitabı okuyup değerlendiren ve bu konuları bana öğrencisiymişim gibi anlatan değerli öğretmen arkadaşım Fatma DOĞAN'a; fen alanında kahrımı çeken fen bilimleri dersi öğretmen arkadaşlarıma ve Celal Bayar Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olan kuzenim Aylin Öz'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
BÖLÜM I	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. AMAÇ VE ÖNEM	1
1.3. PROBLEM CÜMLESİ / ALT CÜMLELER	2
1.4. SINIRLILIKLAR	2
1.5. VARSAYIMLAR	2
1.6. TANIMLAR	3
1.7. ARAŞTIRMANIN MODELİ	3
1.8. EVREN / ÖRNEKLEM	3
1.9. VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE ARAÇLARI	3
1.10. VERİLERİN ANALİZİ	4
1.11. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ, GÜVENİRLİĞİ	4
1.12. ARAŞTIRMACININ ROLÜ	4
BÖLÜM II	5
2.1. ÇOCUK EDEBİYATI	5
2.2. ÇOCUK EDEBİYATI NEDİR?	5
2.3. ÇOCUK EĞİTİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATININ YERİ	7
2.4. ÇOCUK EDEBİYATINDA BULUNMASI GEREKEN	
NİTELİKLER	11
2.4.1. İÇERİK ÖZELLİKLERİ	12
2.4.1.1. KONU	12
2.4.1.2. KARAKTER	14
2.4.1.3. PLAN (KURGU)	16
2.4.1.4. DİL VE ÜSLUP	18
2.4.1.5. İLETİLER	21

2.4.2. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER.....	23
BÖLÜM III.....	25
3.1.TOPRAK IŞIK'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	25
3.1.1. HAYATI	25
3.1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ	27
3.1.2. ESERLERİ	33
3.2. TOPRAK IŞIK'IN ESERLERİNDE ÇOCUK VE ÇOCUK EĞİTİMİ	36
3.2.1.TOPRAK IŞIK'IN ÇOCUĞA VE ÇOCUK EDEBİYATINA BAKIŞI	36
3.2.2.TOPRAK IŞIK'IN ESERLERİNDE ÇOCUK EĞİTİMİ	39
3.2.2.1. EVRENSEL İLETİLER.....	40
3.2.2.1.1. SAYGI.....	40
3.2.2.1.2. ELEŞTİRİ- ÖZ ELEŞTİRİ.....	43
3.2.2.1.3. ADALET- EŞİTLİK.....	49
3.2.2.1.4. DOĞA SEVGİSİ	55
3.2.2.1.5. ARKADAŞLIK	59
3.2.2.1.6. AZİM.....	65
3.2.2.1.7. DOĞRU İLETİŞİM.....	68
3.2.2.2. ÖĞRETİCİ NİTELİKLİ KİTAPLAR	71
3.2.2.2.1. BİLİM (FEN VE TEKNOLOJİ)	71
3.2.2.2.1.1. FEN BİLİMLERİ SERİSİ	73
3.2.2.2.1.2. DİĞER KİTAPLAR	86
3.2.2.2.2. KİŞİ TANITIMI	92
3.2.2.2.3. BİLİM DALLARININ TANITIMI	94
3.2.2.2.4. MATEMATİK.....	97
TARTIŞMA VE SONUÇLAR	101
KAYNAKÇA.....	106
KISALTMALAR.....	109
EKLER.....	110

ÖZET

BİR ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI OLARAK TOPRAK IŞIK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Batı’da geçmişi çok eskiye dayanan “çocuk edebiyatı” Türk edebiyatına 19. yüzyılın sonlarına doğru girmeye başlamıştır. Edebiyatımızda var olmasına ilişkin birçok tartışmalara neden olmasına rağmen son yıllarda hak ettiği yeri bulmaya başlamıştır. “Çocuk” kavramının ve çocuğun toplumdaki yeri ve çocuk haklarının varlığı toplumlarda kabul görmesi, çocuk için edebiyatı da beraberinde getirmiştir. Günümüz çocuk yazarları çocukları her yönden geliştirmeyi amaç edinerek çocuğa, edebi zevki eğitimle birleştirerek birçok eser kaleme almıştır.

Asıl adı Erdal Kılıçaslan olan Toprak Işık, 1973 yılında Elazığ’da doğmuştur. Öğrencilik yıllarında çok başarılı olan yazar, çocukluk yıllarında başlayan kitap okuma tutkusunu ileriki yaşlarında kitap yazmaya taşımıştır. İlk başlarda yetişkin edebiyatına ilişkin eserler kaleme alan yazar, sonraları çocuk edebiyatına da yönelmiştir. Edebiyat dalındaki eserleri dışında da birçok akademik makalelere de imza atan Toprak Işık’ın 24 çocuk kitabı, 6 yetişkinler için kaleme aldığı kitap ve 4 de tiyatro eseri bulunmaktadır. Kitap okuma alışkanlığını çocuk yaşta öğretmen olan babasından alan yazar, çocuklar için birçok eser kaleme alarak çocuk edebiyatına katkıda bulunmuştur. Eserlerinde daha çok insan ilişkilerini, toplumsal yaşam, doğa sevgisi gibi konuları ele alarak çocuklara evrensel iletiler konusunda birtakım mesajlar vermeyi amaçlamıştır. Özellikle adalet, eşitlik konularını kitaplarında sıkça işlemiştir. Toplumun değişik kesimlerinden seçerek oluşturduğu karakterleriyle, çocuklara adaletli olmanın, emeğe saygı duymanın çok büyük bir erdem olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Toprak Işık, bir mühendistir ve mesleğinin avantajlarını kullanarak çocukların bilim ve matematik alanında gelişmelerini ve en çok da bu iki alanı sevdirmek için pek çok eser kaleme almıştır. Çocukların okul hayatında en çok çekindiği ve korktuğu derslerin fen ve matematik olduğunu bilen yazar, çocuklara bu dersi sevdirmek için ele aldığı eserlerde MEB’in kazanımlarına bağlı olarak derslerde verilen temel bilgileri bir kurguyla birleştirmiştir. Bu eserleri daha çok fantastik kurgu alanındadır. Ancak çocuk bu kurgu içinde dolaşırken birçok bilimsel bilgiyle karşılaşır. Toprak Işık, çocukları hem eğitmeyi hem de onların hayal dünyasını geliştirmek için feni ve matematiği edebiyatla buluşturmuştur.

Eserlerinde samimi bir dil kullanan yazar, çocukların günlük yaşamlarında kendi aralarındaki kullandığı cümleleri araştırmış ve bunu eserlerinde kullanmıştır. Eserlerindeki mizahi öğeler genelde çocukların kendi aralarında kullanmaktan hoşlandığı cümlelerden oluşmaktadır.

Yazarın başvuru türünde ele aldığı eserler çocuğun, geleceğini planlamasında yardımcı olacak niteliktedir. “Proje” olarak adlandırdığı eserlerinden *Acaba Ne Olsam?* kitap serisiyle çocuklara meslek seçiminde yol gösterici olmuş; *İşlem Tamam* serisiyle de matematiğin korkulacak bir ders olmadığını bir söyleşi üslubuyla çocuklara aktarmıştır.

Bu araştırmada yazarın çocuk edebiyatı dalında 11 eseri incelenmiş olup çocuk edebiyatına uygunluğu, kitaplarından alınan örneklerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toprak Işık, çocuk, çocuk edebiyatı, çocuk eğitimi, evrensel iletiler, bilim.

ABSTRACT

A STUDY ON TOPRAK ISIK, AN AUTHOR IN CHILDREN'S LITERATURE

Children's literature, which dates back a long time, appeared in Turkish Literature through the end of 19th century. There were a lot of debates about whether it should exist in our literature, however, it finally started to receive its worth. After the concepts of "child", the place of children in society and children's rights were accepted as values in the world, literature for children eventually came out. Authors of today's world have written numerous works by combining education with pleasure to develop children in every aspect.

Toprak Işık, whose real name is Erdal Kılıçaslan, was born in Elazığ in 1973. He was a very successful student during school years, and the passion of reading in his childhood led him to write books. At first, he wrote for adults, but afterwards he wrote in children's literature. Toprak Işık, who has both literary works and academic articles, has written 24 books for children, 6 books for adults, and 4 theatrical productions. He inherited reading habit from his father who was a teacher, and he contributed into children's literature by writing several books. In his works, he mainly writes about human relationships, social life, and naturalism because he aims to give children universal messages. He specially deals with justice and equality in his works. By creating his characters from different groups in the society, he has tried to tell children how important to be fair and respectful to labour.

Toprak Işık is an engineer. He uses the advantages of his knowledge in his works to help children develop in maths and science, he creates his works to make children love maths and science. Since the author has known that children generally are afraid of maths and science, he edited the basic information fictionally according to the learning outcomes of the Ministry of Education and those works are mainly of fantastic fiction. Children faces several scientific information while they are wandering in the fiction. Toprak Işık combined literature with maths and science in his works to educate children and enhance their imaginary world.

The author uses the language in an informal way. He studied how children communicates with each other, and what words and sentences they use so that he could use them in his works. These utterances are generally the humorous parts in his works.

The author's works in reference type are about how children should plan their future. In the series of "Acaba Ne Olsam?" (What If I Was) he helps children in choice of profession and in "İşlem Tamam" (Operation OK) he shows children that maths is not something to be afraid of in a friendly way.

In this research, the author's 11 works in children's literature have been analysed. It has been shown that they are consistent with children's literature by the samples taken from the works.

Keywords: Toprak Işık, children, children's literature, child education, universal messages, science

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Çocuk edebiyatı, ülkemizde yeni yeni anlam kazanmaya başlamıştır ve bu alandaki gelişmelere bağlı olarak kaliteli eserler verilmeye başlanmıştır. Çocuk eserlerinin çocuk eğitimindeki yeri ve önemi kapsamında, bu alanda kaleme alınan eserler ve eserleri ortaya koyan yazarlar incelenmeye değerdir. Bu eserlerin içeriği ve konunun ele alınışı, çocuk edebiyatına uygunluk yönünden incelenmelidir. Çocuk edebiyatı ürünleri çocukların değerler açısından gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Okudukları sayesinde çocukta insanî değerler de gelişecektir.

Çocuklar için yazılmış eserlerde; yazarın kullandığı dil, ele aldığı konu ve konunun işlenişi çocuğun eğitimi açısından önem arz eder. Bu bağlamda, çalışmamızda Toprak Işık'ın çocuklar için kaleme aldığı eserler çocuk edebiyatına uygunluk açısından incelenmiş ve örnekler sunulmuştur.

1.2. Amaç ve Önem

Çocuk edebiyatı, çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmada, ana dilinin inceliklerini kavramada, söz varlığını zenginleştirmede, düşünmeyi ve muhakeme yapmayı öğretmede etkili eğitim aracıdır. Ayrıca çocuk edebiyatı yazarı kitaplar aracılığıyla çocuklara insani değerleri bir kurgu içinde iletebilir; iyiye ve güzele giden yolda yol gösterici olabilir.

Çocuk kitaplarının, çocuğa uygun olup olmamasını belirleyen en önemli etmen dili ve anlatım şeklidir. Hitap edilen kesimin, çocukların, gelecekteki hayatının şekillenmesinde çocuk kitaplarının rolü büyüktür ve bu açıdan bakıldığında çocuk kitapları büyük önem taşır. Bu bağlamda Toprak Işık'ın çocuk edebiyatı kapsamında kabul edilen eserlerinin çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenmesinin çocuğa okuma alışkanlığı ve insanî değerleri kazandırmadaki rolü bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Toprak Işık'ın çocuk kitapları eğitsel açıdan incelemeye değer görülmüştür. Çalışma, Türkçe öğretimine ve eğitimeilerine ayrıca bu alanda çalışma yapacak olanlara yol gösterecek olması bakımından bu araştırmayı önemli kılacaktır.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Araştırmamızın problem cümlesi “Toprak Işık’ın çocuk kitaplarında çocuk eğitimi nasıl ele alınmıştır?” şeklindedir.

Alt Problemler:

- Çocuk edebiyatı nedir?
- Çocuk edebiyatının temel öğeleri ve ilkeleri nelerdir?
- Çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler nelerdir?
- Çocuk edebiyatının temel işlevi nedir?
- Toprak Işık’ın hayatı, yazarlığı, edebi görüşü nasıldır?
- Toprak Işık’ın çocuk edebiyatı eserleri nelerdir?
- Toprak Işık’ın çocuk kitaplarında kullandığı çocuk edebiyatının temel öğeleri nelerdir?
- Toprak Işık’ın eserlerinde konu olarak ele aldığı evrensel değerler nelerdir?
- Toprak Işık’ın eserlerinde bilim hangi yönleriyle ele alınmıştır?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma; Toprak Işık’ın hayatı, edebi kişiliği, çocuğa ve çocuk edebiyatına bakışı, çocuk edebiyatında verdiği eserler ve eserlerinde ele aldığı evrensel iletiler (saygı, eleştiri-öz eleştiri, adalet- eşitlik, doğa sevgisi, arkadaşlık, azim), doğru iletişim, bilim ve matematik bakımından incelenip örneklendirilmesiyle sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar

Günümüz çocuk edebiyatında Toprak Işık’ın eserlerinin çocuk eğitiminde ve çocukların akademik hayatında etkili olacağı varsayımından hareketle eserlerinin incelenmesine değer olabileceği ve çocuk edebiyatına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

1.6. Tanımlar

Çocuk: Yetişkinlere göre daha maceracı, meraklı, hayal gücü daha geniş, çıkarıcı olmayan; çocuklukla ergenlik arasındaki dönemin küçük insanıdır.

Çocuk edebiyatı: “Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.” (Şirin, 1998: 9)

İleti: İleti (ana düşünce), yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir. (Sever, 2019: 140)

1.7. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, doküman incelemesi ve doküman analizi modeli kullanılmıştır. Toprak Işık'ın eserleri; çocuk edebiyatına, çocuk eğitime uygunluğu açısından incelenerek nitel bir araştırma yapılmıştır. Tematik inceleme yapılmıştır fakat eserlerin planları ve kurguları üzerinde de durulmuştur.

1.8. Evren / Örneklem

Yapılan araştırmanın evrenini çocuk edebiyatı oluşturmaktadır. Bu evren içindeki örneklemimizi ise Toprak Işık'ın çocuk edebiyatı alanında yazdığı eserlerden 11 tanesi (*Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı, Nine Bizi Kurtarsana, Yeni Ufuklar, Kime Göre Neye Göre?, İşlem Tamam 1, Adından Belli Kuşlar Köyü, Acaba Ne Olsam? / Bilim İnsanı, Anne Beni Geri Getir, Büyüyen Çocuk, Baba Beni Anlasana, Babam Okulun En Çalışkanı*) oluşturmaktadır.

1.9. Veri Toplama Süreci ve Araçlar

Çalışmada ortaya çıkan bulgular kaynakların taranması ile elde edilmiştir. Toprak Işık'ın eserleri, çocuk edebiyatına ilişkin yazılmış akademik kitaplar, çocuk edebiyatına ilişkin hazırlanmış kataloglar; makale ve söyleşilerin yer aldığı çocuk edebiyatı dergileri incelenmiştir. Toprak Işık'ın çocuk kitaplarındaki çocuk edebiyatının temel öğeleri göz önünde bulundurularak fişleme çalışması ve doküman analizi yapılmıştır. Çalışmamız büyük ölçüde tematik bir çalışma olması sebebiyle sosyolojik yöntem kullanılmıştır.

1.10. Veri Analizi

Toprak Işık'ın tezin evreni için incelenen eserleri okunup fişleme çalışması yapılmıştır. Çocuk edebiyatına ilişkin yazılmış akademik kitaplar okunarak yazarın eserlerinden çıkan fişlerle eşleştirilmiş ve bulgular çalışmaya yazılmıştır.

1.11. Araştırmanın Geçerliği, Güvenirliği

Bu çalışma Toprak Işık'ın eserlerinin incelenmesinden dolayı doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular ve eserlerden alıntılanan bölümler eserlerle karşılaştırılabilir. Çalışmada yazarın eserleri incelenirken tarafsız davranılmıştır.

1.12. Araştırmacının Rolü

Yapılan çalışma yazarın eserlerinin ve akademik kaynakların incelenerek elde edilen verilerin doküman analizinin yapılmasıyla oluşturulduğundan nitel bir araştırma yapılmıştır. Nitel bir araştırma olduğundan araştırmanın örneklemini oluşturan eserler, araştırmacı tarafından öznel bir değerlendirme ile ele alınarak çalışma tamamlanmıştır.

BÖLÜM II

2. ÇOCUK EDEBİYATI

2.1. Çocuk Edebiyatı Nedir?

Çocuk edebiyatını açıklamak için öncelikle seslendiği kesim yani çocuk kavramı ele alınmalıdır. Bebeklik dönemini bitirdikten sonra ergenlik dönemine daha erişememiş bireylerin oluşturduğu gruba çocuk denir. “*Çocuk fıtratı itibariyle kirlenmemiş insan; insanın özü olarak tanımlanır.*” (Ercan,2014:476)

Medeni bir toplumun saygın, sorgulayıcı, aktif bireyi olmak çocuğun iyi bir eğitim almasından, kitap okumasından, edebiyata ve diğer güzel sanatlara ilgi duymasından geçer. Çocuğu geleceğe hazırlamak için yetişkinleri örnek almasından öte iyi kurgulanmış, eğitici, sanatsal, estetik zevki verebilecek kitaplara ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyaç çocuk edebiyatı kavramını doğurmuştur.

“Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.” (Şirin, 1998: 9)

Çocuklar için yazmak ve bunu edebiyat kavramı ile birleştirme çabası ülkemizde yenidir. Batı’da çocuk edebiyatı örnekleri bizden çok daha geçmiş yıllara rastlamaktadır. Batı’da çocuk edebiyatı; çocukların yetişkinler için yazılmış eserleri daha büyük bir ilgi duyarak okumasıyla başlar. Bu ilginin artışı yazarları, çocuk kitaplarını yazmaya yönlendirmiştir. Denilebilir ki çocuk edebiyatının ortaya çıkmasındaki en büyük etken çocuğun kendisidir.

“Yazılı çocuk edebiyatının edebiyat gibi bir oluşum süreci yoktur. Çocuk edebiyatının yetişkinler için yazılmış kitapların çocuklar tarafından okunmaya başlanması ile gündeme geldiği kabul edilir. Yaklaşık dört yüz yıllık bir geçmişi bulunan çocuk klasikleri geleneği Batı çocuk modernleşmesi ile yaşıt sayılır.” (Şirin, 2019: 31)

Türkiye’de çocuk edebiyatının varlığı, uzun süre tartışmalara konu olduğu için bu kavramın yerleşmesi yakın geçmişimize dayanmaktadır. “*Çocukluk çağlarına göre edebiyat yapılmasını savunan eğitimci-yazarlara ilk tepki edebiyatçılardan geldi. Böyle bir edebiyatın*

olamayacağını ileri sürdüler. Çocuğun anlayış ve kavrayış sınırlarını belli standartlara indirgemekle edebiyatın varolamayacağını savundular.” (Şirin, 1998: 36) Yetişkinler için yazılmış eserlerin çocuklar tarafından da anlaşılabilceği konusu çocuk edebiyatı kavramının yerleşimini ve gelişimini engellemiştir. Bunun nedeni yazarların, çocukluğu ayrı bir dönem olarak görmemesi, çocuğun iç dünyasına, beklentilerine dair gözlem yapmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Birçok yazar ve şair, çocuk edebiyatının varlığına şüphe ile bakmış ya da ayrı bir edebiyat olarak var olması gerektiğine karşı çıkmıştır. Oysaki çocukların dünyaya bakışı, olayları yorumlaması büyüklerine göre farklıdır: *“Oysa çocuk yazınının ortaya çıkışı çocuğun gerçeklerinin, alımlama biçiminin, dünyayı algılama biçiminin yetişkinlerden çok farklı olmasından kaynaklanmaktadır.”* (Dilidüzgün, 2008: 21)

Çocuğun dünyada hukuksal olarak korunmasıyla başlayan onun bir birey olarak kabul edilmesi, çocuk haklarının kabul görmesi ile çocuk edebiyatı geç de olsa Türk edebiyatında yerini bulmuştur. Ülkemizde çocuk edebiyatının bugünkü durumunu M. Ruhi Şirin şöyle ifade etmektedir:

“Ülkemizde çocuk edebiyatı alanında 1970’lerden bu yana dikkate değer birtakım gelişmeler görülmektedir. Sanat ve edebiyat dergileri başta olmak üzere günlük gazetelerimiz, radyo ve televizyon kanallarımız bu konuya önemli bir yer ve zaman ayırmaya başlamış bulunmaktadır. Eğitimcilerimiz çocuklara seslenen yayınların ne gibi nitelikler taşımaları gerektiği konusunda önerilerde bulunmaktalar, hatta bazı inceleme ve araştırmaları ya bizzat yapmaktalar ya da bu tür girişimleri özendirmeye çalışmaktadırlar.” (Şirin, 1998: 89)

Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde var olmaya başlayınca “İyi bir çocuk eseri nasıl olmalıdır?” sorusu birçok edebiyatçı tarafından sıkça sorulmaya başlanmıştır. Öncelikle, çocuklar için kaleme alınmış eserler yetişkinler tarafından da keyifle okunabilecek nitelikte olmalıdır: *“Çocuklar için yapılan edebiyat, edebiyat niteliği taşıyorsa yetişkinlerce de okunabilir. Çocukluğu tanıma bu tür özgün çocuk edebiyatı örneklerinin okunması ile gerçekleşir.”* (Şirin, 1998: 10) Yazar, eseri kaleme alırken çocuğa göre bir anlatım tarzı benimsemelidir. Bu çocuğa görelik, yazarın diline de yansiyarak gösteriştten uzak sade bir dille yapılmalıdır: *“Dilin kullanımında çocuksu eda çocuk yazarlığının vazgeçilmez kuralıdır. Dil, çocuğun algılama düzeyine göre biçimlenir.”* (Şirin, 1998: 13)

“Çocuk yazını kuyumculuk ister.” (Ural,2014:331) diyen M. Ruhi Şirin; çocuk edebiyatının ince bir işçilik istediğini, bu inceliğin yazarın bilgisi ve birikimiyle birleştirilmesi gerektiğini anlatır.

Çocuk edebiyatı, hedef kitlesini iyi tanıyarak, gözlemleyerek çocukların ihtiyaçlarını doğru tespit ederek kaleme alınmış eserlerden oluşmalıdır. Kalem iyi olan yazarların, çocuk kitabı yazabileceği kanısı büyük bir yanılgıdır: “Çocuk edebiyatı ürünlerini kaleme alan kişilerde belli özelliklerin olması gerekir. Her eline kalem alanın veya yazma becerileri üst düzeyde bulunanların çocuk edebiyatı alanında eser vermesi beklenmemelidir.” (Yalçın-Aytaş, 2003: 18)

Çocuk kitabı kaleme alacak olan yazar; çocuğun hayal dünyasına, ihtiyaçlarına, duygusal ve fiziksel gereksinimlerine ilişkin bilgi birikimine ve gözlemlerine güvenmelidir. Çocuğun beklentisini karşılayacağını düşünerek eseri yazmalıdır. Çocuk edebiyatı, konu olarak çocuğu alıp, onun dünyasını yazan bir edebiyat anlayışı doğru değildir. Çocuk, kendi dünyasındaki kişilerin yaşamını, dünyasını merak eder. Bu merakın yazar tarafından giderilmesi beklentisi içindedir: “Çocuk, her şeyden önce iyi, nitelikli çocuk kitabından ve yazarından, kendisini çocukluğundan çıkarmasını ve kendi dünyasına götürmesini bekler.” (Şirin, 1998: 10)

Çocuk edebiyatı, yazarlar arasındaki tartışmalara rağmen ülkemizde geç de olsa yerini bulmuştur. Batı edebiyatına göre ülkemizde daha yeni bir alan olarak kabul gören çocuk edebiyatı; çocuğun gerek dil gelişiminde gerek estetik zevkinin oluşumunda gerek toplumsal ve evrensel iletilerinin ulaştırılmasında çok önemli bir araçtır. Bu aracı çocuğa görelilikle birleştiren yazarlar, çocuk edebiyatının Türkiye’deki gelişimine katkı sağlayacaktır.

2.3. Çocuk Eğitiminde Çocuk Edebiyatının Yeri

Çocuğun toplumlarda bir birey olarak kabullenilmesiyle başlayan süreç “çocuk edebiyatı”nı da beraberinde getirmiştir. Ailede başlayarak okulda devam eden eğitim sürecine edebiyat da katkı sağlamaya başlamıştır. Hayata dair evrensel ve toplumsal iletileri ebeveynlerin anlattığı masal ve hikâyelerle başlayan çocuk, estetik zevki barındıran sanatla da buluşur. Çocuk ebeveynlerinden işitsel olarak tadına vardığı edebiyatı okuma yazma öğrendikten sonra okuyarak devam ettirir.

Çocuk yazarları çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını doğru belirlemek ve iyi gözlemlemek zorundadır. Bu yüzden çocuklar için kaleme alınmış eserlerin çocukların türlü ihtiyaçlarına

cevap verecek nitelikte olması gerekir. M. Ruhi Şirin çocuk edebiyatının hedeflerini şöyle sıralamaktadır:

“Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını (güven duygusu, başarıma ve başarılı olma, bir gruba kabul edilme, sevme ve sevilme, öğrenme, oyun ve değişiklik, estetik duygusu) karşılamak.

Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak.

Çocuğun dil gelişimine özen göstermek.

Çocuğun algısal gelişimine yardımcı olmak.

Sosyal- duygusal gelişimi göz önünde bulundurmak.

Zihinsel gelişimi desteklemek.

Çocuğa ilk kitap sevgisini aşlamak, ilk edebi ve estetik değerleri vermek. (...)” (Şirin, 1998: 43-44)

Çocuk kitapları; çocuğa hayatı ve çevresini tanıma imkânı sunar. Çocuk okuduğu kitaplardan yola çıkarak kendini geliştirmeyi öğrenir. Edebiyat çocuklara, dünyaya, insanlara, olaylara bakış açısını sorgulama olanağı sunar. Toplumsallaşma sürecini ve benlik gelişimini olumlu yönde etkileyen çocuk kitapları, çocuğun hayal dünyasına da katkıda bulunur.

Çocuk kitapları, çocuğa yaşamdan kesitler sunmalıdır. Bu kesitleri sunarken “çocuk” diye sadece güzeli, iyiyi, mutlu sonu vermemelidir. Çünkü yetişkinlerin hayatını çocuk da yaşamaktadır. Bu yaşam, yetişkinlerin yaşadığı boyuttan elbette daha küçüktür. Burada asıl önemli olan yaşantılarımızdaki kötü-olumsuz olayları onların anlayacağı bir dille kısa ve net vermektir. Kişiler arası iletişimdeki sorunlar kurgunun içinde yedirilerek sunulmalıdır. Çocuk, bu örneklemelerden kendi payına olanı alıp çıkaracaktır. Çocuğa, toplumda var olan sorunlardan, kavgadan arındırılmış bir kurgu sunulursa gerçeklikten uzaklaşılır. Bu durumları da vererek çocuğa evrensel, toplumsal değerlerin önemi gösterilmelidir. Yazar eserlerinde: *“İnsanı ve çevresini gerçekçi açıdan tanıtmalı. İyiler hep iyi, kötüler hep kötü olarak yansıtmamalı; insanı olduğu gibi göstermelidir. İnsanların değişik işleri, kişilikleri, duygu ve düşünceleri olabileceği vurgulanmalıdır. İnsanlar arasında yaşanan sorunlar, sıkıntılar, paylaşımlar ve dayanışmalar örneklendirilmelidir.”* (Kaya, 2011: 12)

Çocuk kitapları, kurgunun içinde verilen toplumsal, bireysel problemlerin çözümünü kendi yaşantısına da uygulayacak nitelikte yazılmalıdır. Çocuk yazarı, bu gerçeklikten

uzaklaştığında, çocuğu kitap okurken eğlendirmekten başka bir amacı olmadığını ortaya koyar. Oysaki çocuk kitabı; çocuğu hem eğlendirmeli hem de çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Çocuk, kendi dünyasını anlayabilen, sorunlarını çözmeye yardımcı olabilen, hayatında duygusal boşluğu doldurabilen aynı zamanda gülümsetebilen kitapları okumaktan hoşlanırlar. Salt sorunları, evrensel değerleri, gülmeyi istemez çocuk. O doğası gereği hayal gücü kuvvetli bir varlıktır. Hayal gücünün sınırları yetişkin bir insandan daha geniştir. Kendi gibi hayal gücü geniş yazarları okumaktan hoşlanır: *“Kitaplar, çocuğun hoş vakit geçirme ve eğlendirme ihtiyacına cevap vermeli, gülmece öğeleri içermeli, yalnızlığını gidermeli ve kendini değerli bulmasını sağlayıcı nitelikte olmalıdır.”* (Kaya, 2011: 13)

Neyin, nasıl yapılacağını çocuğa doğrudan söylemek çocuğa doğruyu öğretmez. Çocuk somutu algılar, örnek ister, yaşanmışlık ister. Bu durumda çocuk yazarı kurgusuyla çocuğa örneği sunmalıdır. Çocuk kitaptaki yaşanmışlıklardan hareketle bağ kurmalı, düşünmeli ve sorgulamalıdır.

Yazar eseriyle çocuğa yaşama sevgisini, zorluklar karşısında pes etmemesini, her sorunun bir çözümü olduğunu hissettirmelidir. Kendi gibi düşünen, yaşayan insanların da var olduğunu anlatarak çocuğa yalnız olmadığını hissettirmek gerekir. Örneğin parçalanmış ailenin bir çocuğu olmak çocuğu umutsuzluğa, karamsarlığa itebilir. Bu durumun sadece kendi başına geldiğini düşünebilir. Yazar bu durumları da kurgusunun içinde vererek çocuğu iç dünyasında yaşadığı yalnızlıktan kurtarabilir, çocuğun kendisini güçlü hissetmesini sağlayabilir.

Çocuk yaşadığı toplumdan soyutlanamaz. Yetişkinlerin dünyasına ileriki dönemlerinde adım atacağından çocuk yazarı eserleriyle çocukları bu döneme de hazırlama görevini üstlenmelidir.

Yazar, çocuklar için yazdığı eserlerde ruhuna hitap ettiği gibi onun kişilik gelişimine de katkıda bulunarak eleştirmeyi, sorgulamayı, kendi ayakları üzerinde durabilmeyi de öğretmelidir:

“Kendine güven duygusunu erken yaşta almış bireylerin daha başarılı oldukları; güvensiz, kendi içine kapanık çocukların da ileriki yaşlarda sorumluluktan kaçtıkları, başkalarının denetiminde ve gözetiminde kalmayı tercih ettikleri gözlenmektedir. Bu yüzden çocuklara yönelik eserlerde, onların girişimci ve katılımcı bir ruha sahip olmasını sağlayıcı özelliklere yer verilmesi gerekir.” (Yalçın-Aytaş, 2003: 51) Böylece çocuk, çevresinde olup bitenlere karşı daha duyarlı, sorgulayıcı, düşünen bir birey olma yolunda örneklemeleri

özümseyecektir. Olumlu bir kişilik kazandırmada kitapların etkisinin yadsınamaz olduğu kesindir. Kitaplarda verilen evrensel iletilerle bu etki daha üst düzeye çıkacaktır. Evrensel değerler olarak kabul edilen; adalet, saygı, eleştiri, öz eleştiri, azim, arkadaşlık, doğa sevgisi gibi birçok değer çocuk kitapları aracılığıyla örneklendirilerek çocuklarla buluşturulmalıdır:

“Sanatın ruhu eğiten bir yanı var. Duygu, düşünce ve davranış eğitimi öğretmelerle, direktiflerle yürütmenin imkânı yok. Bunu kazandırmanın en etkili yolu edebi metinlere başvurmaktır. Merhamet eğitimi, şefkat eğitimi, sevgi eğitimi, hoşgörü eğitimi, iyilik eğitimi gibi değerler, bizim eğitim sistemimizde olmayan kavramlardır. Biz, okul öncesinden başlayarak bıkmadan usanmadan sürekli öğretim yaparız. Sistemimizde eğitim yoktur. Bu eksikliği edebi metinlerle gidermek zorundayız.” (Şimşek, 2014: 318)

Evrensel ve toplumsal iletiler çocuklara kitaplar aracılığıyla verilirken yazarın dikkat etmesi gereken önemli bir nokta vardır ki bu da yazarın edebî bir kitap yazmak isteyip istememesini ortaya koyar. Yazar, iletilerini bir öğretmen edasıyla aktarıyor ve çocuklara öğüt verme amacını ön planda tutuyorsa edebî bir eser ortaya koyduğu tartışılır. M. Ruhi Şirin bir söyleşisinde bu konuyu: *“Pedagojinin sınırları içinde kalmış bir kitap, edebiyat estetiğinden yoksundur. Edebiyat, estetik bileşenlerle var olur. Edebiyat estetiği içinde edebiyatın pedagojisi de vardır. (...) Eğitici işlevi önde olan çocuk kitaplarını çocuk edebiyatı çemberi dışında tutmak gerekir.”* (Şirin, 2014: 397-398) şeklinde ifade etmiştir. Bu durum diğer edebiyat araştırmacıları tarafından da desteklenmektedir: *“İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlâkî değer yargılarını içermesi yetmez. Aynı zamanda onun edebî değer taşımasına, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına da ihtiyaç vardır.”* (Yalçın-Aytaş, 2003: 16-17)

Okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak çocuk edebiyatının birincil görevlerinden biridir. Yazar, ele aldığı konuları çocuk gerçekliğini dışlamadan ve çocukların diliyle onlara seslenerek çocuk okuru kendine çeker. Çocuğun varlığını kabul eden yazarlar gibi kitaba yönlendiren bireyler de okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada önemlidir. Çocuklar iyi gözlemlenerek ilgi alanları belirlenip onlara kitap önerilmelidir. Eğitim sistemimizdeki eksiklik ve baskıların sonucu çocuklar kitap okuma alışkanlığı kazanmaktan oldukça uzak görünmektedir. Mavisel Yener bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Türkiye’deki duruma bakarsak, ‘okuma alışkanlığı karnesi’ zayıf. ‘Neden okumuyoruz?’ sorusunun yanıtı eğitim sistemimizde düğümleniyor. Çocuk yaşlarda bireyleri ilgi alanlarına yönelik, sevebilecekleri kitaplarla buluşturamazsanız, onlar ilerin okumayan bireyleri olacaktır.”* (Yener, 2014:

134) Bu yüzden çocuklara kitap önerirken çocukların ilgi alanları ve gelişimleri dikkate alınmalıdır.

Okuma sevgisini kazandırmak için çocuklara ana dilinin güzelliklerini göstermek gerekir. Kullanılan dil çocukların hayal dünyasına hitap etmeli, anlamlandırırken zorlanmamalıdır. Çocuk yazarı sözcüklerini bilişsel gelişimine uygun seçmeli, ana dilini zorlamaktan kaçınmalıdır ki çocuğa okuma sevgisi aşılayabilsin: *“Bu nedenle, özellikle, çocuğun dil ve anlam evrenine uygun olmayan, yapay ve çocuksu bir biçimin kullanıldığı kitaplar, ana dili sevgisinin ve bilincinin gelişimini engelleyici bir birer etken olarak görülmelidir.”* (Sever, 2019: 18)

Yaşanılan çağ; tartışabilen, sorgulayabilen, düşünen, problem çözen, bilime ve sanata açık bir birey olmayı gerektirmektedir. Eğitim sistemimizde yer alan sınavlarda bile bu durum ön plana çıkarak okuduğunu anlama, yorumlama sorularını çocukların önüne getirmektedir. Bu sınavlardan başarıyla geçmenin en önemli noktası; okuma alışkanlığı kazanmaktan geçmektedir. Çocuk yazarları bu durumu göz önünde bulundurarak eserlerinde çocukları sorgulamaya, tartışmaya, düşünmeye sevk edecek şekilde kalemlerini kullanırlarsa çocuğun bilişsel eğitimine katkı sağlayabilirler: *“Çocuk edebiyatı ürünleri; sorgulayan, tartışan, bilime, sanata saygı duyan, duygu ve düşünce boyutlarıyla dengeli, okuma kültürü edinmiş duyarlı bireylerin yetiştirilmesi sürecinde etkili birer uyaran olmalıdır.”* (Sever, 2019: 198)

“Küçük insan” olarak adlandırılan çocuklar, yetişkin olma yolunda sürekli olarak bir arayıştan geçerek kimlik oluşturmaya çalışmaktadır. Bu arayışta çocuk her yönüyle kendisine yardımcı olacak bir araca ihtiyaç duyar. Ebeveyn, öğretmen ya da arkadaşlarının dışında ihtiyaç duyduğu bu araç onun hayatındaki boşluğu dolduracak nitelikte olmalıdır.

2.4. Çocuk Edebiyatında Bulunması Gereken Nitelikler

Çocuk edebiyatında eserler ortaya koyan yazarlar, hitap ettiği kitlenin özelliklerinin farkında olarak eserlerini kaleme almalıdır. Yetişkin olma yolunda ilerleyen küçük insanların yetişkinlerden farklı özellikler sergilediği herkes tarafından bilinmektedir. Çocuk bilişsel gelişimlerinin ön planda tutulması gerekmektedir. M. Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı ürünlerinin hangi niteliklere sahip olması gerektiğini şöyle sıralamaktadır:

“1) Komularıyla ilgi çekici olmalıdır.

2) Çocuğun rahatça anlayabileceği seviyede, ancak düzgün bir ifade ile yazılmalıdır. İyi bir çocuk kitabı çocuğa iyi bir dil modeli sunmalıdır.

3) Çocukça değil çocuk için olmalıdır. Başka bir deyişle, çocuk için yazılacak kitaplar da en az yetişkinler için olanlar kadar edebi yönden güçlü, estetik olarak güzeli çağrıştıracak şekilde yazılmalıdır.” (Şirin, 1998: 176)

Çocuk edebiyatında bulunması gereken nitelikler iki ana başlık halinde ele alınabilir. Bu başlıklar içeriksel ve biçimsel olarak aşağıda ele alınacaktır.

2.4.1. İçerik Özellikleri

Edebiyat ürünlerinin okuyucu tarafından okunur yapan içerik özelliklerinin yazar tarafından ustaca kaleme alınmasına bağlıdır. Seçilen konu, kullanılan üslup ve kurgu okuyucunun en çok ilgilendiği noktadır. Bu durum çocuk okurlar için de geçerlidir. Çocuğun yaş seviyesine göre içeriğin yanında biçim de önem arz edebilmektedir.

2.4.1.1. Konu

“*Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje*” (TDK, Güncel Türkçe Sözlük) olarak tanımlanan konu, bir edebi eseri oluşturan parçalardan en önemlisidir.

Çocuk edebiyatında ele alınacak konu, çocuğun her türlü özelliği göz önünde bulundurularak seçilmelidir. Çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimlerine göre kitaplardaki konular değişiklik arz edebilir. Bu yüzden hedef alınacak kitlenin bu özellikleri yazar tarafından iyi gözlemlenmeli, çocuğun ihtiyaç duyduğu konular doğru tespit edilmelidir.

Çocuk yazarı, üzerinde duracağı konuyu işlerken bu konunun çocuklar tarafından rahatça anlaşılabilmesine emin olmalıdır. Konunun çocuklara uygunluğunu, çocuk dünyasına ilişkin gözlemleriyle saptamalıdır. Eğer amaç çocuklara ulaşmaksa konu seçiminde titiz davranmak amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır: “*Çocuklara seslenmeyi amaçlayan bir yazarın, üzerinde çalışmakta olduğu metnin çocuklara yönelik olduğunun bilinci içinde olması ve yetişkinlerin bile baş etmekte zorlandıkları konuları ele almaktan kaçınmalı; işleyeceği sorunları ele alış yollarını belirlemeyi de göz ardı etmemelidir.*” (Balel, 2014: 548)

Ele alınan konu, çocuklar tarafından net bir şekilde anlaşılmalıdır. Konusu tam olarak belli olmayan kitaplar, çocuğun farklı anlamlar yüklemesine neden olabilir. Net bir şekilde ele alınan konu, çocuğun dünyasına yabancı olmamalıdır. Yaşadığı dünyaya uygun olarak seçilmiş konular, çocuğu kitaba bağlar. Kendi dünyasına dokunmayan konular, çocuğun ilgi odağına oturmaktan uzaklaşabilir:

“Teması belirsiz bir eser, çocukları birbirinden çok değişik yorumlar yapmaya götürür; yanlış anlamalara yol açar. Çocuk kitaplarında genellikle şu temalara yer verilmesi uygun olur: Kardeş, ana-baba ve arkadaş sevgisi; aile ve değerlerine, inançlarına bağlılık; doğayı sevmek, korumak ve geliştirmek; başkalarına karşı nazik, dürüst ve saygılı olmak; başta evcil hayvanlar olmak üzere canlı varlıkların korunmasına, beslenmesine ve bakımına ilgi göstermek.” (Şirin, 1998: 211)

Bir çocuk eserinde en önemli öge olan konunun seçiminde, konunun çocuğun gerçekliğine uyum olmasıdır. İşlenecek konu, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilecek, ilgisini besleyebilecek nitelikte olduğunda kitabın başarısından söz edilebilir. Yazar, yaşanan dünyada her gün mutlu olmadığımızı, bazen zorluklarla da başa çıkmamız gerektiğini çocuklara seçtiği konularla iletebilmelidir. Ancak zorlukları konu olarak seçtiğinde onlara yardımcı olmak adına çözüm yollarını da hissettirerek çocuğun hayatını kolaylaştırabilmelidir. Yazar, farklı bakış açılarını ele alarak çocuğu sorgulamaya sevk etmeli, çocuğun doğruyu bulmasında yardımcı olabilmelidir.

Çocuk yazarı, çocuğun sosyal medyada sıkça tanık olduğu şiddete kitabında yer verirken kurgusunu doğru seçmelidir. Birçok çocuğun sosyal medyadan görerek hayatın doğal bir süreci olarak kabul ettiği şiddeti ele alırken çocuğun bunu doğru kabul edilebilecek bir davranış olmadığını çocuk okura açıkça belirtmelidir. Yazar, şiddeti üretmemeli, şiddeti ortadan kaldırmalıdır: *“Çocuk edebiyatı ürünleri, yaşamın bir gerçekliği olan şiddet olgusuna konu gereği yer verebilir; ancak şiddetin ‘olumlanmasından’ kesinlikle kaçınılmalıdır.”* (Kaya, 2011: 22)

Bunun gibi olumsuz davranışların kabul görmediğini anlatmak için; adalet, eşitlik, sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik vb. kavramları konu edinerek çocuğu iyiye, güzele, doğruya çekmelidir. Yazar, yaşamın içindeki şiddete, kötü davranışlara karşı güzelliklerin üstün gelmesini kalemini kullanarak çocuk okura göstermelidir.

Çocuk kitaplarında, duyguların büyük ölçüde konu edildiği bilinmektedir. Duyguların konu edildiği kitaplarda yazar, duyguları çocuğun dünyasında tanık olduğundan farklı göstermemeli, yapay olmaktan kaçınılmalıdır. Çocuk, gerçeğe uygun olarak duyguları eserde görmelidir. Yazar; bu duyguları anlamada ve yaşantılarında benimsemelerinde çocuğa yardımcı olmalıdır: *“Çocuk edebiyatında aşk erken başlar. Ashında masal ve hikâyelerdeki bu*

aşk, iyi ve çalışkanın ödülüdür. Bununla birlikte, yine kız ve erkek çocuklarının gerçek yaşamdaki görevlerini anlamalarına ve benimsemelerine yardımcı olur.” (Şirin, 1998: 208)

Çocuklar dünyanın gündeminde olan konulardan bağımsız tutulmamalıdır. Yaşadıkları dünyada olup bitenlerden bilgiler sunularak çocuklarda farkındalık yaratılmalıdır. Yazar bunu yaparken geleceğin yetişkin bireylerinde farkındalık yaratarak yaşanan olumsuzluklara dikkat çekmelidir. Sosyal medyanın olumsuz etkisi olan “duyarsızlaşma”yı çocuk edebiyatı yazarı engelleyebilir. Bunu da dünyanın içinden geçtiği sürece dikkat çekerek yapabilir. Çocuk kitaplarında son zamanlarda güncel konulara da yer vermeye başlanmıştır. Özellikle gündemde olan küresel ısınma ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusunda çocuklar bilinçlendirilmelidir:

“Bunun yanında çocuk edebiyatı ürünlerindeki en büyük değişiklik içerikseldir. Son yıllarda sayıca az da olsa, yetişkinlerin dünyasında da yer edinen küresel ısınma gibi çevre bilimiyle ilgili sorunlar çocuk edebiyatı eserlerinde de ele alınmaya başlanmış ve onlarda çevre duyarlılığı ve bilincinin gelişmesi amaçlanmıştır.

İçeriksel olarak bir başka değişiklik de toplumsal cinsiyet duyarlılığı noktasında yaşanmıştır.” (Sivri, 2014: 327)

Çocuk yazarının konu seçiminde titiz davranması kadar seçtiği konunun ele alınışı da önemlidir.

2.4.1.2. Karakter (Kahraman)

Çocuk kitaplarında en önemli unsurlardan biri kitapların kahramanlarıdır. TDK'nin *“Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi.” (TDK, Güncel Türkçe Sözlük)* tanımladığı kahraman kavramı çocuk kitaplarında çocuk için de önemli kişidir.

Çocukların kitap kahramanlarının dış görüntüsünden, kişilik özelliklerinden etkilenmesi, yeri geldiğinde özdeşim kurması; çocuk yazarlarının karakterleri oluşturmakta özenli olmaya yönlendirmiştir. Kitap kahramanlarını yaratan çocuk yazarları kahramanlarının ilgi çekici olmasının yanında gerçeği de yansıtması, çocuğun kafasında ikilemler oluşturmaması gerekir: *“Çocuklar kahramanları taklit ederek, onlarla özdeşleşmektedir. Bu nedenle kahramanların bir taraftan gerek fiziksel, gerekse kişilik özellikleriyle ilginç ve sevimli, diğer taraftan ise gerçekçi ve inandırıcı olmaları gerekir. Bunun için kahramanların çevresinde bulunan kişilerin de bu ölçütlere uyması zorunludur.” (Uçar, 2006: 59)*

Kitaplar, kişilerin bilmediği, tanımadığı hayatlara açılan bir pencere görevi görür. Çocuk kitaplarında ise bu görev daha çok ön plana çıkar. Çocuklar okudukları kitaplardaki kahramanlar aracılığıyla yeni insanlar, yeni hayatlarla tanışır. Onların üzüntüsüne, sevincine, korkusuna tanıklık eder. Bazen de kendi hayatında kendine itiraf edemediklerine bir kahramanda görünce yalnız olmadığı kanısına varır: *“Çocuklar, çocuk edebiyatı ürünlerinde karakterler yoluyla insanları tanır, onlarla düşsel arkadaşlık kurar. Kendisinin ve başka insanların başından geçebilecek olayları kahramanlar aracılığıyla öğrenir. Kahramanların sorunları çözmede izlediği yol çocukları çok etkiler, çocukta kahramanlar gibi düşünme ve davranma isteği uyandırır.”* (Kaya, 2011: 23)

Çocuk kitaplarının çocuk dünyasına göreliği kahramanlar için de geçerlidir. Çocukların yaş seviyesi düşünüldüğünde karışık olay örgülerini, süslü anlatımları algılamakta zorlanırlar. Bu durum çocuğun kitaba olumsuz bir ön yargı ile bakmasına neden olur. Yazar kahramanları da oluştururken bu duruma dikkat ederek kahramanlarını; sade, anlaşılır bir kişilikle donatmalı, çocuğun aklını karıştırmamalıdır: *“Çocuk kitaplarında gereğinden fazla kahraman bulunmamalı, diğer kahramanlar bir ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ilgilendirilerek anlatılmalıdır. Çünkü çocuk karmaşık yapıları anlayabilecek, karmaşık ilişkileri yorumlayacak düzeyde değildir.”* (Yalçın-Aytaş, 2003: 47)

Çocuk yazarları kahramanları oluştururken; kahramanlarının hayatın içinde karşılaşabilecek kişilik özelliklerine sahip kişilerden seçmelidir. Yazarın amacı çocuğu hayata hazırlamaksa eğer, çocukların karşısına kahraman olarak sürekli ideal tipleri çıkarması çocuğu yaşadığı hayattan soyutlar. Çünkü çocuk, yaşanan hayatta, çevresinde hep iyi, çalışkan, başarılı, iyiliksever gibi birçok güzel davranışları sergileyen kişilerle yaşamamaktadır: *“Çocuk edebiyatı ürünlerindeki kahramanlar çok yönlü çizilmeli. Kahramanlar hep cesur, hep başarılı, hep üstün, hiç yanılmaz, hiç hata yapmaz, her şeyi bilen insanlar olarak işlenmemelidir.”* (Kaya, 2011: 23)

Kahramanlarını hayatın içinden seçen yazar, çocuk kitaplarında kahramanlarını değişim içinde gösterirken çocuğun anlama düzeyini göz önünde bulundurmalıdır. Kahramanlar kurgunun içinde yaşadıklarıyla değişim gösterirken, değişimler çocuğa uygunluk bakımından doğru bir anlatımla verilmelidir:

“Çocuk edebiyatında, özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara seslenen yapılarda iyi geliştirilmiş devingen karakterlerin çocuk gerçekliğine daha uygun olduğu düşünülebilir. Kahramanın öykü boyunca yaşadığı

olayların onun kişiliğinde yaratabileceği etkiler çocuklara sezdirilmeli; böylece insan denilen varlığın yaşadığı olaylarla, çevresindeki etkileşimlerle biçim kazandığı anlayışı, yazarın öznel anlatımıyla yapılandırılmalıdır.” (Sever, 2019: 117)

Çocuk, kitaplarda sürekli olarak ideal tiplerle karşılaştırılmaması gerektiği belirtilmişti. Bu gereklilik çocuğu yanlış yaparak öğrenme biçiminden de uzaklaştırır. Çocuğa, yaşamda yanlışlar yapılabilceğı, bu yanlışlardan doğruya, doğru davranışa ulaşılabilceğı hissettirilir: *“Kahramanlar da hayatın içindeki insanlar gibi yanlışlar yapabilir, başarısız olabilirler ya da korkuya kapılabilirler. Yazar, kahramanların içinde bulunduğı olumsuz koşullara direnmesine, bu koşullardan çıkış için çözümler üretmesini öne çıkarmalıdır.”* (Kaya, 2011: 24)

Kahramanların adları da çocuklar tarafından ilgi çekmektedir. Bazen akılda kalabilecek basit bir isim bazen kişiliğine, mesleğine uyan bir isim çocukların dikkatini kahramana yönlendirir ve kitabın adını her duyduğunda kahramanın adını hatırlar.

Kitap kahramanları bazen çocuğun karşısına insan özellikleri aktarılmış hayvanlar olarak da çıkabilir. Hayvanlar, günlük yaşamda çocukların dikkatini çok fazla çeker. Yazarlar; hayvanlar veya insan dışı diğer varlıklar aracılığıyla birçok bilgiyi, evrensel iletiyi aktarabilmektedir:

“Çocuk romanlarında, öykülerinde, masallarında ve anlatılarında yer alan hayvan, bitki ve nesneler, çoğunlukla insanlar gibi hareket ettirilerek, komuşturularak kişileştirilir. Kahramanlar, çocuklara hem hayvan ve nesnelerin özelliklerine hem de değişik karakterleri tanıtır, canlandırır. Onlara, yaşları gereğı bilmeleri gerekenleri duyumsatır, sınırlı deneyimlerine yeni öğrenmeler ekler.” (Sever, 2019: 78)

2.4.1.3. Plan (Kurgu)

Yazar tarafından ele alınan konunun; bir kompozisyon bütünlüğü içinde zaman, yer ve kahramanlarıyla oluşturulmuş düzenine plan denir.

Yetişkinler için kaleme alınmış eserlerde oluşturulan plan, çocuk edebiyatı eserleri için de geçerlidir. Okuyucu kitlesinin çocuk olması nedeniyle çocuk kitaplarının planı daha çok özen gösterilmesi gereken bir konudur:

“Özenle hazırlanmış bir plan bulunmalıdır. Giriş, gelişme, sonuç/düğüm, çözüm gibi bölümler bu kaygıyla düzenlenmelidir. Okuyucunun yaş, cinsiyet ve sınıf düzeyi göz önüne alınarak, entrika-düğüm vb olaylar ona göre düzenlenmelidir. Özellikle roman ve öykülerde plan yalın olmalı, sonuç beklenmedik bir biçimde gerçekleşmelidir.” (Kıbrıs, 2006: 27)

Çocuk kitaplarının planı hazırlanırken anlatımdaki sadelik bu konuda da geçerlidir. Çok fazla ayrıntı vermek, betimleme yapmak, olaylar veya kişiler arası ani sıçramalar çocuğun kitaba olan ilgisine ket vurabilir:

“İyi bir çocuk romanı ya da hikâyesinde başlangıç, düğüm ve sonuç gibi anlatım sürecinin geleneksel evreleri çok doğal biçimde birbirini izlemelidir. Uzun tasvirlerden ve karmaşık ruh çözümlemelerinden kaçınılmalıdır. Olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında okuma anlamayı kolaylaştıracı bir denge ve bütünlük bulunmalıdır.” (Şirin, 1998: 212)

Planın konu bütünlüğüyle paralellik göstermesi, bir yazı planındaki serim, düğüm, çözüm bölümlerinin yazar tarafından ustaca kaleme alınması çocuğun ilgisini sürekli canlı tutacaktır. Ele alınan konunun gelişimi ve çözümü ancak iyi oluşturulmuş bir planla mümkündür:

“Çocuk kitaplarının plânı, ana fikir, konu ve kahramanları çok iyi bir şekilde sunacak tarzda oluşturulmalıdır. Tutarlılığa dikkat edilmeli, tema ile konu arasındaki bütünlük sağlanmalı, anlatılan olaylar sürekli çocuğun ilgisini canlı tutacak biçimde yerleştirilmeli, gereksiz ayrıntıdan kaçınılmalı, ölçülü, rahat bir anlatım tercih edilmelidir.” (Yalçın-Aytaç, 2003: 47)

Özellikle gelişme bölümünde olayın/konunun ele alınışı önem arz etmektedir. Çocuğa anlatılanların belli bir dayanağı olması inandırıcılığı güçlendirir. Rastlantısal olarak gelişim gösteren olaylar, yazarın çocuğa anlattıklarına ilişkin inandırıcılığını zedeler. Prof. Dr. Sedat Sever bu durumu: *“Çocuk edebiyatı ürünlerinde, yapıtta ele alınan konunun önemini zayıflatan, okurun kitaptaki olaylara güvenini sarsan bir olumsuz öge de rastlantısallıktır. Yazarın, bir rastlantıya ya da şansa dayanarak öyküdeki düğümü çözmesi, çatışmayı sonuçlandırması öyküdeki olayın inandırıcılığını azaltır.” (Sever, 2019: 138)* şeklinde ifade etmiştir.

Çocuk doğası gereği merak duygusuyla beslenir ve bu duyguyla öğrenme kapısını açar. Çocuk yazarları, merak duygusu ile beslenen bu kitleyi eserlerinde de doyuma ulaştırmak için kaleme aldığı eserin planına özen göstermek durumundadır. Ancak bu merak duygusunun ölçüsünü doğru ayarlamalıdır: *“Bir öyküde, çatışmayı kimin kazanacağını, öykünün serim ya da düğüm bölümünde bilinmesi, merak ögesini zayıflatarak, okurun okuma isteğini sonlandırabilir.”* (Sever, 2019: 137)

Çocuğun eseri okurken sürekli heyecan duyması ya da tam tersi durağan olması çocuğun kitabı okumasını sürdürmesinde olumsuzluk teşkil edebilmektedir.

Kurgunun içine serpiştirilmiş bilgilerde oluşan çocuk kitapları son dönemlerde birçok yazar tarafından kaleme alınmaktadır. Kitapların bütününde didaktik bir anlayışın güdülmesi çocuklara kitap okuyor değil de okulda öğretmenini dinliyormuş hissi verebilir. Bu tip kitaplarda yazar, çocuğa iletmek istediklerini kurgunun arasında kurgunun bir gereğiymiş gibi vermesi gerekir. Bu bilgiler verilirken hedef kitlenin bulunduğu yaş seviyesi, soyutu hangi düzeyde algılayabileceği yazar tarafından iyi araştırılmalıdır. Gerektiğinde bilime ait bilgilerin okullardaki kazanımları yazar tarafından incelenerek çocuk okura sunulmalıdır: *“Bu gibi kitaplarda seçilen konunun özelliğine göre gözlem, araştırma, buluş ve incelemelerin anlatılmasında, bilgilerin sunulmasında çocukların kavrayış güçlerine uygun yalın bir sıra izlenmelidir. Bir başka deyişle, bilgi verici kitapların planı oldukça basit olmalıdır.”* (Şirin, 1998: 218)

Belli bir plan dâhilinde konunun ele alınışında yazarın kullandığı üslup çocuğun kitaba olan ilgisini belirtmekte önemli bir etkidir.

2.4.1.4. Dil ve Üslup

TDK'nin *“Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil”* (TDK, Güncel Türkçe Sözlük) diye tanımladığı üslup, bir yazarın neyi, nasıl anlattığının adıdır.

Aynı konular birçok yazar tarafından ele alınmakla birlikte hepsinin amacına ulaştığı düşüncesi çok da mümkün değildir. Buradaki farkı yazarın kullandığı üslup belirler.

Çocuk edebiyatında kullanılan üslup hedef kitle düşünüldüğünde daha çok önem arz etmektedir. Çocuk yazarının başarısını da en çok bu etken belirler. *“Çocuk kitabı yazarının başarısı, neleri yazmalıyım? sorusundan önce, nasıl yazmalıyım? sorusunda gizlidir. Nasıl*

yazarsam çocukların ilgisini çekebilirim? sorusunu yorumlayabilen yazar çocuk edebiyatı alanı içine girebilir.” (Şirin, 1998: 13)

Bir çocuk yazarının kitabını kaleme alırken kendisine sorması gereken en önemli soru M: Ruhi Şirin’in de belirttiği gibi “Bu konuyu kaleme nasıl alırsan çocuk okurun ilgisini çekebilirim?” olmalıdır. Öncelikle çocukların soyutu algılama yaşları 12 yaş ve üstüdür. Somutu algılamaları bu yaş kitlesi için daha uygundur. Yazar, konu olarak soyutu seçebilir ancak soyut alanı sade bir dil ile anlatarak somut bir hale getirmesi yazarın üslubuna bağlıdır: *“Çocuk edebiyatı, her şeyden önce yazarın nasıl yazdığını hemen ele veren dil ile gerçekleşir. En soyut temaların edebiyat eserinde somutlaşabildiği, çocuksu olana açılan sade bir dil’dir bu.” (Şirin, 1998: 22)*

Çocuk yazarı, samimi bir dil kulllanmalıdır. Kullanılan dil, ana dilin güzelliklerini çocuğa yansıtarak çocuğun sözcük dağarcığını geliştirmesine ve dilin inceliklerini öğretmesine yardımcı olmalıdır. Çocuğun kendi dünyasında kullandığı dile uygun olmayan, çocukça anlatımla yazılan edebi eserler çocuğun ana dilinin gelişimini olumsuz etkiler: *“Tükçemizin güzelliklerinin yansıtılmadığı, zorlama bir biçimle yaratılan ürünlerin, çocukların kavramsal gelişimine ve dilsel beğenilerine katkı sağlamayacağı açıktır.” (Sever, 2019: 18)*

Çocuk, eserde anlayabileceği kavramları görmek ister. Anlamlandıramadığı, bağlantı kuramadığı kelimeler, çocuğu kitaptan uzaklaştırabilir. Bu olumsuz durumun oluşumun engellemek yazarın en önemli görevini oluşturur. Yazar kelimelerini doğru seçip kurgunun içinde kelimeleri ince ince işlemelidir. Çünkü karşısında yetişkinler yoktur. Yetişkinler için yazdığı eserlerinde olduğu gibi çocuklar için yazdığı eserlerde de serbest olamazlar:

“Yazar, ‘‘Malesef bu isteği de olmamıştı.’ diye bir tümce kuramaz. Hatta 4-6 yaş çocuğuna kavram sözcüğünü algılatmadan kavramları öğretemez. Soyut sözcükler çocuklarının yaşlarının büyüme ve algı gelişimiyle belleklerinde kendine yer bulup, düşünme sistemini geliştirmeye başlar. İşte bu yüzden bir yazım ustası olmasının yanı sıra, sözcük seçimi, yaş gruplarına göre, sözcük dağarcığı uzmanı da olması gerekir çocuk yazarının.” (Ural, 2014: 337)

Bilişsel dönemleri gereği çocuklar virgüllerle, noktalı virgüllerle, bağlaçlarla birbirine bağlanan cümleleri anlamakta ve muhakeme yapmakta zorlanırlar. Kısa ve net cümleler onların yaş seviyelerine daha uygundur. Virgülden çok noktayı görmek isterler. Bu yüzden

yetişkin edebiyatında geniş yer verilen olay, kişi, ruhsal betimlemelere fazlaca yer vermek çocuğun yaş dönemine uygun düşmez:

“Uzun ve karmaşık paragrafları zor okur ve kavrarlar. Yersiz benzetme ve tasvirlerden canları sıkılır. Çok kez metinde bu bölümleri atlama eğilimi gösterirler. Çocuk kitabı yazarı, bu hususları daima dikkate alarak ve eserlerinde duru, yalın bir dil kullanarak Türkçemizin anlatım gücünü ortaya koyan örnekler vermeye çalışmalıdır.” (Şirin, 1998: 212)

Yazar, eseri her ne kadar hedef kitle olan çocuk için yazsa da estetik dili çocuğa vermelidir. Estetik bir dille yazılmayan eserin edebi niteliğinden çok, ders kitabı niteliği kazanması kaçınılmazdır. Öğretici niteliği ön plana çıkarırken estetik dilden uzaklaşmak, çocuk edebiyatının niteliklerine uygun düşmez:

“Pedagojik dil, kendi başına bir anlam katmanı olmaktan ziyade, estetik dili ontolojik bir katman olabilir, eserin klasik değeri ve kanonik metin oluşunda belirleyici olan estetik dildir. O halde, çocuğun edebiyatı nerede duruyor? Çocuğun edebiyatı, pedagojik ve görsel dille beslenen, estetik dilin çocuk bakışına bürünerek bir yandan çocuğa, diğer yandan yetişkinin çocukluğuna seslenebilmeyi başarabilen çok katmanlı bir edebiyattır.” (Şirin, 2019: 85)

Çocuk yazarı seçtiği konuya, kullandığı üsluba dikkat etmek zorundadır. Yazarın neyi, nasıl anlattığı önemlidir. Çocuk edebiyatında yapılan hatayı düzeltmek güçtür. Çünkü o kitap birçok çocuk tarafından okunmuş ve özümsemiştir. Muzaffer İzgü, bu önemli noktayı şöyle dile getirmiştir:

“Yetişkinlere yazarken daha rahatım, çocuklara yazdığınızda en küçük hatanızı affetmez. O hatayı sürdürür, o yanlış unutmaz çocuk. Dersiniz ki, ikinci baskıda değiştireyim. Önce basılan 5000 çocuk okuyacak; 5000 çocuğu nerede arayıp bulacaksınız, bu yanlış düzeltip özür dileyeceksiniz! Çocuklara affedersiniz deme lüksümüz yok.” (Arkılıç-Songören, 2006: 253-254)

Çocuk kitaplarında çocuğun ilgisini çeken, kitaba bağlılığını sağlayan en önemli etkenlerden biri de mizahtır. Çocuk doğası gereği gülmeyi sever ve yeniliklere açıktır. Mizahi bir üslupla yazılan çocuk kitaplarında yazar, iletilerinin çocuklara kolayca ulaşmasını

sağlayabilir. Başvuru nitelikli ve didaktik eserler, yazarın mizahi anlatımıyla çocuğa verilmek istenen bilgileri çocuğa onları bunaltmadan aktarabilir: *“Eğitsel ve öğretici amaçla yazılan kitaplar da, eğer güldürü unsurları ile çocuğa sunulursa, daha etkili ve akılda kalıcı olabilirler. Çocuklar da istenilen şeyi hiçbir yaptırım olmaksızın rahatça kavrayabilir ve uygulayabilir. Çünkü, gülmenin doğasında doğallık vardır.”* (Baytar, 2006: 407)

Dil ve üslup çocuğa göre edebiyatı belirler. Yazar çocuğa ancak kullandığı dil ile yakınlaşır, ulaşır.

2.4.1.5. İletiler

Yazarın bir kurguya bağlı olarak ortaya koyduğu konu üzerinden okura vermek istediği mesaja ileti denir. İleti, çocuk edebiyatında yazar tarafından üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biridir. Genellikle çocuk kitapları; çocuğu eğiten, topluma hazırlayan, ahlaki öğretilerin bulunması gereken bir araç olarak görülmektedir. Özellikle toplumlar kendi toplumsal değerlerini çocuklara iletmek amacıyla çocuk kitaplarını vasıta olarak kullanmıştır ve kullanmaya devam etmektedir. İçinde bulunulan küreselleşme çağında ise çocuk yazarları daha çok evrensel değerleri konu alarak çocuk okuru hümanist bir yaklaşımla eğitmeye çalışmaktadır.

İletiler çocuğa direkt verilmemelidir. Çocuğun çıkarması gereken ana düşünce, kurguyla somutlaştırılarak anlatılmalı ve çocuk okurun kendisinin ulaşmasına fırsat tanımalıdır. Bir nevi çocuk, kahramanlar aracılığıyla yaşayarak öğrenmelidir. Çünkü çocuk, yanlış yaparak doğruya ulaşır. Kesin ve net hüküm içeren iletiler çocuk tarafından alınmaz.

Çocuk edebiyatında verilmesi istenen iletiler verilme şekline göre farklılık gösterebilir: *“İleti (anadüşünce), yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir. Öğretici metinlerde, yazarın savunduğu, vermek istediği düşünce biçiminde de tanımlanabilir. Edebiyat yapıtlarında ileti dendiğinde ise, sanatçının okurlarında yaratmak ya da oluşturmak istediği duygu ve düşünce ortaklığı akla gelmelidir.”* (Sever, 2019: 140) Okul derslerine katkı sağlamak amaçlı yazılan eserlerin iletileri öğretme amaçlıdır. Edebî nitelikli eserlerde ise evrensel ve toplumsal iletiler ön plandadır, çocuğa bu konuda duyarlılık kazandırma amaçlanmaktadır.

“Ana fikir, bir eserin var oluş sebebidir.” (Yalçın-Aytaş, 2003: 45) sözü ana düşüncenin eserdeki önemini anlatır. Bir eserin yazılış amacıdır ana düşünce. Metnin bütününe yayılması, çocuğun her cümlede ana düşüncüyü sezmesi gerekir. Yazarın kurguya ve konuya

bağlı olarak iletmek istediği ana düşünceye çocuklar tarafından ulaşılması gerekir. Farklı yorumlar yapılarak, farklı ana düşünceler çıkarılıyorsa ana düşüncede netlik olmadığı ortaya çıkar. Bu durum da çocukları belirsizliğe iter.

“Ana fikrin yanında genellikle birkaç paragraftan daha uzun yazılarda bulunan ve ana fikri destekleyici mahiyetteki fikirlere de yardımcı fikir denir. İyi bir yazar yan fikirleri ustaca kullanarak ana fikrin kavranmasını kolaylaştırır. İyi bir okuyucu da paragraflardaki yardımcı fikirleri kolayca görüp yazarın mantık zincirini takip ederek ana fikri rahatça kavrar.” (Yalçın-Aytaş, 2003: 45-46)

Yardımcı düşünceler ana düşünceyi ortaya çıkarmakta yardımcı olur. Yazar ana düşünceye bağlı olarak ortaya konan konunun alt konularını çocuk okura yardımcı fikirler aracılığıyla aktarabilir.

“Günümüzde, dünya ülkelerinin birçoğunda ve Türkiye’de insani değerlerde ciddi aşınmalar gözlenmektedir. Bu olumsuz süreç, toptan insanlık ailesini tehdit eder boyutlara ulaşma eğilimindedir. İnsanlar, her türden değerlerinden uzaklaştıkça, insanlığını da kaybetmeye yüz tutmaktadırlar. Yaşanan bu olumsuz gidişatı olumluya çevirmek üzere, neredeyse bütün dünya bir arayışa girmiştir. Bu arayış sonucunda, eğitim basamaklarında uygulanmak için “değerler eğitimi” diye ifade edilen yeni bir eğitim modeli öngörülmüştür.” (Yaman, 2014: 15)

Çocuk yazarları da bu insanî değerlerin yozlaşmasına engel olabilme düşüncesiyle çocuk kitaplarını araç olarak kullanmaya başlamıştır. Bazı yazarlar toplumsal değerleri ön planda tutarken, birçok yazar da evrensel değerleri eserlerinde konu edinmiştir. Sevgi, saygı, adalet, bağımsızlık, hoşgörü, dürüstlük gibi daha fazla da sıralanabilecek evrensel değerler yazarlar tarafından kurgu içinde çocuğa somutlaştırılarak verilmektedir. Bu değerleri olumsuz etkileyen medyaya karşı edebiyatın, edebi dilin etkileyiciliği yazarlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu değerler edebi bir estetikle ortaya konmazsa bir edebiyat eserinden söz edilmesi mümkün olamaz

“Çocuk edebiyatı ve değerler eğitimi bıçak sırtı konulardan biridir. Belirleyici olan ise yazarın ve çizerin estetik tutumudur. Yazar ve çizer, bir çocuk kitabını öğreticilik sınırında tutuyorsa soracağımız soru şudur: Edebiyat bu kitabın neresinde? Soruyu şöyle de sorabiliriz: Bir çocuk

kitabında pedagojik ölçütler mi estetik ölçütler mi öndedir? Bir çocuk kitabı, bir yazarın kullanacağı dil ve anlatımla edebiyata dönüşür.” (Şirin, 2014: 397)

Çocukları eğitmek amacıyla kaleme alınmış eserler, eğitimi öne çıkararak edebi estetikten uzaklaştığında çocuk edebiyatı, edebiyatın bir dalı olmaktan uzaklaşır. Çocuk yazarı, bu iki amacı üslubuyla birleştirme konusunda özenli davranmalıdır.

2.4.2.Biçimsel Özellikler

Bir çocuğu kitaba ilk çeken özelliği dış görüntüsüdür. Kitap okuma alışkanlığını çocuklara aşılama için kitap öncelikle çocuğun gözüne hitap etmelidir. Kitaplarla olan yolculuğuna yeni başlayacak çocuklar ilk önce kitabın kapağına bakarlar. Kapağındaki görseller ve kullanılan renkler çocuğa kitap hakkında bilgi vermelidir. Bunun içindir ki yazar, eseri basım durumuna getirirken çocuk ruhunu, dünyasını anlayan, kitapla bağlantıyı kurabilen bir çizimle çalışmalıdır: *“Çocukla kitap arasındaki iletişim sürecinde resmin kendisinden beklenen işlevi gerçekleştirmesi için, çocuk kitabı çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, onun ilgi ve gereksinimlerini iyi bilen usta sanatçılar olması gerekir.” (Sever, 2019: 166)*

Raflarda okunmak için bekleyen çocuk kitapları kullanıldığı canlı renklerle çocukları kendisine kolayca çekebilir. Kitabın ön kapağı kadar arka kapağı da seslenen kesimin bulunduğu dönem özellikleri göz önünde bulundurularak, kurguyla uyumlu bir şekilde resmedilmelidir.

Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt hamuru birinci sınıf olmalıdır. Çocukların fiziksel gelişimi açısından bakıldığında, okuma esnasında gözü yormayacak bir kâğıt kullanılmalıdır. Çizerin görsellerde kullandığı renkler kâğıdın üzerinde çocuk tarafından kolay algılanabilmesine, kâğıdın çok parlak olmamasına bağlıdır. *“Kâğıt mürekkebi dağıtmamalı, renkleri değiştirmemeli, kolay yırtılmamalı, çocuğun gözünü yoracak kadar parlak olmamalıdır. Kâğıdın mat olmasına özen gösterilmelidir.” (Kaya, 2011: 33)*

Çocuk kitaplarında kullanılan harflerin büyüklüğü hitap edilen çocuğun yaş seviyesine dikkat edilerek seçilmelidir:

“İlkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerine seslenen kitaplarda kullanılan harfler 12 puntodan daha küçük olmamalıdır. Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri için hazırlanan kitaplarda 10 puntoluk harfler

kullanılabilir. Ortaokula devam eden çocuklar için yayımlanan kitaplar için de 10 punto büyüklüğünde harfler normal sayılır.” (Şirin, 1998: 213)

Noktalama işaretleri bir yazıya dil olur. Dilsiz bir metni çocuğa sunmak duyguyu çocuğa aktarmaz. Çocuk ana dilinin inceliklerini, eserler vasıtasıyla öğrenmelidir. Bundan dolayıdır ki, yazar eserinde noktalama işaretlerine, yazım kurallarına dikkat etmek durumundadır. Kitabın basımında yazım ve noktalama yönünden eser en ince ayrıntısına kadar incelenmelidir. Çocukların gördüklerini unutmadığı göz önünde bulundurulmalı ve sözcüklerin yazımına titizlik gösterilmelidir: “Çocuk kitaplarında yazım (imlâ) ve noktalama işaretlerinin kullanılması konusunda da çok titiz davranılması gerekir. Yazımda tutarlık ve noktalama işaretlerinin kullanılmasında kurallara uygunluk, iyi bir çocuk kitabında aranılan özelliklerin başında gelir.” (Şirin, 1998: 213-214)

BÖLÜM III

3.1. TOPRAK IŞIK'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ ¹

3.1.1. Hayatı

Asıl adı Erdal Kılıçaslan olan Toprak Işık, 28 Mayıs 1973 tarihinde Elazığ'da dünyaya gelmiştir. Babası ilkokul öğretmeni, annesi ise ev kadınıdır. Üç erkek kardeşin en küçüğüdür. Babasının görevi nedeniyle bir yaşında İnegöl'ün Tahtaköprü köyüne ardından Karalar köyüne taşınırlar ve bu köyde ilkokul üçüncü sınıfa kadar okur. Bu köyde geçirdiği çocukluk yıllarını çok sever. *“Doğayla iç içe keyifli bir çocukluk geçirdim. Oynarken eve dönmeyi unuttuğumuz bile olurdu.”* (Işık: Oto.) Bu köyde yaşadıkları daha sonraki yıllarda *Adından Belli Kuşlar Köyü* adlı kitabına ilham olur.

Toprak Işık'ın babası, tamamı kırk üç haneden oluşan köyün otuz iki kişilik okulunun tek öğretmenidir. Birleştirilmiş sınıfta eğitim gören Toprak Işık, o dönemi şöyle ifade eder: *“Beş sınıf bir arada eğitim alıyorduk. Bana sorulacak olursa böyle okumak çok eğlenceliydi. Birinci sınıfta çizgi alıştırmaları yaparken bir yandan da üst sınıfların okuma parçalarını dinleme şansımız olmuştuk. Teneffüslerde de büyüklü küçüklü bir arada oynuyorduk. Ortam çok sıcaktı.”* (Işık: Oto.)

İlkokulun üçüncü sınıfının ikinci döneminde köyden İnegöl merkeze taşınan yazar, şehir hayatını ilk başlarda biraz yadırgar. Yeni okulu köydeki okulundan daha kalabalıktır. Köydeki okulunda kız-erkek karışık oturtulan öğrenciler, yeni okulunda ayrı ayrı oturtulur. Kendi deyimiyle: *“Bunu çok yadırgamıştım.”* diye ifade eder. Yeni yaşamına ayak uydurmakta zorlanan yazar, o döneme ait izlenimlerini şu cümlelerle dile getirir:

“Köyde herkes birbirini tanıyordu, kimse kimseyi tehdit olarak algılamıyordu. Oysa şehirde hiç tanımadıklarımız vardı ve kavga dövüş fazlaydı. Yabancı olduğu bir sokaktan geçerken oranın çocuklarının yolunuzu kesip size saldırmaları normaldi. Belki bu kavga dövüş biraz da İnegöl'ün kendi sosyal yapısından kaynaklıydı. İnegöl, çok göç alan birbirinden farklı etnik yapıda insanların yaşadığı bir şehirdi. ‘Siz nesiniz?’ sorusuyla ilk defa karşılaşmıştım.” (Işık: Oto.)

¹ Bu bölüm yazılırken Toprak Işık'ın tarafıma gönderdiği hayat hikayesini 21.10.2019 tarihli mail (Ek 1) ile yine Toprak Işık ile yaptığımız 17.05.2020 tarihli röportajdan (Ek 2)'den faydalanılmıştır.

İlkokul üçüncü sınıftan liseye kadar İnegöl’de okuyan Toprak Işık, ilkokul ve ortaokul yıllarında sanayide çalışır. Çalışmaktan mutsuz olmaz aksine büyük keyif alır. Ortaokuldan sonra Işıklar Askerî Lisesine gider. Bu, hayatında bir dönüm noktası olur. Disiplinli bir okul olması ve bu duruma ayak uydurması zor olmaz. Disiplinli bir yaşam hayatının sonraki dönemlerinde onu başarıya ulaştırır. Askerî lise yazara yeni fırsatlar da sunar. Bir süre sporun farklı dallarıyla ilgilenir. Özellikle atletizmde içinde bulunduğu yaş grubu açısından önemli başarılar elde eder.

Başarılı bir öğrenci olan Toprak Işık, askerî lisede okumasına rağmen ordu adına bir üniversitede okumak istemez. Onun hedefi Bilkent Üniversitesi’nin burslu bölümleridir. Askerî lisede kalırsa belli üniversitelerin belli bölümlerini okuması gerekiyordu. Bu durumu tercih etmez ve lisenin son sınıfında İnegöl Lisesine geçer. Motivasyonunu yüksek tutan yazar, üniversite sınavının birinci basamağında Türkiye 9.’su; ikinci basamağında Türkiye 16.’sı olarak Bilkent Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliğini kazanır.

Okulun programı ağırdır. Yazar, üniversite hayatını şöyle ifade eder:

“Çok çalışmakla ilgili bir sıkıntım yoktu; ancak yeterli özgürlük alanına sahip olmaksızın çalışmaya âşık değildim. Okulun belirlediği programa yetişmek için kendimize ayırabileceğim tüm zamandan vazgeçmemiz gerekiyordu. Oysa ben mühendislik dışında da birçok konuyla ilgilenmek istiyordum. Kitap okumak, farklı disiplinlerle ilgilenmek, spor yapmak... Bunlara ayıracak yeterli zamanım olmadı. Örneğin askeri lisedeyken başlamış olduğum atletizmi bırakmak zorunda kaldım. Yazmaya çok az zaman ayırabildim. Kitap okumak için ise hep derslere ayıracağım zamandan çalmam gerekti.” (Işık: Oto.)

1996 yılında mezun olduktan sonra özel bir şirkette çalışmaya başlar. 1998 yılından 2008 yılına kadar Ankara’da yaşayan Toprak Işık’ın hayali hep yazar olmaktır. Üniversite yıllarında fırsat bulamamasına karşılık iş hayatıyla birlikte düzenli olarak yazmaya başlar. Kendi deyimiyle: *“Mühendisliği, yazarken hayatımı kazanmama aracı olduğu için yapıyordum. Daha doğrusu öyle olduğumu zannediyordum.”* (Işık: Otobiyografi) diyen Toprak Işık, üniversiteden mezun olduğu 1996 yılından 2001 yılına kadar sürekli yazar. İlk başlarda yazdıklarını kimseyle paylaşmaz. 2000 yılında öykülerini bazı edebiyat dergilerine gönderir. Öyküleri hakkında olumlu eleştiriler alır ve *Osman Bey’in Hak Ettikleri* adındaki öyküsü, 2001 yılında *Patika* adlı edebiyat dergisinde yayımlanır. Ardından 2002 yılında ilk kitabını çıkarır.

İlk kitabının verdiği büyük sevinç ve heyecanla birkaç yıl sonra mühendislik mesleğini bırakma kararı alır. Ancak çalıştığı şirket cazip bir teklif sununca mesleğine devam eder. İçinde bulunduğu projeden dolayı Amerika'ya gider. 1999-2000 ve 2006-2008 yılları arasında Amerika'da yaşayan yazar bu süreçte ağırlıklı olarak mühendislik yapmakla birlikte yazmaya da devam eder. 2008 yılında İstanbul'a döner ve danışman olarak mühendislik yapmaya başlar. Yeni iş düzeninde çalışması ona yazmak için daha geniş zaman sunmuş olur. Başlarda mesleğini bırakmak gibi bir düşüncesi olan yazar, mesleğini sevdiğini fark eder.

1996 yılında Cesur Seher Kılıçaslan ile evlenen Toprak Işık İstanbul'da yaşamaya ve halen bu düzende çalışmaya devam etmektedir.

3.1.2. Edebi Kişiliği

Toprak Işık, yazma serüvenine yetişkinler için yazmakla başlar. 2001 yılında *Patika* adlı edebiyat dergisinde *Osman Bey'in Hak Ettikleri* başlıklı öyküsü yayımlanınca takip eden yıllarda aynı dergide öyküleri yayımlanmaya devam eder. *Kül Öykü ve Kül Sanat* dergileri aracılığıyla 2004 ve 2005 yıllarında öykü ve denemeleriyle okur kitlesine ulaşır. 2007, 2008 yıllarında *Koridor Dergi*'de makale ve denemeleri yayımlanır.

Yetişkinler için yazmaya başlayan yazar, çocuk edebiyatına yönelmesini şöyle ifade eder:

“Çocukların dünyası beni hep çekmiştir. Çocuk edebiyatını da seviyorum. Bunların yanı sıra yazdıklarımda mizah olduğu için çocuklara yazmam hep öneriliyordu. Çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatına göre daha hareketli olması da ilave bir etken... Yazdıklarınızın geniş bir okuyucu kitlesine ulaştığını görmek elbette ki motive edici oluyor. Hepsi bir araya gelince çocuklara da yazmaya başladım.” (Işık: Rö.p.)

“Yazmak, yeniden yazmaktır.” (Uyar, 2017: 87) diyen yazar; kitaplarının ortaya çıkma serüvenini şöyle açıklar:

“(…) İlk yazmada kendimi oldukça rahat hissedirim. Kalemimi hiç zorlanmadan kullanarak, içinden asıl metnin çıkacağı yığını oluştururum. Yeterli miktarda yazı biriktirdikten sonra tekrar yazmaya başlarım. Her yazmada, yığının içinden birçok parçayı atar ve gerekliyse metne yeni eklemeler yaparım. Bitirir, bir daha yazarım ve sonra bir daha... Sona yaklaştığımı, atmakta ve eklemekte zorlanmamdan anlarım. Bir noktaya gelir

ki atacak hiçbir şey bulamam. İşte o zaman önümde bitmiş bir eser vardır.”
(Uyar, 2017: 87)

Bilindiği gibi yazarlar, kendi sanat anlayışlarını yaşadıkları topluma uyarlayarak kaleme alırlar. Her insanın yaşadığı ve yaşayabileceği olayları kendi bakış açılarıyla ortaya koyarlar. Toprak Işık, sanatı yaşamdan haz almak olarak görür. Ona göre yazar, para kazanamayacağını bildiği halde haz için yazmaya devam eden kişidir:

“Yazar anlattığı dünyaların efendisidir. Bir kralı öldürebilir. Yirmisinde aç bir serseriye yirmi birinde servete boğabilir. İsterse babasının biricik kızı güzel prensesi, sarayın önünden kaval çalarak geçen fakir çobanın aşkıyla tutuşturur. Kendi yarattığı dünyadaki bu sınırsız gücüne rağmen belki gerçek hayatta, tenceresine yüz gram et atamayacak kadar perişandır. Yine de adam gibi bir iş bulup çalışmak yerine devam eder yazmaya.” (Işık, 2012: 23)

Toprak Işık, eserlerinde daha çok insan ilişkilerini, toplumsal yaşam, doğa sevgisi, bilim gibi konuları işlemiştir. Çocuğa bu konuları erken dönemde vererek; çocuğu düşündürmeyi ve davranışlarını şekillendirmeyi amaçlamıştır. Şiddeti ve şiddetin doğurduğu olumsuzlukları çocuğun kavrayacağı ve bu durumdan çıkarımlara varacağı şekilde vermeye çalışmıştır.

Çocuk kitaplarında kahramanlar önemlidir çocuk okur için. Kahramanların adı ve kişilik özellikleri kurguyla uyumlu olmalıdır. Toprak Işık bunun farkındadır ve yarattığı karakterlerin adı çoğu zaman kişilik özellikleri ile bağlantılıdır. *Adından Belli Kuşlar Köyü* adlı kitabında birçok karakterin adı kişilik özellikleriyle bağlantılıdır. Bu adlardan birkaçı şunlardır: *Meraklıkanat, Hanımninekanat, Maceracıkanat...*

Yazar, çocuklara onların diliyle seslenmiştir. Eserlerinde duru bir dil kullanmıştır. Böylece süsten, gösterişten uzak durarak çocukların kurguya odaklanmasını sağlamıştır. Eserlerinde tekrarlardan kaçınmıştır. Sözcük tasarrufuna önem veren Toprak Işık, bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklar:

“Yazarken samimiyete önem veriyorum. Samimiyet, duruluğu kendiliğinden getirir bence. Konuşurken de öyle değil midir? Kasılmazsanız ağdalı ifadeler çıkmaz ağzınızdan. Öteki türlü için kendinizi zorlamanız

gerekir. Duru olan kolaylıkla çıkandır; ben de olanı yapıyorum. Sözcük tasarrufuna gelince... İşte bunun için çaba harcamak gerekiyor. İlk ortaya çıkışından sonraki yazmalarında, hep şu cümlelerle geçiyorum cümlelerin üzerinden: Bunu söylemesem metin ne kaybeder?” (Uyar, 2017: 87)

Toprak Işık, eserlerinde samimiyeti ortaya koyan etkenlerin birinin de “gözlem” olduğuna inanır. Çevresinde gördüklerini kendi kurgusu içinde verir. Çocukların yaşantılarında karşılaştıkları sorunları, kurgunun içinde kendilerini bulabilecekleri şekilde yerleştirir. Konular sıradan olsa da gözlemleyerek, iyi bir dil ve kurguyla çocuğun verilmek istenen iletiyi alacağına inanır. Bu yüzden ki kitaplarında toplumdan uzaklaşmaz. Toplum için yazılmayan eserlerin gerçeklikten uzaklaştığını düşünür. Çocuklar için yazılmış kitaplarında kimi zaman toplumsal sorunları fantastik kurgu içinde verir. *Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı* adlı kitabında; emek sömürsünü ve emeğe saygısızlık konularını fantastik bir kurgu içinde vererek çocuğu toplumsal sorunlara karşı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Yazarların toplumdan uzaklaşmaması gerektiği düşüncesinde olan yazar, *Sırada Övgü* adlı kitabında bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle dile getirir:

“Sanata yabancı olmayan bir uzmanlıktır bulunduğu çevreyi keskin gözlerle incelemek. Yaşanan dünyanın değiştirilebilmesi için onun bu yönünden yararlanabilmek gerek. Yazar romanında toplumun gerçek ilişkilerini, yaşayanların anlatabileceklerinden daha net resimleyebilir. Saptadığı sorunlara çözümler önermese de çözüm arayacaklara kullanacakları verileri sağlar.” (Işık, 2012: 46)

Toprak Işık’ın çocuk kitaplarında, dilimizde önemli yeri olan deyimlere sıkça yer verilmiştir. Bilindiği gibi vurgulamak ya da dikkat çekmek istediğimiz noktaları deyimlerle anlatırız. Çoğu mecaz anlam özelliğinde bulunan deyimlerin çocuk kitaplarında yer alması çocuğun somuttan soyuta geçmesinde etkili olmaktadır. Dilimizin doğru kullanımına önem veren yazar, eserlerinde deyimleri sıkça kullanarak çocuğun dil gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Kurgu ve duygu aktarımlı kitaplarının yanında, öğreticiliği de ön planda tutan yazar; seri halde çocuk kitapları yazmıştır. Gerek matematik gerek fen bilimlerini bir kurgu içinde çocuklarla buluşturmuştur. Edebiyatı fenle buluşturan yazarın bu kitaplarında, fen bölümleri çıkartıldığında kurgu ayakta durabilmektedir. Amacı öğrenilmesinde zorluk çekilen fen konularını eğlendirici bir şekilde öğretmektir. Kurgusuyla çocukların hayal gücünü beslerken,

kurgunun içine çocuğu sıkmayacak şekilde serpiştirilmiş fen bilimlerine ait konularını sohbet üslubuyla verir. Mühendis olması bu konuda kendine avantaj sağlar. Seri yayımlanmış kitaplarında verilen bu bilgiler kitabın tamamını kaplamaz. Bilgileri çocuğun anlayacağı ve kavrayacağı şekilde kısa ve net cümlelerle ifade eder. Eserlerinde duru bir dil kullanan yazar; nesnel bilgileri verirken de aynı özeni göstermeye çalışır. *İşlem Tamam* adlı serisiyle matematiği eğlenceli hale getirmiştir. Amacı çocukları geleceğe hazırlamak olan yazar bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“(...) Matematiğin ya da fen bilimlerinin barındırdığı keyifleri keşfeden herkes bu bilimleri öğrenebilir; bunların okur yazarı olabilir. Amacım, fen bilimlerini ve matematiği keyifli bir şekilde sunmaktır. Bunu da edebiyatla yapabilirim diye düşünerek projeleri hayata geçirdim. Ortaya çıkan ürünlerin ilgi çekmesi de beni mutlu ve motive etti.” (Uyar, 2017: 85-86)

Acaba Ne Olsam? serisiyle çocuklara meslekleri tanıtmaya amacını güderek ileride sevmeyeceği meslekleri yapmalarına engel olmak istemiştir. “Eğer, hayatta mutsuz olmak diye bir hedefiniz varsa bunun en güvenilir yollarından biri sevmeyeceğiniz işi seçmektir. Bir de sevmeyeceğiniz bir eş seçerseniz mutsuzluğun resmini çizebilirsiniz.” (Uyar, 2017: 86) cümleleriyle meslek seçiminin önemini vurgulamaktadır. Meslekleri tanıtmaya yanında, anlatılan mesleği yapmak isteyen çocuklara yol gösterir, bu meslekte ünlü olan insanları anlatır. Bu kitapları için; birer *başvuru* nitelikli kitap demek de mümkündür.

Öğretici nitelikteki kitaplarında, bilgileri verirken Toprak Işık'ın öğretmen olmak gibi bir çabası yoktur. Çocuğun zaten hayatında bir öğretmen varken, okuduğu kitapta da bir öğretmene ihtiyaç duymaz. Çocuk kendisiyle sohbet eden, kendisinin de sohbe karşılık verdiği bir kitaba ihtiyaç duyar. Toprak Işık, çocuğun bu ihtiyacına karşılık verir ama çocuğa da bilgi aktarmaya devam eder. Çocuk bu bilgileri kurgunun gereğiymiş gibi algıladığından gizli öğretmeni hissetmez.

Toprak Işık, çocukta merak duygusunu oluşturmayı seviyor. Günlük şeklinde yazılmış olan *Kime Göre, Neye Göre?* adlı kitabında, günlüğün kime ait olduğunu merak uyandırmak amacıyla hemen vermemesi; fen bilimleri konuları içeren kitaplarında deney yapıp deneyin sonucunu çocukların öğrenmesi için teşvik etmesi çocuğun merak duygusunu beslemektedir.

Toprak Işık, fen bilimlerine ait konuları öğretirken değişik anlatım tarzını da kullanmayı denemiştir. Bilindiği üzere şiirin vezinli söyleyişinden dolayı şiirin akılda

kalıcılığı daha fazladır. Bunu bilen yazar edebiyatın şiir türüyle fen konularını öğretmeye çalışmıştır. Uyağıyla redifiyle fen bilimleri konularını şiirsel anlatarak çocuğun ilgisini çekmeye çalışmıştır. *Nine Bizi Kurtarsana* adlı kitabında bu anlatım tarzı ön plana çıkmaktadır:

“Hiç durmaz Dünya, hareket eder uzayda,
Dolanırken Güneş’in etrafında on iki ayda,
Yetinmez bir de döner kendi etrafında
Bir gece bir gündüz vardır her bir turunda.” (Işık, 2014: 117)

Çocuk kitaplarında öğretmemiz gerekenleri bazen güldürerek anlatmak daha etkili olabilmektedir. Yazarın amacı çocuğu güldürmekse; yazar çocuğun bulunduğu çağdan uzaklaşmamalı ve gerisinde kalmamalıdır. Çünkü diğer toplumlarla etkileşim arttıkça ve çağ değiştiğinde mizah da değişir. Biz yetişkinlerin güldüğü durumlara çocukların gülmemesi gayet normaldir. Toprak Işık bu durumun farkındadır. Çocukların günlük hayatta kendi aralarındaki esprileri kitaplarına taşımıştır. Çocuk bu cümleleri okurken yabancılik hissetmez. Çocukların görsel medyadan alışık olduğu cümleleri, kitaplarında biraz değiştirerek gerçeğine atıfta bulunarak dile getirir: “*Cahilim ama enerji bende.*” (Işık, 2018: 153) cümlesiyle medyada aşına olduğumuz “*Cahilim ama para bende.*” cümlesine atıfta bulunur. Mizahi bir cümle olarak algılanmasının yanında toplumsal bir eleştiri de yapılmıştır. Mizahın güldürme özelliğinin yanında; sorgulama ve eleştirme özelliğini daha çok kullanır Toprak Işık.

Yazarın kitaplarındaki kahramanlar, kimi zaman sıkıntılı ve zor durumlarda espri yaparak durumu yumuşatmaya çalışır. *Büyüyen Çocuk* adlı öykü kitabında yer alan *Doğum Günü Keki* adlı öyküsünde maddi sıkıntılar içinde olan bir ailenin çocuğunun doğum günüdür. Baba kızına pasta almak istemektedir. Çocuk paralarının olmadığını bilmekte ve onlara masraf ettirmek istememektedir. Baba kızını pastaneye götürür ama çocuk sadece bakar ve ne istediğini bir türlü söyleyemez. Çünkü babasının parasının olmadığını bilir ve babasını zor durumda bırakmak istemez. Baba kızının düşüncelerini anlayarak: “(...) *Her türlüünden vardı. Bir domatesli pasta eksikti. Galiba patlıcanlı da yoktu.*” (Işık, 2018: 54) diyerek zor durumu mizahi cümlelerle yumuşatır.

Toprak Işık, çocuğa öğretmek istediği fen bilimlerine ait konuları anlatırken mizahın etkileyici gücünden de faydalanır. Bilimi mizahla da buluşturur. *Acaba Ne Olsam? Bilim İnsanı* adlı kitabında:

“Hava olmazsa ateş yanmaz.” mı diyorum? Haklısın ama ben Çinlilerden aldığım tarifi verdim sana. Benden kendi tarifimi isteseydin kertenkele kuyruğu, karatavuk tüyü ve iyi beslenmiş bir kedinin bıyığından iki tel mutlaka olurdu o kabin içinde. Bunu yapmıyorum çünkü bilimden bahseden kitapta görünmezlik iksiri vermem yakışık almaz.” (Işık, 2018: 22)

Toprak Işık’a göre mizahi unsurlar çocuğun kitabı zevkle okumasını, kitabı sevmesini doğuran etmenlerden biridir. Mizahın, salt güldürmek için oluşturulmaması gerektiğini düşünür. Çocuğu güldürürken eleştirmeye yönlendirmeli; okuduğuna gülerken öğrenmelidir. Toprak Işık mizah anlayışını şu cümlelerle açıklar:

“Mizahi bir kurgu, bir de üslup olarak kullananlar var. Kurgu mizahta, yazar komik olsun diye, gerçeklikle sınırlı olmayan bir dünya yarattığını bilir. Okur da bunu kabul ederek okur. Örneğin; o dünyada elinde bomba patlayan biri hayatını kaybetmeden sadece kararabilir. Karikatür dünyasıdır okuduğumuz. Oysa mizahın üslup olarak kullanımında gerçek hayatın kuralları geçerlidir. Yalnız yazar, gerçekleri mizahi bir dille anlatır. Ben kendimi bu ikinci uygulamaya yakın hissediyorum. Fizik kurallarının geçerli olduğu dünyayı komik yanlarıyla anlatmaya çalışıyor, anlattığım hikâyenin hayatın içine koyulabilir olmasını tercih ediyorum. Böyle olunca mizahın gerçek hayat üzerinde daha güçlü etki yaratabileceğini düşünüyorum. Mizahın gücünü önemsiyorum. Haksızlıklara karşı bir mücadele yöntemi olarak kullanılabileceğine inanıyorum ve sanırım en fazla da bu yüzden mizahi kullanıyorum.” (Uyar, 2017: 85)

Yazar, toplumda artikülasyon sorunu yaşayan çocukların sosyalleşmekten çekindiğini düşünerek, özellikle “r” harfini telaffuz etmekte zorluk çeken karakterlere eserlerinde yer vermiştir. Amaç; aynı sorunu yaşayan çocukları yüreklendirmektir. Bunu bir mizah olarak kullanmasına rağmen, çocuğu asla küçük düşürmez. Aksine ilgiyi oraya çekerek çocuğun toplum tarafından kabullenişini amaçlar. *Çiftçi Karıncalar Köleciler Karıncalara Karşı* adlı kitabında *Aylak* adındaki karakteri “r” harfini söyleyememektedir. Yazar bu karaktere şarkı söyletir. Hem mizah yapar hem aynı sorunu yaşayan çocukları yalnız bırakmaz.

*“Kavnım toksa, sıvtım sıcaksa,
Hayat çok güzel dostlavım, hayat çok güzel!
Sağlığım yevindeyse, neşem o biçimse,*

Yağmuv güzel, güneş güzel,

Dünya çok güzel dostlavım dünya çok güzel!” (Işık, 2018: 36)

Toprak Işık’ın edebi kişiliğine ilişkin bilgiler, tekrara düşmemek adına diğer bölümlerde verilecektir.

3.1.3. Eserleri

Roman, Öykü, Deneme ve Başvuru Kitapları:

Sırabaşı (2002, İletişim Yayınları, Hikaye)

Halat Gösterisi (2003, İletişim Yayınları, Hikaye)

Sıradana Övgü (2006, Kül Sanat Yayınları, Deneme)

Kız Ararken (2006, İletişim Yayınları, Hikaye)

Azgın Tekeler (2008, İletişim Yayınları, Roman)

Adından Belli Kuşlar Köyü (2010, Tudem Yayınları, Çocuk Romanı)

Büyüyen Çocuk (2010, Tudem Yayınları, Çocuk Hikayeleri)

Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı (2011, Tudem Yayınları, Çocuk Romanı)

Babam Okulun En Çalışkanı (2011, Tudem Yayınları, Çocuk Romanı)

Baba Beni Anlasana (2012, Tudem Yayınları, Çocuk Romanı)

Anne Beni Geri Getir (2013, Tudem Yayınları, Çocuk Romanı)

İşimle Başım Dertte (2013, Deli Dolu Yayınları, Deneme)

Nine Bizi Kurtarsana (2013, Tudem Yayınları, Çocuk Romanı)

Acaba Ne Olsam? Mühendis (2014, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

Acaba Ne Olsam? Bilim İnsanı (2014, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

Acaba Ne Olsam? Doktor (2015, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

Acaba Ne Olsam? Hukukçu (2015, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

Acaba Ne Olsam? Yazar (2016, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

İşlem Tamam! Elde Var Bir (2017, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

İşlem Tamam! Elde Var İki (2018, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

İşlem Tamam! Elde Var Üç (2018, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

İşlem Tamam! Elde Var Dört (2018, Tudem Yayınları, Başvuru Kitabı)

Rüyanda Çözersin (2018, Doğan Egmont Yayınları, Çocuk Romanı)

Koş Kurtar (2018, Altın Kitap Yayınları, Çocuk Romanı)

Yeni Ufuklar; Teoriden Pratiğe STEAM Eğitimi (2019, Doğan Egmont Yayınları, Başvuru Kitabı)

Kozmik Yumurta (2019, Altın Kitap Yayınları, Çocuk Romanı)

Hassas Mevzulara Matrak Muhabbetler (2019, Altın Kitap Yayınları, Deneme, Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

Cumhuriyetin İzinde (2020, Tudem, Başvuru Kitabı, Koray Avcı Çakman ile birlikte)

Bu Robotlar Çok Akıllı (2021, Doğan Egmont, Başvuru Kitabı, Yılmaz Kılıçaslan ile birlikte)

Ayılar Neden Kıravat Takar (2021, Doğan Egmont Yayınları, Başvuru Kitabı, Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

Uzayda Bir Mahalle (2022, Tudem Yayınevi, Çocuk Romanı)

Devlet Tiyatroları Repertuarındaki Oyunlar:

Kör Minibüsü (2007)

Aşk Yarası (2008)

Sıradan Bir Ailenin Mahremiyeti (2008)

Uluslar Arası Dergilerde Yayımlanan Akademik Makaleler:

Questioning The Effects of Dynamics that Influence Social Awareness of the Status of Women in Turkey, International Journal of Arts & Sciences, 6(2):403–413, 2013. (Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

Perceptions of Women in the Balance of Power in Turkey, Conference of the International Journal of Arts & Sciences, 07(02):203–208, 2014. (Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

Being LGBTI in Turkey: A Social Structure-Based Appraisal (in the evaluation process). (Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

Akademik Kitaplar ve Kitap Bölümleri:

Tüketim Kültürü ve Reklamların Birey Üzerinde Doğurduğu Zayıflık Hissi. Tüketici Yazıları 3. H.Ü. Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma-Test ve Eğitim Merkezi (TÜPADEM) Yayını. S:66-75. Ankara, 2012. (Seher Cesur Kılıçaslan ve Selin Cesur ile birlikte)

Tüketici Yazıları 4. Ed. Müberra Babaoğlu, Arzu Şener ve Betül Buğday. Tüketim Propagandası İle Yoksulluğun Tahrip Edici Etkisinin Arttırılması Ve Bir Savunma Olarak Yeterizm (Enoughism). H.Ü. Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma-Test ve Eğitim Merkezi (TÜPADEM) Yayını, 2014, s.32-45. (Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

Handbook of Research on Behavioral Finance and Investment Strategies: Decision Making in the Financial Industry. Ed. Zeynep Çopur. A General View of Poverty in Turkey as an Issue for Social Work in The Light of Behavioral Finance and Game Theory, Behavioral Finance and Investment Strategies: Decision Making in the Financial Industry. IGI Global, 2015, pp.25-37. (with Seher Cesur Kılıçaslan)

Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye’de Kadın, Nobel Akademik Yayıncılık, 2016. (Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte)

3.2.TOPRAK IŞIK'IN ESERLERİNDE ÇOCUK VE ÇOCUK EĞİTİMİ

3.2.1.Toprak Işık'ın Çocuğa ve Çocuk Edebiyatına Bakışı

“İnsan yavrusu, büyüyip gelişmemiş oğlan veya kız.” (Temel Türkçe Sözlük, 1985: 221) *“Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tanımlanmaktadır.”* (Aytaş-Yalçın, 2003: 13)

“Çocuk” sözcüğünün kişiler ve kurumlar tarafından birçok tanımı mevcuttur. Fizyolojik, duygusal, hukuksal pek çok tanımına ulaşmak mümkündür. Edebiyat açısından “Çocuk kimdir?” sorusunu şu şekilde cevaplamak mümkündür: “Yetişkinlere göre daha maceracı, meraklı, hayal gücü daha geniş, çıkarıcı olmayan; çocuklukla ergenlik arasındaki dönemin küçük insanıdır.”

“Çocuk kimdir.” sorusunun cevabını Toprak Işık şöyle ifade etmektedir:

“İnsan yaşamının her döneminde farklılaşıyor. Değişim kesintisiz bir süreç dahilinde gerçekleşse de belli dönemler, ayrı adlandırmayı gerektirecek kadar kendine özgü oluyor. Yaşlılık, orta yaşlılık, gençlik, çocukluk... Çocuğu tanımak istiyorsak onun hayatın diğer dönemlerindeki farklılıklarına odaklanmamız gerekir. Bir zamanlar hepimiz çocuktuk. O dönemi hatırlayarak çocuğa ilişkin bilgi çıkarma şansımız var. Öte yandan yetişkinlik çocukluğun inkârı üzerine bina ediliyor; insanın yetişkinliğini kanıtlayabilmesi için çocukluğunu bastırarak unutması bekleniyor ondan. Bu yüzden pek çok yetişkin çocukluğa ilişkin doğal hafızasını bilinç altına itiyor. Kişisel tarihimize ön yargılardan uzaklaşıp açık görüşlü biçimde yaklaşarak çocuğu daha iyi tanıyacağımızdan eminim. İlk aklıma gelenler şunlar: Çocuğun enerjisi daha yüksektir, duygularını daha fazla önemser ve daha derin yaşar. Macerayı sever, can sıkıntısına gelemmez. Çocuk “amatör insan”dır. Samimidir, yetişkinlerden çok daha az hesapçıdır. Hayatı bir yarış parkuru gibi görüp puan biriktirmeye çalışan çoğu yetişkinin aksine, keyif almanın peşindedir. Gelecekte korkmayan, hepsinden önemlisi de hayal gücü gelişkin insandır. Asla daha basit insan değildir.” (Işık: Röp.)

Çocuğu “amatör insan” (Işık: Röp.) olarak tanımlayan Toprak Işık'ın, eserlerinde her kesimden çocuğa rastlamak mümkündür. Çocuğu yaşadığımız dünyadan soyutlamaz.

Çocuğun, yaşadığı toplumu algılayabilecek düzeyde olduğunu düşünür. Karmaşık gibi görünen bir olayı çok rahat algılayabilecekleri kanısındadır; çünkü onlar maceracı kişiliğe sahiptirler.

Toprak Işık, kurgu kitaplarının dışındaki eserlerinde çocuk okuru kendisine sohbet arkadaşı seçer. Sanki çocuğun kafasındaki soruları biliyormuş da onları cevaplıyormuş izlenimi verir. Çocuğu önemseydiği gibi sorunlarını, sevinçlerini, can sıkıntısını da önemser. Ona göre önemsenen çocuğu kitaplarla eğitmek daha kolaydır.

“Toplumsal Cinsiyet” konusunda birçok makale kaleme alan yazar, eserlerindeki kahramanlarında da aynı titizliği göstermektedir. Kadın kahramanlarını çocuklara özgüven verecek şekilde biçimlendirmiştir. Bilge olan insanların cinsiyeti genellikle erkek olarak verilirken yazar, *Adından Belli Kuşlar Köyü* adlı kitabında bilge kişiliğini *Hanımıninekanat* adındaki kahramana vermiştir. Yine *Kime Göre, Neye Göre?* adlı kitabındaki *Beril* karakteri; bilimle uğraşan, hırslı özgüveni yüksek bir karakterdir. Eserlerinde bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Yazar, eserlerinde çocuklara toplumsal sorunlardan, aileden, okul çevresinden, şiddetin kötülüğünden örnekler sunarak çocuğu topluma hazırlar. Çocuğun kurgudan çıkarımlar yapmasına, sorgulamasına, iyiyi ve kötüyü ayırt etmesini sağlar.

Toprak Işık, çocuğun bilgiye aç olduğunu farkındadır. Erken yaşta eğitilmenin geleceğe umutla bakan bireylerin var olmasına temel olduğu çocuğun bilgiye açlığını gidermeye çalışır.

Toprak Işık’ın kitaplarında çocuklar; teknolojiyi iyi kullanır, doğayı çok sever, bilimin gücüne, zorluklardan iş birliği ile çıkabileceğine inanır, hayvanları korur, ailenin önemini bilir. Bu sayılanların tam tersi özellikleri olan kahramanları da vardır. Ama bu kahramanların davranışlarının kötü sonuçlar doğuracağını çocuklara kurgu içinde belirgin olarak verir. Örneğin; *Adından Belli Kuşlar Köyü* adlı eserinde bir arkadaş grubundaki çocuklar kuş avlamayı severken onların içinden bir karakteri hayvan dostu olarak gösterir. Zıtlıkları da kullanarak verilmek istenen düşünceyi çocuklara iletir. Çünkü çocuklara; bir masal dünyasında, tozpembe bulutlar üzerinde yaşamadıklarını göstermek ister. Zaten çocuk yazarı, çocuğa hep güzeli gösterirse çocuk dış dünyada gördükleri karşında hayal kırıklığına uğrar; çocuk yazarın samimiyetine inanmaz.

Yazar, çocuklarla edebiyat aracılığıyla iletişim kurmayı önemsemektedir. Çocuklarla arkadaş olmak için kitaplarını kullanır. Toprak Işık, çocuklar için yazdığı eserlerde yetişkinler için yazdığı kitaplardaki dili kullanmaktan kaçınır.

Çocuğun ayrı bir birey olduğu ve yetişkinlerle aynı dünyayı paylaşmasına rağmen onlar gibi dünyayı algılamadığı ortadadır. Çocukların bir kitaptan beklentisi yetişkinlerden farklıdır. Toprak Işık da bunun farkındadır. Çocuğa ait bir edebiyatın olması gerektiğini şu şekilde açıklar:

“Yazarken kendinizi bir atmosfere taşıyorsunuz. Hikâyelerinizi muhatap aldığınız birilerine anlatıyorsunuz. Günlük konuşmamız bile kiminle konuştuğumuza göre değişiyor. Çocuklar ve yetişkinler için farklı diller kullanıyoruz, farklı konuları işliyoruz. Böyle bakarak, çocuk edebiyatının ayrı bir dal olduğunu düşünüyorum. Hem yetişkinlere hem çocuklara yazan biri olarak da iki farklı alan olduğunu gözlemliyorum. Yazdıklarınızı bir çocuğun okuyacağını bilmek kurgunuzdan dilinize kadar pek çok şeyi etkiliyor. Burada şunu tekrar vurgulama gereği duyuyorum: Çocuğu asla az gelişmiş yetişkin olarak düşünemeyiz. Böyle algılamak onlar için yaratılan eserlerin de az gelişmiş olması sonucunu doğurabilir. Çocuk edebiyatı ile yetişkin edebiyatını ayırtıran basitlik ya da karmaşıklık değildir. Nitekim pek çok başarılı çocuk edebiyatı eserinde yetişkinlerinkinden daha karmaşık bir kurgu ile karşılaşabiliyorsunuz. Kilit nokta bu eserlerin çocukların ilgisini çekecek, onları içine alacak şekilde yazılmış olmasında saklı. Yukarıda çocuğun hayal gücünün daha gelişkin olduğunu söylemiştim. Bu, onlar için yaratılan eserlere kuşkusuz yansımalıdır. Yetişkin okur manipölasyonlardan daha kolay etkileniyor. Reklamlarla ya da edebiyat lobilerinin görevlendirdiği eleştirmenlerle yönlendirilerek sevmediği eserlere katlanması sağlanabilir. Oysa çocuğu, canını sıkan bir oyunda tutmak zordur. Bu yüzden çocuk edebiyatı okurun beğenisine daha fazla yaslanmak zorundadır. Çocuğun beğeni kapılarını açmak, onun kendine özgü farklılıklarını dikkate alan eserlerle mümkün olacaktır. Şunu unutmamalı: Çocuk, kralın çıplak olduğunu görmekle kalmayıp haykıran kişidir. Bu yüzden ona yazılan eserler yapmacıklıktan uzak ve samimi olmalıdır.” (Işık: Röp)

Toprak Işık, çocuk edebiyatıyla çocukları hem eğitmeyi hem de hayal dünyasını geliştirmeyi amaçlamıştır. Edebiyatı fenle, matematikle buluşturarak çocuklara bilimin tek yol

gösterici olduğunu göstermeye çalışmıştır. Doğayı seven, emeğe saygı duyan, eleştirebilen, sorgulayabilen, haklarını savunan, arkadaşlık ilişkilerini sağlam temele oturtabilen, paylaşmayı bilen karakterleri ve onların başından geçen olayları eserlerinde işleyerek edebiyatı çocukların yararına kullanır. Çocuk edebiyatının işlevlerinden biri olan “çocukları topluma hazırlamak” yazarın kitaplarında belirgin olarak vardır.

“Benim için yazmak biraz da okurla sohbet etmektir.” (Uyar, 2017: 85) diyen Toprak Işık, çocuk edebiyatına neden yöneldiğini şu cümlelerle ifade eder:

“(...) Türkiye’de yazarlar olarak biraz çölde gemi yüzdürmeye çalışır gibiyiz. Bu ülkenin insanları okumuyorlar. Yapılan son araştırmalara göre kitap okumaya bir yılda yaklaşık altı saat ayıran yetişkinlerin ülkesi burası. Yazarlar olarak okunmak hoşumuza gidiyor. Hadi, bütün yazarları zan altında bırakmayayım ama ben yazdıklarımın okurla buluşmasından hoşlanıyorum. Çocuk edebiyatı bu açıdan bana nefes aldırıyor, yetişkin edebiyatının kuraklığını azıcık da olsa unutturuyor. Okuyan çocukları ve gençleri görüp geleceğe daha umutla bakıyoruz.” (Uyar, 2017: 85)

3.2.2. Toprak Işık’ın Eserlerinde Çocuk Eğitimi

Toplumların en önemli sorunlarından biridir eğitim. Eğitime öncelik veren ülkelerin diğer ülkelere göre gerek ekonomi gerek bilim açısından ön sıralarda olduğu aşikârdır. Eğitimi birinci sırada tutan toplumlar, çocukların sadece aile, çevre ve okul tarafından eğitilmesinin yeterli olmadığını farkında olup çocuk edebiyatına daha önceki yüzyıllarda önem vermeye başlamıştır. Toplum, çocuğun eğitilmesinde, evrensel değerlerin iletilmesinde çocuk edebiyatının etkisinin farkındadırlar. Yazarlar, evrensel değerleri; bazen bir masalla bazen fantastik bir romanla bazen bir öyküyle ya da başka türlerle kurgunun içine çocuğu çekerek verirler. Çocuk doğrudan verilen iletilerle değil; eğlenirken, yazarın kurguladığı yeni bir dünya içinde yaşarken toplumsal veya evrensel değerleri alarak yetişirler.

Bu açıdan bakıldığında; çocuk kitaplarının çocuk eğitimi üzerindeki etkisi yadsınamaz. Toprak Işık, eserlerinde çocuğa bilimsel bilgiler vermenin yanında evrensel değerleri de ön planda tutmuştur. Evrensel değerleri işlediği eserlerinde, bu davranışların yerleşmesini amaçlamıştır.

Bundan sonraki başlıklarda, Toprak Işık’ın eserlerinde ön plana çıkan değerlere çocuk kitaplarından örnekler verilerek değinilecektir.

3.2.2.1. Evrensel İletiler

3.2.2.1.1. Saygı

TDK-Güncel Türkçe Sözlük'te saygı, “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu hürmet, ihtiram.” olarak ifade edilmiştir.

Huzurlu bir toplumun en temel değerlerinden biridir saygı. İnsanları olduğu gibi kabul etmekten geçer. İnsanlar farklı görüş, düşünce ve fiziksel yapıda olabilirler. İnsanlar arasındaki farklılıklar, onları toplum yapar. İşte saygı bu farklılıkları kabul etmektir. Bireylerin dış görünüşleri ile dalga geçmek saygı kavramıyla bağdaşmaz.

Ailede verilmeye başlayan “saygılı olma” davranışına Toprak Işık’ın eserlerinde de yer verilmiştir. İnsanların eksikleri ile dalga geçmenin saygısızlık olduğunu *Adından Belli Kuşlar Köyü* kitabında yer alan diyalogda şu şekilde verilir:

“Meraklıkanat araya girmeye çalıştı:

-Bu doğru mantık değil Herkülkanat. Aynı mantıkla sana beyinsiz deseler iyi olur mu? Oysa hiç kimse sana beyinsiz diyemez, değil mi?

Herkülkanat, anlamaya çalışır gibi kaşlarını çattı. Gözleri küçüldü ve

-Diyemez, dedi.

-Evet, ben de onu diyorum işte. Karşımızdakinin eksikleri ile alay etmek doğru değildir.” (Işık, 2018: 36)

“r” harfini söyleyemeyen yani artikülasyon sorunu olan bireylere karşı toplumda bir ön yargı vardır. Bu ön yargı, bu sorunu yaşayan insanların kendini iyi ifade edemeyeceğinden dolayı gülünç duruma düşeceğini zannetmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu düşüncenin doğru olmadığını Toprak Işık eserlerinde çocuklara anlatmaya çalışmıştır. “r” harfini telaffuz etmekte zorlanan karakterleri kullanarak çocuklara mesaj vermek istemiştir. Bu mesaj şöyle ifade edilebilir: “Her bireyin düşünceleri dinlenilmeye değerdir. İnsanların birbirine saygılı olması insan olmanın en önemli ölçütlerinden biridir.” *Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı* adlı eserinde, Aylak karakteri “r” harfini telaffuz edemez ama bu onun konuşmasını, kendini ifade etmesini engellemez. Kitapta Aylak’ın cümlelerinden bazıları şöyledir:

“- Çam bulmalıyım! Çam bulmalıyım! Ne oluv, ne oluv, hemen biv çam bulmalıyım.” (Işık, 2018: 15)

“- Ama avtık bıvak beni, dedi. Bak benim hava kavaymadan ovaya dönmem lazım. Kapılav kapanmadan yani...İki gündüv açım. Buvadan kuvtulamazsam ölüvüm açlıktan. Ne dediğimi anlıyovsun değil mi? Ölüvüm. Buvada çüvüyüp kalıvım.” (Işık, 2018: 17)

Yazar, bu örneklerde bireylerin eksiklerinin olabileceğini ama bu eksikliklerin karşısında üstünlük sağlayarak saygısızlık etmenin yanlış bir davranış olduğunu vurgular. İnsanları olduğu gibi kabul etmenin bir erdem olduğunu ve farklılıklarla toplumda yaşamak gerektiğini çocuk okurlara iletmek ister. *“Saygıya dayalı davranışlar, sevgiyi ve saygınlığı da beraberinde getirecektir. Çocuklarımızın da sevgi kadar saygıya da ihtiyaçları vardır. Çünkü; kişilik ve karakterin sağlamlığı için bu duygu temel bir değerdir.” (Yaman, 2014: 97)*

Birçok değer gibi saygı da ailede başlar. Çocuk, ailesinde saygı gördüğünde ya da ailesini doğru rol model olarak aldığında çocuğun davranışları da şekillenir. Çevreden saygı gördüğünde, saygı göstermesi gerektiğini öğrenir ve davranışa dönüşür. Bundan dolayıdır ki saygıyı davranışa dönüştürmek bir süreç işidir. *Adından Belli Kuşlar Köyü*’nde Hanımninekanat hatırı sayılır, kuşların akıl danıştığı bilge bir kuştur. Kuşlar onun düşüncelerini önemser. Onun düşüncelerine katılmasalar da saygısızlık etmekten kaçınırlar. Bu saygıyı Hanımninekanat, yaşamı boyunca edindiği tecrübelerinden kazanmıştır:

“(...) aslında, Hanımninekanat’a itiraz etmek için cesareten çok saygısızlık gerekliydi. Hanımninekanat’ın tek gücü ona duyulan saygıydı. Bu saygı ona annesinden miras kalmamıştı. Uzun ve dürüst bir ömür yaşayarak kendisi kazanmıştı.” (Işık, 2018: 34) cümleleriyle Toprak Işık; saygının yanında dürüst olmanın da önemini vurgulamıştır.

Fiziksel farklılıklar toplumda üstünlük sağlamaz. Yasalar önünde herkes aynı haklara sahiptir. Ancak toplumda özel tedbirlere ve özel gereksinimlere ihtiyacı olan birçok birey vardır. Bu bireyler birçok insanla aynı fiziksel hareketleri yapamaz. Engelli bireyler toplumsal yaşam içinde günlük aktivitelerini yapabilmeleri için özel alanlara ihtiyaç duyarlar. Toprak Işık, izafiyet teorisini anlattığı *Kime Göre, Neye Göre?* adlı eserinde engelli bireylerin rahat hareket etmeleri için oluşturulmuş özel alanların insanlar tarafından işgal edilmesindeki saygısızlığı işlemiştir. Çocuklara, engelli bireylere saygı duyulması gerektiğini Beril karakteri üzerinden iletmıştır. Bu iletiyi, saygı üzerinden değil saygısızlık üzerinden yani karşıtlığıyla vererek dikkat çekmeye çalışmıştır.

“Aslında kuvvet sadece hız değiştirmeye yarar demek yanlış. Kaldırımların kıyılarında aşağıya inişi sağlayan bir eğim vardır. Fark

etmişindir mutlaka bunu. Engelliler arabaları ile kaldırıma çıkabilsinler ve kaldırımdan inebilsinler diye yapılır oraları. Nedense bazı insanlar arabalarını bu geçişleri kapatacak şekilde park ederler.

Şimdi elime bir balyoz alıp o arabalara girersem bir kuvvet kullanmış olurum ama araba hız kazanmaz. Bu kuvvet nereye gider öyleyse? Öncelikle benim rahatlamamı sağlıyorsa da tanımda bundan bahsedilmemiş.

(...)

Sana acıyorum, anlatacaklarım çok birikmiş. Kuvvet dedik ya, her şeyi yapmak için ihtiyacımız var ona. Annem arabasını hızlandırabilsin diye. Hızlandırdıktan sonra yavaşlatabilsin diye. Engelli geçişlerine park eden sürücüler, yaptıklarının çok düşüncesiz bir hareket olduğunu anlayabilsinler diye...” (Işık, 2018: 37-38)

Teknolojinin hızla gelişimi, sosyal medyanın yanlış kullanımı insani değerleri olumsuz etkilemektedir. Kişilerin özel yaşam sınırlarına girmek en önemli değerlerden saygının unutulmaya başlandığını göstermektedir. Sosyal medyanın ve teknolojinin yanlış kullanımı mutsuz bireyler görmeye neden olmaktadır. “Mahremiyet ise günümüzde en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir, özellikle göz önündeki insanların mahremiyetleri deşifre edilmeye başlanmıştır veya kendileri tarafından teşhir edilmektedir.” (Ulusoy-Dilmaç,2018:30) Çocuklara özel hayata saygının dahası kişinin kendisine olan saygısının yaşamda ne kadar önemli olduğunu vermek gerekir. Toprak Işık, bu sorunun farkındadır ve *Kime Göre, Neye Göre?* adlı kitabında bu sorunu Beril karakterinin ağzından şöyle iletir: “Aşkın hayatımızdaki yeri?.. O konuda bir şey söylemek istemiyorum. Hayır, yani konferansta değil, şu an bir şey söylemek istemiyorum. Bunlar özel konular. Olur olmaz konuşulmasını yanlış buluyorum.” (Işık, 2018: 14)

Saygı sadece insanların düşüncelerine, yaşayış biçimlerine karşı olmamalıdır. Emeğe saygı da, saygı kavramının içinde en önem verilmesi gereken alt değerlerdendir. İnsanların ortaya koyduğu zahmetler takdir edilmelidir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber pek çok esere ve bilgiye kolayca ulaşılmaktadır. Emek harcanarak ortaya konmuş bir eseri, bir sözü insanlar izinsiz olarak kullanabiliyor. Üstelik sahibinin adı belirtilmeden. İşte bu emeğe saygısızlıktır. Toprak Işık, bu duruma atıfta bulunarak *İşlem Tamam-1* adlı eserinde çocuklara bu konudaki hassasiyetini şöyle ifade eder:

“Eminim sende de süper espriler vardır. Bir gün karşılaşırsak benimle paylaş lütfen. Ben de onları kitaplarımda kullanayım. Tabii, izin verirsen... Esprini çok komikse izin vermesen bile kullanabilirim. Yalnız, senden ödünç aldığımı söylerim. Öteki türlü hırsızlığa girer ve bu hiç komik olmaz.” (Işık, 2018: 14)

Her insanın saygı görmeye ihtiyacı vardır. Saygı, tüm insanlığın üzerinde durması gereken en önemli evrensel değerlerdendir. Huzurlu bir toplumda yaşamının ön koşulu, insanın karşısındakini olduğu gibi kabul etmekten ve kişilerin duygu ve düşüncelerine saygı duymaktan geçer. Kitaplarında verilen örneklerde görüldüğü üzere Toprak Işık, saygının önemini farklı kurgularla çocuklara iletmeye çalışmıştır. Yazarın incelenen diğer kitaplarında da saygı ile ilgili çok sayıda örneklere rastlanmaktadır. Başka iletilerle de ilişkili olan bu örnekler diğer iletilerle birlikte ele alınacaktır.

3.2.2.1.2. Eleştiri-Öz eleştiri

Eleştiri sözcüğü, *“Herhangi bir konunun, insanın, kitabın değerlendirilmesini yapma, iyi ve kötü, faydalı ve zararlı yönlerini gösterme işi.”* (Şemsettin Sami, 1985: 325) olarak tanımlanmaktadır.

Eleştirinin öncelikli amacı, insanların gelişimine katkı sağlamak olmalıdır. Eleştiri denilince akla ilk gelen olumsuz düşüncelerdir. Oysaki eleştiri; eksikleri, olumsuzlukları ortaya koyarken diğer yandan olumlu yanlarını da vermektir. Sadece olumsuzlukları ya da olumlu yanlarını da vermek yapıcı eleştiri olamaz.

“Bir iş, ürün veya fikir asla tamamen kötü veya iyi olamaz. Mutlaka eksikleri, fazlaları, iyi tarafları, kötü tarafları, açıkları, iyi düşünülmüş noktaları, hataları, doğruları vs. olacaktır. Örneğin, argüman olsa da ton iyi olabilir, niyet iyi olabilir, yaklaşım iyi olabilir. Benzer şekilde, bir insan harika düşünülmüş fikri, berbat bir şekilde aktarıyor olabilir. “Eleştiri” sözcüğünün negatif değil, nötr bir sözcük olduğu hatırlanmalıdır.” (Bakırcı, 2019)

Toprak Işık, eserlerinde olaylara, düşüncelere, ailelere eleştirilerini karakterler üzerinden yapmaktadır. Bu eleştiriler kurguyla bağlantılı olarak verilmektedir.

Sosyal medyanın etkisiyle özentinin ön plana çıktığı günümüzde, Toprak Işık bu soruna dikkat çekmektedir. Dünyada insanlığa ve kişinin kendisine yarar sağlayabilecek

birçok konu varken, çocukların kendilerini kabul ettirmek için uğraştığı konuları eleştirir. *Kime Göre, Neye Göre?* adlı eserinde Beril günlüğünde arkadaşı Ecem'i eleştirir:

“(...) Biraz dedikodu yapalım mı? Ecem'in konferans konusu modayla ilgiliydi ya... Peşinen söylüyormuş, modayı iyi bir şeymiş gibi anlatmayacakmış. Dünyada bir sürü aç çocuk varken insanlar moda yüzünden her sene eskimemiş kıyafetlerini atıyorlarmış. Kaan'a anlatırken kulak misafiri oldum. Nasıl ikiyüzlü bir kız bu ya! Bunun aynı kıyafetle çekilmiş iki fotoğrafına rastlamak, dört yapraklı yonca bulmaktan zordur. Bugün yine face 'ine baktım ve ben göremedim.” (Işık, 2018: 30)

Bunu dile getiren Beril, konferansta sunmak üzere görelilik teoremini araştırmaktadır. Toprak Işık, burada çocukların üzerindeki sosyal medyanın etkisini eleştirmekte ve çocukları iki farklı karakter ve uğraştıkları konu üzerinden örneklendirerek bir nevi bilime, bilgiye yönlendirmektedir. Yazar, eleştirisinde doğru örneği de vererek eleştirinin öncelikli amacını gerçekleştirmiştir.

Bilgi edinmek, akademik başarı sağlamak; toplumdan uzak kalmayı, tatil yapmayı, doğadan uzaklaşmayı gerektirmez. Günümüz ebeveynleri bu durumu unutarak ve çocukları eğitim sisteminin istediği kalıplara sokarak çocuğun dünyasını anlamamaktadır. Oysaki çocuklar, bulunduğu dönem itibarıyla oyun oynamak, sevdiği insanlarla birlikte olmak, büyüklerin çoktan unutmuş olduğu çocukluklarını yaşamak ister. Toprak Işık, eserlerinde çocukların hislerine tercüman olmaya çalışmıştır. *Baba Beni Anlasana* adlı eseri, başlığı itibarıyla bir çocuğun babasına haklı eleştirisini içermektedir. Kitap, fen bilimlerine ait Madde ve Değişim konusunu anlatmaktadır. Birçok kitabında olduğu gibi yazar bu eserinde de bilimsel konuları işlerken bu konuları bir kurgu içinde vermektedir. Kurguda, Ceren'in babasının kendini anlamadığı anlatılır. Ceren, yaz tatilini kursa giderek değil, Kimya Nine'sinin yanında doğayla iç içe geçirmek ister. Ancak babası bu isteğe karşı çıkmaktadır. Var olan eğitim sistemi yüzünden tatilde bile çocuğunu kursa göndermek isteyen baba eleştirilmektedir:

“(...)”

Herkes Nuh'a, Nuh da Ceren'e döndü:

“Ceren sen tatile girmedin mi?”

Ceren başını salladı. Nuh mesele çözülmüş gibi,

“Tamam işte. Tamam işte,” dedi.

Keşif Bey, Nuh'un ne demek istediğini anlamıştı.

"Yazın da kursa gitmesi gerekiyor," dedi.

Arzu Hanım başını sallayarak kocasını onayladı. Zeynep gerçekten anlamadığı için şaşkınlıkla sordu:

"Ee, tatil?.."

Tatilde kursa gidiliyorsa onun adı neden tatildi ki? Kimya Nine ilk kez komuştu:

"Ben seni hiç tatilde kursa göndermedim."

Keşif Bey, burnundan soludu.

"Artık bizim zamanımızdaki kadar bilgiyle okunmuyor anne!" (Işık, 2019: 18-19)

Burada sadece babanın tavrı eleştirilmiyor. Aynı zamanda eğitim sisteminin çocukları yarış halinde tutması ve sosyalleşmeye vakit bulamaması da yazar tarafından eleştirilmektedir.

Yazarın *Büyüyen Çocuk* adlı kitabı, sekiz bölümden oluşan bir öykü kitabıdır. Kitapla aynı adı taşıyan *Büyüyen Çocuk* öyküsünde ebeveynlerin davranışlarına olumlu eleştiri getirilmiştir. Aile içinde yapılması gereken bir işi Cem kendisi yapmak ister. Ama Cem bu işi daha önce yapmamıştır. Anne ve baba ilk başta tedirgin olurlar ama çocuğa özgüven vermek ve sorumluluk duygusunu aşlamak amaçlı kabul ederler. Bu kabul ediş, fark ettirmek istemese de babayı tedirgin eder. Cem ise bunun farkına varır. Yaşananlar mizahi bir dille şöyle anlatılmıştır:

"-Aa, limon kalmamış, dedi.

Babam üzüldü. Üzüldüğünü of demesinden anladım.

-Gidip aliver bir tanem, dedi annem.

Bunun üzerine babam yine "Off" dedi. Birden aklıma harika bir fikir geldi. Büyüdüğüme göre limonu da ben gidip tek başıma alabilirdim.

-Ben alırım, dedim.

Annemle babam birbirlerine baktılar. Daha önce söylemiştim ya, bir kere hayır dediler mi beş saat ağlasam inatlarından dönmezler. Ağızlarına açmalarına fırsat vermeden bağırmağa başladım:

-Ben büyüdüm! Ben alırım! Ben alırım! Büyüdüm ben!

-Tamam, sus, bağırma, dedi annem.

Babam anneme baktı.

-Alabilir mi, dedi.

*-Alır tabii, dedi annem. Onun için de askere gitmesine gerek yok.
Annemin cevabı çok komik geldi bana. Küçük bir çocukmuşum gibi
güldüm.*

*Market bizim evin hemen yakınında. Sitenin bahçesinden çıktuktan
sonra otuz kilometre falan yürüyorsun. Yoksa metre miydi? Şaka yaptım.
Metre tabii, ama küçükken hep birbirine karıştırdım. Bahçeden çıkınca
dönüp eve baktım. Babam balkonda dikilmiş seyrediyor. Onu kandırmak için
“İmdat! İmdat!” diye bağırırsam kesin balkondan atlar. Zaten birinci kattayız.
Bunu yaparsa bir yeri kırılmaz. Çok komik olur aslında. Artık büyümüş
olmasaydım şaka olsun diye yapabilirdim bunu.” (Işık, 2018: 26-27)*

Kitaptaki bu bölümde, anne ve babanın çocuğuna sorumluluk verirken çocukları kontrol etmelerini olumlu eleştiri olarak alırken bir başka nokta daha var ki o da; anne ve babanın “hayır” dedikleri durumdan vazgeçmemeleridir. Çocukların ağlayarak yaptırdıkları birçok isteğinin anne ve baba tarafından yapılmaması ebeveynlerin kararlı tutumlarından kaynaklanır. Bu durum da burada olumlu eleştiri olarak alınmalıdır.

Üretim ve tüketim, birçok toplumda sorun haline gelmiştir. Üreticinin amacı, ürettiklerini satarak para kazanmaktır. Bunun için de reklamları kullanır. İnsanları cezbeden, gözünü boyayan reklamlarla insanların kafasını karıştırır. İhtiyacı olmadığı halde fazlasına sahip olmak isteyenleri, Toprak Işık *Yeni Ufuklar* adlı kitabında eleştirir. Eleştirirken toplumdaki toplumda maddi eşitsizliği hatta ülkeler arasındaki eşitsizliği de çocuklara tarihten örnekler vererek anlatır.

“Bunu aklının bir tarafına yaz lütfen: Dünya özellikle İkinci Sanayi Devrimi’nden sonra üretimde “sınır tanımaz” bir gezegene dönüştü. Artık sorun, üretmek değil, tüketmek. Biliyor musun, günümüzde parası olan insanların çoğunluğu, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için değil, fabrikaların ürettiği onca mal ziyan olmasın diye tüketiyorlar. Elbette bunun farkında değiller. Kafaları öyle bir karıştırılıyor ki, kendi ihtiyaçlarını karşıladıklarını zannediyorlar. İhtiyacından çok daha fazlasını satın alıyorlar.

İkinci Sanayi Devrimi, birincisini bir konuda daha çok aştı. Aşmaz olaydı: Silah üretiminde... Makineli tüfekler, tanklar kullanılmaya başlandı. Ve elbette ki savaşlar eskisinden fazla can yakar hale geldi.

Çalışanların durumu mu? Birinci Sanayi Devrimi'nden iyiydi. İşçilere para vermezsen kime satacaksın onca malı? Peki biz ülke olarak İkinci Sanayi Devrimi'nin neresindeydik dersin, yine ardından el sallayanlar arasındaydık. Birincisinde treni kaçırdığımız gibi, ikincisinden de elektrik alamadık. Ne dersin, üçüncüsünü yakalamış mıyızdır sence?" (Işık, 2019: 145-146)

Her çocuk farklı özelliklere sahiptir. Aynı özelliklere sahip olmadığı için öğrenme biçimleri, öğrenme hızları da farklıdır. Eğitim sistemine bakıldığında bu farklılığın göz ardı edildiği görülmektedir. Farklı özelliklere sahip çocuklar aynı sınıfta, aynı eğitime tabi tutulmaktadır. Bu eğitim sisteminden vazgeçen ülkelerin eğitimde, bilimde daha ileride oldukları bilinmektedir. Toprak Işık, *Yeni Ufuklar* kitabında birçok ülkenin eğitimde kullanmaya başladığı STEAM eğitimini anlatır. Eğitimde ayrı ayrı öğretme yerine bir bütün içinde ilişkilendirilerek çocuğa öğretmenin faydasını anlatırken, var olan eğitim sistemini de eleştirir.

"(...) Sanayi toplumunda bir şeyin aynısından bir sürü tane üretme işi eğitime de bulaşmış. Yalnız burada bir sorun var. Sandalye üretiyorsan durum kolay. Aynı ağaçtan bir sürü alırsın, hepsine aynı şeyleri yaparsın, ortaya birbirinin hemen hemen aynı bir sürü sandalye çıkar. İnsanlar için de yapalım aynısını. Bir sürüsünü alalım, hepsine aynı eğitimi verelim, aynı mezunlar çıksın ortaya.

Sen mi isyan edersin ben mi edeyim? Bence ikimiz beraber edelim. Kereste değil, insan bunlar; her geleni aynı şekilde kesip biçerek aynı sonuçlara ulaşamazsın. Her birine ayrı ayrı özen göstermelisin. O büyüyecek, sen de ona büyürken rehberlik edeceksin. Öteki türlü insanları canlarını yakar, çok değerli parçalarını kaybetmelerine neden olur. Kabul ediyorum, her şeye rağmen ortaya bir ürün çıkar. Aynı tipte çok fazla insan gerektiğinde eğitim böyle yapıldı. Birbirinin aynısı ürünlerin üretildiği zamanlarda...

Sana bir müjdem var: Şimdilerde insanları böyle eğitmeye çalışmanın yanlış olduğu anlaşıldı. Yaşadığımız çağ ülkelere parmağını sallıyor: "İnsanlarını bu şekilde eğitmeye devam edersen aramız açılır. Ben alır başımı uzaya giderim, sen Orta çağ karanlığına doğru yuvarlanırsın." (Işık, 2019: 22-23)

Eleştiri hayatın her alanında vardır. İnsan insanı, toplumlar toplumları eleştirir. Eleştiri dozunda yapıldığında, insanları ve toplumları eksiklerini tamamlamaya yönlendirir. Burada unutulmaması gereken bir durum var ki o da, eleştiren kişinin de eleştiriye tâbi tutulmasıdır. Kişi başkalarını eleştirmeden önce kendini iyi tanımalıdır. Eksik yanlarını, hatalı davranışlarını, olumlu yanlarını görmeyi bilmelidir. “İğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır.” atasözünde olduğu gibi insan öz eleştiri yapabilmelidir. TDK, Güncel Türkçe Sözlük’te öz eleştiri “Bir kişinin kendi davranışları üzerine yönelttiği yargı, otokritik.” olarak tanımlanır.

Eleştiri gibi öz eleştiri de yapıcı olmalıdır. Kişinin sürekli olarak eksiklerini görmesi ilerlemesini engellerken, hep güzel yanlarını da görmesi kişiyi kendini beğenmiş yapar. *Kime Göre, Neye Göre?* kitabında Beril birçok eleştiride bulunur. Ama kendini eleştirmeyi de unutmaz. Olumlu-olumsuz yanlarını dile getirir.

“(...) Beril çalışkan bir öğrenci değildir. Bazen biraz arızalıdır. Tersini çok pistir. Sağı solu pek belli olmaz. Fazla arkadaşı yoktur. Ama kendimim diye söylemiyorum. Beril harbi kızdır. Kimse onun ikiyüzlü olduğunu iddia edemez.” (Işık, 2018: 22)

“Tamam, ben ders çalışmaktan çok da keyif alan bir insan değilim. İnanmıyorsan anneme sorabilirsin. Yine de iki gündür internette dolaşırken ve kendi kendime düşünürken şunu fark ettim: Bilim aslında süper bir şeymiş. (...)” (Işık, 2018:25)

“Şaka yapıyorum tabii, ben asla yorulmam. Bu da şakaydı, hiç de muhteşem bir beynim. Şuraya yazdıklarımı anlamak için neler çektiğimi bir bilsen gözyaşları içinde kalırsın. “Kızım bu işler sana göre değil, neden kendine böyle eziyet ediyorsun?” dersin.

Ben de, kötü niyetli değil, beni düşündüğü için öyle söylüyor, demem. Hemen seni Beril’in şirret yüzüyle tanıştıtırırım. “Sen kendine bak! Bana göre olmadığını nereden çıkarıyorsun!” falan filan derim.

Kötü insan değilim aslında. Sadece bazen öfkemi kontrol edemiyorum. O engelli geçişlerini kapatan arabalara da hep rastlıyorum ama bir kere bile yukarıda anlattığım şeyi yapmadım. Çünkü yanımda balyoz taşımıyorum. Sadece kaportalarını çiziyorum. Onu da yakalanmayacağımdan eminsem yapıyorum. Yoka çok tehlikeli. O arabanın sahibi engellileri evlerine

hapsedecek kadar vicdansız bir insan... Üstelik engellilerin ona hiçbir zararı dokunmadığı halde yapıyor bunu. Arabasını çizen Beril'e neler yapmaz?"
(Işık, 2018: 41-42)

Beril bu bölümde kendini eleştirirken, engelli bireylerin yaşamlarını sıkıntıya sokan insanları da eleştirmekten kendini alamaz. Engelli geçişlerini gasp eden insanları davranışından dolayı eleştirmiştir. Bu öz eleştirisi onu doğru davranmaya itmiştir. Yanlışı, günlüğüne yazdığı şu cümlelerden anlaşılmaktadır:

"Beş gün önce günlüğüme yazdıklarımın gaza geldim. Yaz yaz nereye kadar, diye düşündüm. Eyleme geçmek gerek. Zaman zaman bu arabaları çizdiğimi söylemiştim. Bu kez kendimi aşmaya karar verdim. Birinin arabasını rastgele çizerek ona istediğin mesajı verdiğinden emin olamazsın. Eğer karşıdakini eğitmek ve dönüştürmek istiyorsan onunla yanlış anlaşılmaya izin vermeyecek biçimde net konuşmalısın. Şunu söylemelisin:

"Lütfen engelli geçişlerine park etmeyiniz. Çok ama çok teşekkürler!"
(Işık, 2018: 47)

Eleştiri, kişinin çevresini iyi gözlemleyerek ortaya koyduğu bir değerlendirmedir. Toprak Işık, gözlemlerine dayanarak eserlerinde çocuklara doğru mesajı vermek üzere eleştirilerde bulunmuştur. Eleştirileri sadece eksikleri vermek üzerine değildir. Doğru davranışları da değerlendirir. Çocuklara kendi davranışlarını da değerlendirmeleri konusunda, eserlerindeki karakterler aracılığıyla teşvikte bulunmuştur.

3.2.2.1.3. Adalet

Toplumlari ayakta tutan, insanlar arasındaki huzuru sağlayan en önemli evrensel değer; adalettir. Topluma huzuru, gönenci getiren adalet, *"1. Hakkını verme, herkesin hakkı olanı gözetme. 2. Hak ve hukuka uygun olma, doğru ve yerinde olma. 3. Adaleti yerine getiren, uygulayan devlet teşkilatı."* (Şemsettin Sami, 1985: 8) olarak tanımlanmaktadır.

Adalet kavramı kendi içinde; eşitlik, tarafsızlık, özgürlük, doğruluk, saygı, sevgi gibi birçok kavramı da içinde barındırır. Bu bölümde Toprak Işık'ın eserlerinde adalet konusunu işlerken bu kavramın kapsamı içine aldığı eşitlik, tarafsızlık, özgürlük gibi kavramları da birlikte ele alacağız. Kendisi dışında diğer canlılara saygı ve sevgi duymayan bir bireyin adaletli olmasını beklemek doğru bir beklenti değildir. Ülke yönetimlerinin ve insanların adaleti en baş ilke olarak alması hem toplum huzurunu hem de uluslararası huzuru beraberinde

getirir. Prof. Dr. Ertuğrul Yaman *Değerler Eğitimi* adlı kitabında adalet ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklar:

“Adalet, bütün insanlık için vazgeçilmez değerlerden olduğu için, herkesçe kabul görmüş ve temel erdemlerden birisine dönüşmüştür. Nitekim; adalet kavramı gönüllerde yerini bulmadan insanların birbirlerine hoş nazarla bakmaları mümkün değildir. Her işinde, her sözünde ve her davranışında adaleti ilke edinen kişiler, insanlar arasında itibar kazanır. En büyük servet itibardır. İnsanların güvenini kazanmak, adil davranmakla gerçekleşir. Adaleti esas almayan yaklaşımlar, insanı zayıf düşürür, itibarsız kılar. İnsanlar arasındaki güveni zedeler. İnsan ilişkilerinde adaletli olmak, iletişimin kalıcılığı bakımından da son derece önemlidir.” (Yaman, 2014: 28-29)

Adalet, kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunmasını içinde barındırır. Kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, insanların ve ülke yönetiminin adaletli davranması ile mümkündür. Toprak Işık; adalet, hak, özgürlük ve eşitlik gibi evrensel değerlere eserlerinde geniş yer verir. *Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı* kitabı; adalet, özgürlük ve eşitlik için direnen karıncaları anlatır. Çalışmak yerine sömürmeyi tercih eden karıncalara karşı; direnen, hakkını ve emeğini korumaya çalışan çiftçi karıncaların mücadelesi konu edinilir. Köleciliğe karşı eşitlik eserin geneline yayılmıştır.

Adı geçen kitapta; köleci karıncaların görevi başka karınca kolonilerine saldırıp, yavru karıncaları kaçırarak kendilerine savaşçı ve hizmetkâr karıncalar elde etmektir. Kendi halinde, belli bir düzen içinde yaşayan çiftçi karıncalara savaş açmaya karar verirler. Ama çiftçi karıncalar bu baskına direnir. Emeklerinin sömürülmesine izin vermezler. Çünkü onlar kendi düzenleri içinde adaleti ilke edinen, huzur içinde yaşayan bir kolonidir. Küçük yaşta yuvalarından kaçırılarak savaşçı olarak yetiştirilen köleci karıncalar; itaat etmeye, soru sormamaya alıştırılmıştır. Çiftçi karıncaların yuvalarına saldırdıklarında köleci karıncalar bu durumu sorgulamaya başlar. Savaş açtıklarının aslında onurlu bir şekilde yaşayan kendi kardeşleri olduğunu, onlar gibi kendilerinin de adaletli ve özgür bir şekilde yaşamaları gerektiğinin farkına varırlar. Bu sorgulama, bu uyanış kendilerine onurlu ve özgür yaşamı getirir. Ama bu yaşamı elde etmeleri kolay olmaz. Çünkü karşılarında adaleti, merhameti olmayan, kardeşleri olduğu yalanıyla köleci karıncaları kandıran sömürgeci bir karınca yönetimi vardır:

“Köleler yıllardır soru sormaya alışmamıştı. Sadece istenenleri yapıyorlardı. Yine, ‘niye’ diye sormadılar. Onlara emir verme yetkisi olmadığı için Yaşlı Köle’yi de dinlemediler. Yollarına devam ettiler. Yaşlı köle hem geri geri gidiyor hem de hiç durmadan bağıyordu:

-Dinleyin beni. Onlar bizim kardeşimiz değil. Onlar bizi yuvalarımızdan kaçırdı. Şimdi çiftçilere yaptıklarını eskiden bizim ailelerimize yaptılar. Bizler köleyiz! Köleyiz diyorum size!” (Işık, 2018: 102)

Köleci karıncalar arasında kendilerinin kim olduğuna dair sorgulama, dalgalar halinde yayılır. Çiftçi karıncaların masum olduğunu fark ederler. Savaşçı karıncaların kendi ailelerine yaptıkları zulmü çiftçi karıncalara yapmak istemezler. Yıllarca kardeş bildikleri karıncalar tarafından kandırıldıklarını anlarlar. Onlar için kardeş değil sadece köle olduklarını dillendirirler: *“-Hayır, kardeşlerimiz değiller! Biz onların köleleriyiz, dedi Meraklı Köle. Biz durmadan çalışıyoruz. Onlar yiyorlar ve savaşıyorlar. Başkalarının yavrularını çalıyorlar. Bizi de ailelerimizden çalmışlar.” (Işık, 2018: 102)*

Savaşçı karıncalar kölelerinin savaşmasını beklerken bir başkaldırıyla karşılaşılır. Bu durum karşısında sinirlenirler. Bir yandan da şaşırırlar. Daha bebekken kaçırdıkları ve kardeşiz yalanıyla hep uyuttukları için köleci karıncaların bu isyanı savaşçı karıncalar için sürpriz olur:

“-Ailelerimiz size direnmediği için biz köleyiz, dedi.

Kâşif öfkeyle bağırdı:

-Aileleriniz bize direnmedikleri için siz de yaşıyorsunuz, aileleriniz de yaşıyor. Onlar direndikleri için yok olacaklar!” (Işık, 2018: 104)

Köleci karıncalar, ailelerinin adaletsiz düzene karşı gösteremedikleri cesareti göstererek, baskıcı yönetime karşı çıkarak asıl kardeşleri olan çiftçi karıncalara yardım ederler. Yazar, burada köleci karıncalarla onların aileleri arasındaki kuşaklar arası farka da dikkat çekmiştir. Yeni kuşağın daha barışçıl, daha özgür özellikleri verilmiştir. Gelişen dünyada bireylerin de geliştiğini, hak ve özgürlüklerine sahip çıktığını, adalete sıkı sıkıya bağlandığını bu eserde bulmak mümkündür.

Toprak Işık, adı geçen kitapta, kişi haklarını gasp etmenin, zorbalığın, emeğe saygısızlığın giderilmesi için savaşmak zorunda kalan karıncaları anlatır. Bunu anlatırken barışın güzelliğine dikkat çekmek için karıncaları savaştırmıştır. Savaşın çirkinliğini, barışın mutluluk getireceğini Teyzekarınca üzerinden çocuklara aktarmayı unutmamıştır:

“Teyzekarınca ne diyeceğini umutmuş gibi bir süre durdu. Sonra hatırlamış olacak ki devam etti:

-Savaşmak güzel değil. Güzel olan güneş, yağmur, gece ve gündüz. Güzel olan yaşam. Ve bu güzel yaşam için savaşmak zorundayız.” (Işık, 2018: 56)

Görüldüğü gibi yazar, yaşamın ve yaşamanın güzelliğinden yana tavır almıştır. Savaşın olumsuzluklarını çocuk okura iletmeye çalışmıştır.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı birçok makaleye imza atan Toprak Işık, bu sosyal sorunu yukarıda adı geçen kitapta da ele almıştır. Genellikle erkeklere atfedilen görevleri kadınlara da vererek kadın-erkek eşitliğine dikkat çekmiştir. Kitapta çiftçi karıncaları koruma görevinde kadınlar da vardır. Anakarınca koloninin başıdır. Teyzekarınca, koloninin düzeninden sorumludur. Çıtır, genç ve güzel bir karıncadır. Ama en çok çalışkanlığı ve güçlü olmasıyla ön plana çıkar. Köleciler karıncaların baskınında fedakârca savaşır, kendi toplumunu korumak için cesurca direnir. Yazar bu karakterlerle toplumsal cinsiyet ayrımına karşı çıkmış; farkındalık yaratmaya çalışmıştır.

Toprak Işık’ın çocuk kitaplarının birçoğunda kadınlar toplumda yer edinmiş, güçlü, kendi ayaklarının üzerinde durabilen bireylerdir. *Baba Beni Anlasana* kitabında Kimya Nine güçlü bir kadındır. Doğayı savunmak, çocuklara temiz bir gelecek bırakmak adına günümüzdeki rant düzenine direnir. Bilgisi ve zekâsıyla sorunların üstesinden gelen bir karakterdir.

Anne Beni Geri Getir adlı kitabında çocuk kahramanlardan Aybeniz’in annesi, Mühendis lakaplı bir bilim insanıdır. Aybeniz’in babasıyla annesi beraber çalışarak bir zaman dondurma odası icat ederler. Mühendis yani anne ve Aybeniz bilime, bilgiye önem verirler. Zorluklar karşısında yılmadan devam ederken birçok insana da öncülük ederler.

Nine Bizi Kurtarsana adlı eserde, dünyayı ele geçirmeye çalışan Büyücü’nün oyununu bozan bir kadın karakterdir. Gökbilen Nine, Büyücü’nün planını bozarak dünyayı ve insanlığı kurtarır. Gökbilen Nine de yazarın diğer kitaplarında olduğu gibi yine bilgili, bilime inanan, zorluklar karşısında pes etmeyen güçlü bir karakterdir.

Toprak Işık, eserlerinde kadın kahramanlarını; bilime bağlı, bilgili, kendi ayakları üzerinde durabilen, daha çok erkeklere atfedilen birçok özelliği kadınlara da yükler. Böylece

toplumsal cinsiyet ayrımcılığına olan tepkisini iletirken çocuklara özellikle kız çocuklarına da mesajını vermektedir.

Anne Beni Geri Getir adlı eserinde Toprak Işık, çocuklara bilimi sevdirmeye çalışırken adalet ve eşitliği eserin odağına yerleştirmiştir. Kitapta, kimseye boyun eğmeden yaşama arzusuyla kendi emeğinin sömürülmesine izin vermemek için savaşıyan bir ülke anlatılmaktadır. Baştaki yöneticiler bilgiye, bilime karşıdır. Çünkü; halk bilimin, bilginin ışığında giderse iktidara başkaldıracağını düşünür. Baskı altında tutarak, halkın kazandıklarına el koyup bunların çok azını halka verirse onların kendisine itaat edeceğini düşünen ülke yöneticilerine karşı halkın direnişi anlatılmaktadır. Halk baştaki yöneticileri doyurmak zorundadır. Bunu yaparken kendi aç kalmaktadır. Vergilerin altında ezilen halk, bu düzene dur deme vaktinin geldiğinin farkına vararak ülke yönetiminin başındaki kişi olan Ateşbaş'a savaş açarlar. İstedikleri, sadece adalet ve eşitliktir. Halk; kendi emeğinin karşılığını almak, huzurlu bir toplumda yaşamak arzusuyla birlik olup Ateşbaş'a direnirler. Ateşbaş'ın acımasızlığı, halkı vergilerin altında ezmesi kitapta şöyle geçmektedir:

“Duydum da duymadım diyen olmasın! Duyan duymayanlara anlatmaktan geri kalmasın! Ateşbaşımız bu sene kendisine ait olan ürünlerin on çuvalından altısını almaya karar verdi.”

Ateşbaş'ın kendisine ait denen ürünler halkın ürettiği buğday, arpa ve diğerleriydi. Geçen sene bu oran ona beşken bile karınlarını zor doyurmuşlardı. Şimdi vergi biraz daha artırılınca muhakkak aç kalacaklardı. Vergiler arttıkça onları toplaması da zorlaşıyordu. (...)” (Işık; 2018: 67)

“Kendisinin ve atalarının uzun saltanat yıllarında şunu öğrenmişti Ateşbaş: İnsanları, başlarına gelenlerden çok başlarına gelmesinden korktukları dize getirir. Akıllı bir Ateşbaş bunu kullanmalıdır.” (Işık, 2018: 68)

Halk bu durumdan çıkış yolu ararken elindekinden de olmaktan korkmaktadır. Hatta can korkusu da yaşamaktadır. Toprak Işık, çocuklara korkarak yaşamının özgür yaşamı engellediğini iletmektedir. Hak ve özgürlüğün insan yaşamında en önemli yer tuttuğu mesajını vermektedir.

Babam Okulun En Çalışkanı adlı eseri Toprak Işık'ın fen bilimleri serisinin birinci kitabıdır. Kitap, *Canlılar ve Hayat* konusunu bir kurgu içinde aktarmaktadır. Kurguda kitabın

kahramanı Bertan ile babası Cem Bey'in sabah uyandıklarında bedenlerinin yer değiştirmesini ve bu süreçte yaşananlar anlatılır. Bertan okulda başarılı olamayan, kendisini derslerine veremeyen, bilgisayar bağımlısı bir çocuktur. Cem Bey bir mühendistir ve işinde çok başarılıdır. Bedenleri yer değiştirdiğinde işler tersine döner. Görünüş olarak Bertan olan Cem Bey, oğlunun okuldaki kötü imajını silmeyi başarır. Ama bunu yaparken Bertan'ın en yakın arkadaşı Öykü'nün hakkı yenir. Bilgi yarışmasında Öykü Bertan'a karşı başarısız olur. Bertan bu durumdan rahatsız olur. Yarışanın kendisi değil de aslında babası olması adaletsiz bir sonucu getirmiştir:

“Neler olduğu açık değil mi oğlum? Bugün Öykü'yle sınıfı kim temsil edecek diye yarıştık. Ben kazandım. Daha doğrusu sen kazandın.”

“Ama bu haksızlık baba! Sen, ben değilsin ki. Onunla ben yarışmadım. Kocaman bir adam olarak sen yarıştın.”

İşte bu doğrudu. Cem Bey ne diyeceğini bilemedi. “Ama...” deyip sustu. Amadan sonrasını Bertan'ın getirmesini bekledi. (...)” (Işık, 2016: 76-77)

Bir yarışta kişilerin eşit şartlara sahip olması gerekir. Fırsat eşitliğinin olmadığı durumlarda rekabete girmek haksız kazancı beraberinde getirir. Bu durum eşitliğe, adalete ters düşer. Yazar, çocuklara; çalışarak, emek vererek edinilmiş kazancın her zaman adaletli olduğunu vurgulamıştır. Haksız bir kazanç elde edildiğinde bireyin vicdanını, adaletini sorgulaması gerektiğini; yanlıştan dönmenin erdemini Bertan karakteri üzerindeniletmiştir.

Prof. Dr. Mustafa Köylü, adaletle ilgili düşüncelerini “*Kişi ister aile ortamında, ister okulda, ister iş yerinde olsun, kısacası her yerde ve ortamda mutlaka adaletle karar vermelidir. Çünkü adalet olmayan yerde haksızlık ve zulüm vardır.*” (Köylü, 2019: 138) cümleleriyle dile getirir. Toprak Işık, adalet, eşitlik, hak, özgürlük gibi kavramları bilinçli olarak toplumun değişik kesimlerinden örneklerle çocuklara sunmuştur. Bu kavramları bazen fantastik bir kurguda, bazen karıncaların yaşamlarında, bazen aile içinde ya da okul ortamında örneklerleiletmiştir. İnsanların kendi çıkarlarına ters düşse bile adaletten ayrılmaması gerektiğini eserlerinde iletmeye çalışmış; kendi hak ve özgürlüklerimiz gibi diğer insanların da hak ve özgürlüklerinin korunması konusunda çocuklara önemli mesajlar vermiştir.

3.2.2.1.4. Doğa Sevgisi

İnsanların ve diğer canlıların soyunun devamı kuşkusuz doğanın yok olmasını engellemekten geçmektedir. Doğaya karşı insanların acımasızlığı, içinde bulunulan zamanda oldukça artmıştır. İnsanın sağlıklı ve huzurlu yaşamasının en önemli ölçütü doğaya verilen önemle eş değerdir. Bu yüzden çevre bilinci oluşturma, çocuklara küçük yaşta verilmeye başlanmalıdır. Çocuk kitabı yazarlarına bu konuda çok iş düşmektedir. Çünkü kitaplar, çocuklara çevre bilinci oluşturmada ve doğayı sevip korumada çok etkili bir araçtır.

Toprak Işık; doğayı sevmenin, korumanın ve doğayla dostça yaşamının önemini çocuklarda iletmeye çalışmıştır. Bu bilinçle de *Baba Beni Anlasana* adlı kitabı kaleme almıştır. Kitapta yanlış uygulamaların, doğayı hırpalayarak rant elde etme çalışmalarının doğaya verdiği zararlar anlatılmaktadır.

Yaşanılan çağ teknoloji çağıdır ama teknolojiyi yaşarken evrensel değerlerden yoksun kalmak kişinin gelişimine olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu nedenle doğa sevgisini, çevre bilincini çocuklara aşılamak gerekir. Yazarın *Baba Beni Anlasana* adlı kitabında Doruk tam anlamıyla bir bilgisayar bağımlısıdır ve doğadan bihaber yaşamaktadır. Bilgisayar oyunlarına meraklı olan Doruk, popüler olan bir bilgisayar oyunu almak için belediye başkanı olan babasından yardım ister. Bir gezegen yaratma oyunudur bu. Ama sorun, bu gezegeni canlandırmak için neye ihtiyacı olduğunu bilmemesidir. Bunun için araştırma yapar ve en yakın arkadaşı Ceren'den yardım alır. Toprak Işık, doğa sevgisini ve çevre bilincini, çocukların yapmayı en çok sevdiği faaliyetler üzerinden iletmeye çalışmıştır. Doruk gezegen için neyin gerekli olduğunu öğrenmeye başlar:

“Elinde telefonla biraz düşündükten sonra Doruk’un kafasında bir ışık yandı:

“Evet su! Su tabi ya!”

Onu duyuyormuş gibi uzun uzun Ceren’e teşekkür etti.

“Dünya’nın canlanması için suya ihtiyacı var tabi” (Işık, 2019: 44-

45)

Toprak Işık, bu bölümde suyun insan yaşamındaki önemini de belirterek bir gezegenin canlı tutulmasındaki en önemli kaynağın su olduğunu çocuklarailetmiştir. Su varsa yaşam da vardır, demek istemiştir.

Kimya Nine, Ceren’in babaannesidir. Bizimora adlı ekolojik bir yerleşim yeri oluşturmuş ve bu yerde doğayla iç içe yaşamaktadır. Ancak yola çıktığı kişiler onu yarı yolda

bırakmıştır. Bu kişilerden birisi, Doruk'un babası yani Başkan'dır. Başkan artık yeni düzene ayak uydurmuş, birçok insan gibi çarpık kentleşmeye zemin hazırlamıştır. Kitapta işlenen olay da Başkan'ın Bizimora'yı yıkıp yerine lüks apartmanlar yapmak istemesiyle ilişkilidir. Yazar burada yerel yönetimlerin doğayı korumak yerine yok etmesini eleştirmektedir. Başkan'ın danışmanı ve Kimya Nine arasındaki diyalogda; yazar, rant uğruna doğanın harap edilmek istenmesini şu şekilde yansıtmıştır:

“Başkan sizin tüm zararınızı karşılamayı teklif ediyor! Bu işten karlı bile çıkacaksınız!”

Sustu ve dinleyenler üzerindeki etkisini izledi. Kimya Nine sordu:

“Nasıl olacak o?”

İşte yanıtlamakta zorlanmayacağı bir soru gelmişti.

“Öncelikle sizi buradaki dairelerden tam iki tane hediye etmek istiyor.”

Yine dinleyenlerin ifadelerinde bir değişim göremedi.

“Sonra, size kendisinin de söylemiş olduğu gibi, nehrin doğusunda Bizimora'yı kurabileceğiniz yeni bir yer verilecek.” (Işık, 2019: 72)

Kimya Nine yapılan teklifi kabul etmez. Para kazanma hırsı, yöneticileri doğayı yok etmeye ve çarpık kentleşmeye sürüklemektedir. İki kişi arasındaki bakış açısı Kimya Nine'nin monoloğunda şöyle ifade edilir:

“Kimya Nine tartışmanın öğrencisinin görüşlerini değiştirmeyeceğini biliyordu. Para hırsı onu mantığın ulaşamayacağı bir yere götürmüştü. Güzel bir yaz gecesi yıldızlara baktığında, yağmurun ardından güneş çıktığında, duygulanmazdı böyle insan. Bu yıldızları ve güneşi nasıl satarım da paraya çeviririm, diye düşünürdü. Onu vazgeçirmek için ne söylersen söyle boşuna: Şunu mu diyecekti? ‘Bak, o güneş sen sat diye orada değil. Dünya'mız var olduğundan beri suları buharlaştırarak su döngüsünün devamlılığını sağlıyor o.’ Şöyle yanıt verirdi buna: ‘Su döngüsünün camı cehenneme! Önemli olan para döngüsü. Bunu sağlamak için ben güneşten fazla çaba sarf ediyorum.’” (Işık, 2019: 62)

Toprak Işık, doğanın yok edilmesinde insanların acımasızlığını ve iki insanın doğaya bakış açılarını ortaya koyarak konuyu eleştirel bir biçimde dile getirmiştir. Burada yazar anlatıcı olarak tarafını ortaya koymuş, çocuklara Kimya Nine'nin haklılığını belirtmiştir.

Doğayı korumak, yok olmasına engel olmak bazen tek kişinin çabasıyla olmaz. Birlik olmak gerekir. Yazar, birlik olunarak bu sorunun nasıl çözülebileceğini kitapta göstermektedir. Aynı zamanda büyüklerin yaptığı yanlışlıkların çocuklar tarafından düzeltilme çabası da eserde verilmiştir. Doruk, babasının yaptıklarını ve yapmak istediklerini öğrenince Ceren ve Kimya Nine'ye destekte bulunur. En iyi bildiği işi yani teknolojiyi kullanarak, doğa sevdalılarını sosyal medya üzerinden yanlarına davet eder ve doğayı korumak adına birlik olurlar. Bizimora'yı yıkmak isteyen Başkan'ın kepçeleri, doğa sevdalılarını ve Bizimora sakinlerini korkutmaz. Birlik olarak bu sorunun üstesinden gelirler ve Başkan nihayetinde pes eder:

“Öğlen güneşi, çalışanlara selam durmuşken motor sesleri duyuldu. Gözler şehir tarafına çevrildi. Yıkım ekipleri geliyordu. Çalışanlar hendeğin çıkıp Bizimora tarafına dizildiler. En öndeki arabadan Başkan indi. Hem hendeğe hem de diğer tarafta dizilmiş kalabalığa şaşkınlıkla baktı. Danışmanın anlattığından daha ciddi bir durum var gibi görünüyordu. Konuşmak üzere iken Doruk ile göz göze gelip vazgeçti. Arkasına döndü. Ekip işe koyulmak için onun işaretini bekliyordu. Yıkın derse şenlik başlayacaktı. Tekrar önüne dönüp karşısına çıkanlara baktı. Çoğunluğu çocuktı. Bu iyi bir şey değildi. Yani çocukların olması... (...) Başkan tekrar arkasına döndü ve ağzından bütün ekibi aynı anda harekete geçiren tek bir sözcük çıktı. (Işık, 2019: 130)

Toprak Işık, adı geçen kitapta günlük hayatta insanların ihtiyacı olan birçok şeyin doğaya zarar vermeden üretilbileceğini çocuk okurlara iletmiştir. Doğaya doğru yaklaşım, insan hayatının sağlıklı ve uzun olmasını sağlar. Örneğin; elektrik üretiminde doğaya zarar vererek yapılan uygulamalara karşılık doğa dostu uygulamalar hakkında çocuklara bilgileri de iletmektedir. Rüzgârın kullanılmasını örnek olarak göstermiştir:

*“Bak bu çarklar dönünce elektrik üretiliyor.” dedi Ceren.
“Niye sizin buraya elektrik gelmiyor mu?”
“Babaannem burada üretebildiği her şeyi kendisi üretiliyor.”
Ceren evlerin olduğu taraftaki rüzgar değirmenlerini gösterdi.
“Bunlardan da elektrik üretiliyor.” (Işık, 2019:36)
“Hayvan ve bitki artıklarının havasız bir yerde karıştırılması ve bekletilmesi sonucu oluşan yanıcı gazı biyogaz denir. Biyogaz, ısıtmada*

kullanıldığı gibi elektrik enerjisine dönüştürülerek aydınlatmada da kullanılır.” (Işık, 2019: 68)

Şehirleşme adına yapılan çarpık kentleşme, çocukların yeşil alanla buluşmasına engel olmaktadır. Toprak Işık, *Büyüyen Çocuk* adlı öykü kitabındaki *Köyden Gelen Çocuk* öyküsünde; şehirde yaşayan çocukların piknik yapmak ve uçurtma uçurmak için şehrin dışına çıkmasının çocuklar için ne kadar önemli olduğunu ve bu durumun köyünden şehre yeni taşınan Okan tarafından yadırganmasını örneklendirir. Çocuklar için yeşille buluşmanın doğal olmasının, büyüklerin yanlış karar ve uygulamalarından dolayı olağanüstü bir duruma getirilmesini Toprak Işık eleştirmektedir:

“- Cuma günü piknikte beraber yiyelim mi?

Okan, soruyu anlamadığı için boş boş baktı. Cuma günü piknikte neler yapacaklarını bilmiyordu. Köydeyken hiç piknik yapmamışlardı. Böyle bir ihtiyaçları olmamıştı. Zaten her taraf piknik alanıydı.” (Işık, 2018: 71)

Doğa sevgisi dendiğinde akla gelenlerden biri de kuşkusuz hayvanlardır. Doğanın ayrılmaz bir parçası olan hayvanlar, çocuklar tarafından hep ilgi çeken canlılardır. Toprak Işık, hayvanların da insanların hayatında önemli olduğunu, onların da insanlar gibi haklarının olduğunu eserlerinde dile getirir. Hayvanlara yapılan eziyetlerden ve yaşamlarının gasp edilmesinden örnekler verir.

Adından Belli Kuşlar Köyü adlı eserde Kadir daha önce de belirtildiği gibi çocukların kuş avlamasına karşı çıkar. Bunu da dile getirmekten de çekinmez:

“-Ben taş atmam!

Bu itiraz, kulübün en güzel sesli üyesi Kadir'den gelmişti. Selim bakışlarıyla “Niye?” diye sordu ona.

-Kuşların öldürülmesine karşıyım.” (Işık, 2018: 10)

Toprak Işık, kurguda çocukları “Aşağı Dünya” olarak adlandırdığı kuşların dünyasına götürerek onlara hayvan sevgisini aşılama ve hayvanların da bir dünyası olduğunu hissettirmeye çalışmaktadır.

Beril, insan haklarına saygılı olduğu kadar hayvanlara da saygı gösterilmesi gerektiğini düşünen ve bunu ifade eden bir kız çocuğudur. Engelli geçişlerine park eden insanlara gösterdiği mizahi tepkisini hayvanlar için de gösterir. Yazar, *Kime Göre, Neye Göre?* adlı eserinde Beril'in düşüncelerini şöyle aktarır: “Hani şu keyif için vahşi hayvanları

avlayanlar var ya... Onlardan birini, elinde dürbünlü tüfeği olmadan, bir ayının karşısında görmeyi isterdim gerçekten.” (Işık, 2018: 24)

Yukarıda verilen örneklerde Toprak Işık; hayvanların yaşamlarının elinden alınmasını, doğadan koparılmasının doğru olmadığını çocuklara iletmeye çalışmıştır.

Toprak Işık, doğa konusunda çocukları bilinçlendirmeye çalışmıştır. Verdiği örneklerle farkındalık yaratarak, doğanın korunmasında insanlara düşen görevleri iletmıştır. İnsanların yanlış uygulamalarının ve para kazanma hırsının doğayı yok ettiğini, bu durumun bilinçli bireylerle ve bilimle engellenebileceğini çocuk okurlarına iletmeye çalışmıştır. Hayvanların da doğanın bir parçası olduğunu, tıpkı insanlar gibi yaşamaya hakları olduğunu dile getirmeye çalışmıştır.

3.2.2.1.5. Arkadaşlık

TDK, Güncel Türkçe Sözlükte arkadaşlık, “Arkadaş olma durumu, arkadaşla yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet.” olarak ifade edilmektedir. Anlamından da anlaşılacağı üzere kişinin yaşamında arkadaş bir dayanaktır. Çocukların ailede başlayan sosyalleşme serüveni oyun arkadaşlığı ile aile dışına da çıkmaya başlar. Tıpkı yetişkinler gibi çocukların da değer görmek, paylaşmak gibi manevi duygulara ihtiyacı vardır. Çocukluk döneminde arkadaşlık, birincil ihtiyaçlar kadar gerekli ve değerlidir.

Toprak Işık, çocuğun bu gereksinimini göz ardı etmemiştir. Eserlerindeki kahramanların kendilerine destek olan, değer veren bir arkadaşı hep yanı başındadır. Bireysel arkadaşlıklar kadar küçük grup arkadaşlıkları da eserlerinde göze çarpar.

Yazarın, *Adından Belli Kuşlar Köyü* adlı, fantastik unsurlarla yazdığı eser; yaşları ve karakter özellikleri birbirinden farklı yedi afacan çocuğun maceralarını anlatır. Arkadaşlık ilişkilerinde bireyler karşısındakini olduğu gibi kabul etmeli ve düşüncelerini yargılamaktan kaçınmalıdır. Farklı düşünceler arkadaşlığı olumsuz etkilememelidir. Kitapta kuş avlamak için toplanan çocuklardan Kadir, diğer arkadaşları gibi kuş avlamak istememektedir. Bunu da dile getirir:

“-Kuşların öldürülmesine karşıyım.

Selim sıkıntıyla başını kaşıdı. Bazen bu kulübü yönetmenin zor olduğunu düşünüyordu. Köye muhtar olsaydı işi daha kolaydı.

-O zaman, o da taş toplansın, dedi Deniz.

-Sen karışma Deniz, dedi Selim.

-Yazık hayvanlara, ben öldürmem, dedi Kadir yine.

Selim, bir süre daha düşündü ve sonunda kararını açıkladı:

-Beş atışçıya iki taş toplayıcı...Böyle olmaz. Bize bir taş toplayıcı daha lazım. Kadir, sen atışçı değilsin. Seni de taş toplayıcı yaptım.” (Işık, 2018: 10)

Grubun en büyük çocuğu ve lideri olan Selim bu durumdan çok memnun olmasa da Kadir’i yargılamaz. Grupça yapılan bir etkinlikte görev paylaşımına da dikkat çeken yazar; Kadir’in dışlanmadığını göstererek arkadaşlık görüşlere saygı duyulması gerektiğini çocuklara iletmeye çalışmıştır. Ancak burada göz ardı edilmiş bir durum söz konusudur. Çocuklar arkadaşları ve bağlı bulundukları grupta kabul edilmek için istemedikleri davranışları sergileyebilirler. Yazar, Kadir’in hayvanlara zarar vermek istememesini dile getiriyor. Ama kuş avlamaya devam edecek arkadaşlarına taş toplaması görevine de devam ettiriyor. Burada bağlı bulunulan arkadaş grubunun yaptığı yanlış davranışa ortak olmanın uygun bir davranış olmadığı belirtilmeliydi. Çocuk okur, buradaki olaydan yanlış bir mesaj da çıkarılabilir. Çocuk kitaplarında, yanlış davranışlara ortak olmanın kendisine ve çevresine zarar vereceği de ifade edilmelidir düşüncesindeyim.

Yalan söylememek ve verilen sözü tutmak arkadaşlık ilişkilerinde önemlidir. Arkadaşlığın sağlam temellere oturtulmasında en önemli davranışlardan birisidir dürüst davranmak. Yazar, çocuklara arkadaşlarına karşı dürüst olmanın, yalan söylememenin erdemli bir davranış olduğunu hissettirmeye çalışmaktadır.

Büyüyen Çocuk adlı eserindeki *Yalan* başlıklı öyküsünde Mert, Özge ile yakın arkadaş olmak için sincabı olmadığı halde olduğunu söyler. Bu durumu anne ve babasından saklamaz. Anne ve babası yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlatır. Mert, arkadaşına söz verdiğini ve sözünü tutması gerektiğini söyler: “*Sonra da söz vermekle ilgili kendisine ne anlattıklarını hatırlattı. İnsan bir söz verirse mutlaka tutar demişlerdi. Verdiği sözü tutmayan bir çocukları olmasını istemezlerdi herhalde. Bunun üzerine babası uzun uzun güldü. Mert’i kucaklayıp havaya attı.*” (Işık, 2018: 84)

Annesi ve babası sincabı; arkadaşına gerçeği söylemek ve bir daha yalan söylememek koşuluyla almayı kabul ederler Mert arkadaşına gerçeği anlatır. Bu yolla Toprak Işık, dürüst davranmanın insandan hiçbir şey eksiltmeyeceğini aksine karşısındaki insanın güvenini kazanacağını iletmeye çalışmıştır.

Arkadaşlık ve paylaşmak bir bütün oluşturan iki kavramdır. Paylaşmak kişiler arası iletişimi ve bağı güçlendirir. Maddi ve manevi paylaşımlar arkadaşlık ilişkilerinde kaçınılmazdır. Toprak Işık, kitapta zor durumda kalan yedi arkadaşın paylaşımında bulunmalarına yer vermiştir: “*Karınları çok acıkmıştı. Teoman cebinden bir çikolata çıkartınca çok sevindiler. Selim, yediye böldü çikolatayı.*” (Işık, 2018: 11)

Aynı çocuklar, Aşağı Dünya adı verilen kuşların yaşadığı yerden kendi dünyalarına dönmek için iş birliği yaparlar. Arkadaşlar birlik olup, kendi sorumluluklarını yerine getirerek sorunun üstesinden gelirler. Yazar, arkadaşlıkta kişilerin birbirlerine destek olmaları, gerektiğinde bir bütün olarak hareket etmeleri konusunda çocuklara örnek sunmuştur.

Çocuklar; insan ilişkilerinde büyükler kadar çıkar hesabı yapmazlar. Söyledikleri lafın, sergiledikleri davranışın karşısındakini incitip incitmeyeceğini hesaplamazlar. O an içinden ne geliyorsa o şekilde davranırlar. Kimi zaman başka bir bölgeden kendi sınıflarına gelen yeni öğrenciyi kabullenmekte zorlanırlar. Söylediklerinin karşısındakini kırdığını fark etmezler ya da fark edip o kişinin düştüğü durumu görüp üstünlük sağlamaya çalışırlar.

Toprak Işık, *Köyden Gelen Çocuk* öyküsünde bu durumu örneklendirmiştir. Ailesi Okan’ın daha iyi eğitim alması için şehre taşınır. Yeni ortam, yeni arkadaşlar Okan için zordur. Çünkü sınıf arkadaşları onu kabullenmekte zorlanırlar. Okan bu durum karşısında çok üzülür. Sınıfta yaşadığı bir olay onu daha çok yaralar. Öğretmeni, o gün derste öğrencilerine bulmaca çözdürmektedir. Okan cevap vermek ister ama verdiği cevap kendisini daha yalnız hissetmesine neden olur:

“-Vücuttan çıkan tuzlu sıvı?

Okan, bu kez herkesten önce söylemek için aceleyle
bağırılmıştı:

-Çiş! Çiş!” (Işık, 2018: 69)

Cevabın “ter” olması gerekirken Okan’ın verdiği cevap bütün sınıfı güldürür. İşte bu zamandan sonra akran zorbalığı başlar. Birçok çocuk, bu durumu Okan’ı gördükçe dile getirir. Onu, sınıf arkadaşları tarafından düşürüldüğü bu zor durumdan yine aynı sınıftan bir arkadaşının yardımıyla çıkar:

“-Dün, dedi. Bulmaca çözerken...

Bunu duyunca Okan’ın içinden ‘Off, git başımdan!’ demek geldi.

Tuttu kendini. Sadece Erdem’e kaşlarını çatarak baktı. Erdem gülümsüyordu.

-Biraz daha bekleseydin aynısını ben diyecektim, dedi.

Okan, alay mı ediyor diye dikkatle baktı ona.

-Gerçekten, dedi Erdem. Tam dilimin ucundaydı.

Alay etmiyor, doğru söylüyordu. Okan, kendisine bir suç ortağı bulmuş gibi rahatladı. Aslında gülmek geliyordu içinden. Bunu da yapmadı.”
(Işık, 2018: 70)

Son yıllarda okul ortamında sıkça karşılaşılan akran zorbalığı, eğitim-öğretimde de üzerinde durulan bir rehberlik konusudur. Çocuklar kendi çevrelerinden olmayan çocuklara psikolojik baskı oluşturarak akran zorbalığı yapabilmektedir. Bazen bireysel olarak başlayan bu zorbalık, grup olarak da bireylere uygulanabilmektedir. Yukarıda verilen örnekte olduğu gibi yazar, bu soruna eserlerinde yer vermiştir. Toprak Işık, bu sorunu dile getirmenin yanında çözümünü de çocuk okurlara iletmiştir. *Köyden Gelen Çocuk* öyküsünün sonunda Okan kendi yeteneklerini de kullanarak sınıftaki arkadaşlarının ilgisini çekmeyi başarır. Onunla alay edenlerin başında gelen Tankut ise bu durumdan çok rahatsız olur. Alay etmeye, “Çiş!” demeye devam etse de diğer çocuklar ona ayak uydurmazlar. Yazar burada, çocuklara arkadaşlıkta hoşgörünün ve kendini iyi ifade etmenin önemini vurgulamıştır. İnsanlara önyargılı davranmanın arkadaşlık kurmada bir engel olduğunu hissettirmiştir. İnsan hayatında “Tankut” gibi bireylerin var olacağını ve bunlarla baş etmeleri gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır.

Fiziksel olarak üstünlüğü olduğunu düşünen çocuklar; başkaları tarafından kabullenilmek, dikkat çekmek, lider olmak adına fiziksel zorbalığa başvurabilmektedir. Akran zorbalığının en kritik olanı da budur. Dışlanmışlık hissine kapılan çocuklar da bazen şiddet uygulayan çocuklara yanaşarak kabul görmeye çalışırlar. *Her şeyi Bilen Çocuk* adlı öyküsünde akran zorbalığını ele alan Toprak Işık bu konuya da dikkat çekmiştir. Teoman, Sarp’a şiddet uygulamayı âdet haline getirmiş bir çocuktur. Sarp ise bu duruma karşılık vermemektedir. Teoman’ın yanında ona uyan ve destek veren iki arkadaşı daha vardır. Bilime ilgisi olan Sarp, en yakın arkadaşları Gülsu ve Emre’yle bir gün satranç odasına satranç oynamaya giderler. Teoman ve arkadaşları da gelirler. Teoman her zamanki gibi rahat durmaz. Onlara sataşmaya başlayan Teoman, fiziksel şiddet uygulamak isterken ayağı satranç taşlarından dolayı kayar ve yere düşer. Burnu kanamaya başlayan Teoman’ın yardımına Sarp ve arkadaşları koşar. Teoman’ın arkadaşları ise oradan çoktan kaçıp onu yalnız bırakmışlardır. Bilimle yakından ilgilenen Sarp tıbbi yardımda bulunur. Ertesi gün Teoman, Sarp ve arkadaşlarından hem özür diler hem de teşekkür eder.

Yazar bu olayı örneklendirerek; şiddetin kötülüğüne dikkat çekmiş ve arkadaş seçimine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sadece “Sizin gücünüz ve popülariteniz için yanınızda bulunan insanlara çok güvenmemek gerektiği” düşüncesini de mesaj olarak çocuklara iletmıştır. Benmerkezci düşünen, çevresindekilere zarar veren insanların en sonunda kendisinin de zarar görebileceği Toprak Işık tarafından kurgu aracılığıyla verilmek istenmiştir.

Arkadaş, kişinin kendini kötü hissettiğinde bir omuzdur, tutunacağı bir daldır. Çocuklar bazı konuları aile bireyleriyle paylaşmak istemezler. Kendilerini anlamayacağı düşüncesiyle ya da onları üzmemek, incitmek istemediklerinden arkadaşlarına koşarlar. Onlarda arkadaşlarının kendilerini daha iyi anlayacağı düşüncesi vardır.

Daha önceki bölümlerde adı geçen *Baba Beni Anlasa* kitabında Doruk ve Ceren’in çok yakın arkadaş olduğu belirtilmişti. Ceren’in kendini çok kötü hissettiğinde Doruk ile paylaşımını yazar şöyle dile getirir:

“Ceren o ana kadar gerçekten neler hissettiğini, babaannesine, Nuh’a ya da anne ve babasına belli etmemiştir. Neşeli görünmeye çalışmıştır. Şimdi ise Doruk’un elini omzunda hissedince içinde bir yerin titrediğini hissetti. Bir dostuyla konuşmak canının yandığını söylemek... Sesi titreyerek,”
(Işık, 2019: 58)

Toprak Işık, arkadaşlık ilişkisinde kişilerin birbirlerini dinlemesinin ve onlarla duygu paylaşımının önemine dikkat çekmiştir.

Toprak Işık’ın incelenen eserlerinde, dayanışma ve yardımseverlik değerinin arkadaşlar arasında daima var olduğu gözlenmektedir:

Adından Belli Kuşlar Köyü’nde çocuklar, “Aşağı Dünya” adı verilen hayali yerden dönmek için birbirleriyle dayanışma içindedir. Birlik olup zorlukların üstesinden gelirler.

Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı eserinde çiftçi karıncalar, köleci karıncalardan korunmak için bir bütün halinde hareket ederler. Dayanışma içinde olmaları onları zafere ulaştırır.

Anne Beni Geri Getir başlıklı kitabında, Aybeniz ve Kartal bir şekilde gittikleri gezegende birbirlerinden ayrılmaz ve birbirlerine destek olurlar. Orada edindikleri yeni arkadaşlarına Ateşbaş adlı yöneticinin zulmünden kurtulmaları için yardım ederler.

Baba Beni Anlasana adlı eserinde Doruk ve Ceren'in arkadaşlığı üzerinden dayanışma ve yardımseverlik değerleri çocuk okurlara iletmeye çalışılmıştır. Doruk, babasının doğaya vermek istediği zararı kabul edemez; Ceren ve Ceren'in babaannesi Kimya Nine'nin yanında yer alarak onlara sonuna kadar destek verir ve birlikte zafere ulaşırlar.

Büyüyen Çocuk adlı kitabında yer alan *Doğum Günü Keki* başlıklı öyküden maddi sıkıntıda olan bir ailenin kızının doğum gününden daha önce bahsetmiştik. Pasta alamayan babanın kızına doğum günü için yaptığı kek başarısız olur. Kızı Yağmur'un arkadaşları bunu sorun etmez ve arkadaşlarına manevi destekte bulunmak amacıyla keki yemeye başlarlar. Arkadaşlarına bu konuda destek vererek aslında pasta yemek için değil kendisi için geldiklerini Yağmur'a hissettirirler.

Toprak Işık'ın kurgu eserlerinde arkadaşlığın temelinde dayanışma içinde olmak önemli yer tutmaktadır. Bu eserlerinde karşılaşılan güçlükleri yenmede, arkadaşların birlik içinde hareket ederek sorunu çözüme ulaştırma çabaları verilmektedir.

Adalet bölümünde; *Babam Okulun En Çalışkanı* adlı kitapta Bertan'ın Öykü ile olan arkadaşlığına çok önem verdiğini daha önce belirtmiştik. Bertan'ın bilgi yarışmasında adaletsiz bir şekilde Öykü'yü elemesinden dolayı Bertan çok mutsuzdur. Arkadaşlığının bu şekilde bozulması da onu çok üzmüştür. Bu eserde, çocuklara birtakım hırslarla arkadaşlığın bozulmasına engel olunması gerektiği anlatılmaktadır. Bencillik duygusunun arkadaşlığa zarar verebileceği hatta arkadaşın kaybedilebileceği; arkadaşlıkta “ben” duygusundan daha çok “biz” duygusunun egemen olması gerektiği hissettirilmeye çalışılmıştır. Adı geçen kitapta iki arkadaşın barışmasını, yazar şu sözlerle ifade etmektedir: “*El sıkıştılar. Yarış Bertan'ın umurunda bile değildi. Arkadaşını geri kazandığı için mutlu idi.*” (Işık, 2016: 126)

Kitap bu cümlelerle sona erdirilerek, arkadaşlığın önemi özellikle vurgulanmıştır.

Arkadaş edinmek ve arkadaşlarla doğru ilişki kurmak çocuklar için çok önemlidir. Yazarın eserlerinde, kahramanların hep yanında ona destek olan arkadaşları vardır. Toprak Işık; kitaplarında arkadaşların maddi, manevi paylaşımlarına dikkat eder. Arkadaşları yargılamak yerine onları olduğu gibi kabullenmenin ve görüşlerine saygı duymanın önemli olduğunu hissettirir. Doğru arkadaş örneklerinin yanında olumsuz davranışlar gösteren kişileri de örnek göstererek çocuğu toplumsal yaşama hazırlamaya çalışır.

3.2.2.1.6. Azim

İnsan, hayatında ulaştığı başarıları; emek ve sabır göstermeden elde edemez. Elde ediliyorsa da bu kişinin başarılı olduğunu göstermez. Kişinin kendisine güvenerek aştığı zorluklar, onun kararlılığını ve azmini ortaya koyar. Azim, “*Bir işteki engelleri yenme kararlılığı.*” (TDK, Güncel Türkçe Sözlük) olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, kişinin problemleri çözmek için gösterdiği kararlılığı onu başarıya, sonuca ulaştırır.

“Çocuk edebiyatında, özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara seslenen yapılarda iyi geliştirilmiş devingen karakterlerin çocuk gerçekliğine daha uygun olduğu düşünülebilir. (...) Öyküde iyi geliştirilmiş olmasına karşın sürekli olarak çalışan, başarılı, cesur vb. özellikleriyle tanıtılan bir kahramanın zamanla çocuk gerçekliğinden uzaklaşması söz konusu olabilir. Her çocuk, her insan gibi kahramanların da bir korkuyu, bir başarısızlığı yaşaması, insan ve çocuk gerçekliğine yaklaşması demektir. Önemli olan bir kahramanın başarısızlık ya da korku yaşaması değil; yaşadığı korku ya da başarısızlığı akıl ve mantık gücüyle yenmesi, olumsuz koşullara karşı direnç göstermesidir.” (Sever, 2019: 117-118)

Çocuk edebiyatı yazarlarının bir görevi de çocukları toplumsal yaşama hazırlamaktır. Bunun içindir ki, yazarlar eserlerinde tozpembe bir dünya çizmek yerine gerçek hayattaki sorunları çözmeye yol gösterici olmalıdırlar. Eserlerdeki kahramanlarını kurgu içinde sorunlarla karşılaştırmalı ve kahramanlarına bu sorunlar karşısında pes etmeyen ve sonuca ulaşan özellikler yüklemelidirler.

Azim kavramı, içinde özgüven sözcüğünü de barındırır. Azimli insanlar aynı zamanda kendine güvenen, kararlı insanlardır. Kişinin zorluklar karşısında pes etmemesi ancak kişinin kendini iyi tanıması ve yapabileceğine inanmasıyla mümkün olabilir.

Toprak Işık, eserlerindeki kahramanları seçerken onları kendine güvenen ve başarıya ulaşabilen çocuklardan seçer. Böylece çocuklara toplumsal yaşamda rehberlik yapmaya çalışır.

Adından Belli Kuşlar Köyü adlı eserinde Meraklıkanat ve çocuklar, Meraklıkanat’ın babasını kurtarmak için zorlu bir yolculuk yaparlar. Çocuklar çok korksalar da o zorlu yolculuğu tamamlarlar. Gezgin Karga, geçmesi çok zor olan ormanı çocuklar geçtikten sonra

onlara, “Bir amaç uğruna köyünden ayrılan herkesin önündeki ilk engel korku ormanıdır, dedi. Onu aşarsan yola çıkarsın. Ya da aşamazsın ve geri dönersin. Geri dönmeyi denediniz mi?” (Işık, 2018: 78) sorusunu sorar.

Geri dönmeyi düşünmedikleri için çocuklar başarıya ulaşırlar. Yazar, alıntılanan bölümde geçen “korku ormanı”nı kişilerin “yapamam, başaramam” düşüncelerine benzetmiş ve bu düşüncelerin insan yaşamında başarıya engel olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Toprak Işık; başarmak için önce var olan korkuları yenmek gerektiğini, korkuların önünde bir engel olduğunu çocuk okurlara iletmeye çalışmıştır.

Toprak Işık çocuklara, imkânsızlıklar karşısında yılmadan devam eden karakterleri de örnek gösterir. Başarıya ulaşmada engeller, imkânsızlıklar ve başaracağınıza inanmayan insanlar da olabilir; ama sizin kararlılığınız ve azminiz sizi başarıya ulaştıracaktır, iletisini *Köyden Gelen Çocuk* öyküsünde vermeye çalışmıştır.

Okan, sınıfça gittiği piknikte uçurtma yarışması yapılacağını öğrenir. Ama onun uçurtması yoktur, yine de katılmak ister. Bu yüzden elindekilerle yetinerek uçurtma yapmaya karar verir:

“Az sonra elinde kurumuş çalı saplarıyla çıktı. Yere oturdu. Sapların etrafındaki ince dalları koparttı. Dikenler, kamış gibi iki sopa halinde kaldı. Sopalardan birinin uçlarını kırdı. Diğer sopayı da onun yarısından azıcık daha uzun olacak şekilde ayarladı. Sopaları yanına bıraktı. Yerden hırkasını aldı. Hırkanın eteğini dişleyerek çıkarttığı ipin ucunu çekti ve hırkanın birazını söktü. Erdem şaşkınlıktan bir şey soramıyordu. Okan, yerden sopaları alıp haç şeklinde sıkıca birbirine bağladı.” (Işık, 2018: 76-77)

Okan, kendi emeğiyle ve sadece elindekilerle yetinerek yaptığı uçurtmasını uçurur ve yarışmanın galibi olur.

Azimli olmak başarıyı getirir, düşüncesi ebeveynler tarafından çoğunlukla akademik başarı olarak düşünülmektedir. Çocuklara başarının sadece okul ortamında gerekli olmadığı, günlük hayatta da sorunların çözümünde azimli olmanın gerekliliği Toprak Işık tarafından iletilmektedir.

Yaşam, insanın isteklerini elini uzatıp alabileceği kadar kolaylıklar sunmaz. İsteklere ulaşmak için ter dökmek, emek vermek ve özgüven gerektirir. Azimle, kararlılıkla elde edilmiş başarılar kutsaldır. Toprak Işık, bu iletileri *Yeni Ufuklar* adlı kitabında çocuklarla paylaşır:

“Hayat yalnızca hedefleneni uzanıp almak değil. Belki de en değerli bilgi, çalışmanın ve doğru yolda ilerlediğini bilerek terlemenin gerçek ödül olduğunu fark etmektir. Vermeden almak, üretmeden tüketmek temiz bir vicdanı rahatsız eder. Sırf bunun için bile emek verenlerden olmaya değer. Bilim, mühendislik, teknoloji, sanat, matematik ve felsefe emek vermek için muhteşem alanlar. (...)” (Işık, 2019: 177)

Yazar, bir işi başarmada azim ve kararlılığın yanında özgüvenin de çok önemli olduğunu düşünmektedir. Bir insanın azmini kıran en önemli düşüncenin kişinin başaramayacağına olan inancıdır. Toprak Işık, kişinin kendine ve yapacağına inanması gerektiğini şöyle ifade eder:

“İşte yanlış bakışın kralı. Vygotski diye bir psikolog var. Dilin bilinci şekillendirdiğini iddia ediyor. Yani senin ağzından çıkanlar beyninin içindekileri de dönüştürüyor.

“Hep, ‘Yaptım oldu!’ de. Başka bir şey söyleme!”

Bizim mitolojimizde Ak Ana diye bilge bir kadın var. O, evreni nasıl yaratacağını bilmeyen Ülgen’e, böyle öğüt vermiş. Bence hepimiz, Vygotski’yi ve Ak Ana’yı dinlemeliyiz. “Ben sosyalciyim, fene aklım ermiyor ya da ben fenciyim sosyali anlamıyorum,” dersin kendini buna inandırmış olursun. Bunun peşinden de öğrenilmiş çaresizliğin pençesine düşersin. Anlamayacağına inandığın şeyi anlayamazsın.” (Işık, 2019: 116)

Yazar, bir işi başarmada, yapabileceğine olan inancın önemli olduğunu Mustafa Kemal Atatürk’ün sözünü de çocuklara örnek olarak sunmuştur: *“Zafer, zafer benimdir, diyenlerindir.” (Işık, 2019: 118)*

Kime Göre, Neye Göre? eserinde Beril’in görelilik teoremi ile ilgili bir konuşma yapmak için araştırma yaptığı daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Beril bu konuyu seçer ama sonunu getiremeyeceğini düşünüp bir ara karamsarlığa da kapılır. Konusu ile kimsenin ilgilenmediğini düşünen Beril, rehber öğretmeni Engin Bey ile konuşana kadar kendisine olan güvenini kaybeder Engin Öğretmen ona şunları söyler:

“Ülkenin birinde bir yetenek yarışması varmış Beril. Şampiyonu izleyiciler seçecekmiş ve ödül çok büyükmüş. Yeteneğine güvenen katılmak için, yeteneğine güvenmeyen de izlemek için gelmiş. Yarışma öncesinde

insanlar, önlerine gelene yeteneklerinden bahsederek taraftar toplamaya çalışmışlar. İçlerinden biri de, ben kuş taklidi yapacağım, diye duyurmuş marifetini. Kimse umursamamış. Sahneye o çıktığında, herkes bir an önce cıkıkleyip sırasını savsın diye sabırsızlanırken bu, kollarını çırparak havalanmış ve kalabalığın üzerinde birkaç güvercin taklası attıktan sonra uçup gitmiş.” (Işık, 2018: 20-21)

Beril kendisine olan güvenini kazanarak, araştırmasına devam eder. Toprak Işık, çevremizdeki insanların başarılarımızda olumlu rol oynadığını hissettirmiştir. Azim engelleri aşmaktır ama bazen insanlar da engel olabilir düşüncesini de çocuklara iletmek istemiştir. Doğru kişiler, başarıya ulaşırken kişiye basamak görevini de üstlenebilirler.

Toprak Işık, eserlerinde sorunları aşmada azim ve kararlılığın yanında kendine güvenmenin de çok önemli bir faktör olduğu iletilisini vermek istemiştir. Sadece akademik başarılarda değil, kişinin toplumsal yaşamında da sonuca ulaşmakta azmin önemli olduğu unutulmamalıdır.

3.2.2.1.7. Doğru İletişim

İnsanlar; anlamak, anlaşılmak, bilgi vermek, bilgiye ulaşmak için iletişim kurmak zorundadır. Bilindiği üzere iletişim kurmak, yaşanan çağda konuşmak dışında farklı yollarla da yapılmaktadır. Ama en doğru iletişim, karşıdakiyle doğru konuşmaktan geçer. *“Bir başka deyişle iletişim, insanların davranışlarının açıklanmasını ve anlaşılmasını sağlayan bir araçtır.” (Yaman, 2014: 165)*

Toprak Işık, eserlerini yazarken samimi bir dil kullanmaya özen göstermektedir. İletişim kurduğu yaş grubunun günlük hayatta kullandığı dili eserlerine yansıtmaya çalışmıştır. Eserlerindeki kurgu ile doğru iletişimin nasıl olması gerektiğini çocuk okurlara iletmektedir.

Kime Göre, Neye Göre? adlı günlük türündeki eserinde Beril karakterinin engelli bireylerin geçişlerine arabalarını park edenlere karşı tavrı daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Beril; tepkisini, araçlara zarar vermek istemesini sürekli dile getiriyordu. Ama kendini insanlara ifade edemiyordu. Bir süre sonra doğru iletişimin şiddetle ilişkisi olmadığını farkına varır:

“Eğer karşıdakini eğitmek ve dönüştürmek istiyorsan onunla yanlış anlaşılmaya izin vermeyecek biçimde net konuşmalısın. Şunu söylemelisin:

“Lütfen engelli geçişlerine park etmeyiniz. Çok ama çok teşekkürler!”

Nasıl son derece net değil mi?” (Işık, 2018: 47)

Yazar, doğru iletişimde; şiddetin yeri olmadığını, net ve kısa cümlelerin etkili olduğunu çocuklara ileti olarak sunmuştur. Bu iletişimini iki tezat durumla örneklendirerek çocukların doğruyu bulmalarını sağlamaya çalışmıştır. Sert cümlelerin ya da kaba davranışların insanlar arası iletişimde hoş karşılanmayacağı mesaj olarak verilmiştir.

Doğru iletişimde, kişilerin karşısındakini önemsemesi önemlidir. Alay ederek, küçümseyerek konuşmak, iletişim kurmaya çalıştığınız insanı doğru iletişime kapatabilir. Onun başarılarını takdir etmek yerine küçümseme davranışı, kişiler arası iletişimde doğru bir davranış olarak nitelendirilmemektedir.

Babam Okulun En Çalışkanı adlı eserde, Bertan ve babası bir sabah vücutlarının yer değiştiğini fark ederler. Cem Bey’in oğlu Bertan’ın yerine geçince sınıfta şöyle bir an yaşanır:

“Buket Hanım, ‘Fen ve teknoloji dersinden sınıfımızı kim temsil etmek ister çocuklar?’ dedi.

Öykü elini kaldırdı. Kimsenin ona rakip çıkması beklenmezdi. Oysa çıktı. Cem Bey de oğlunun en zayıf olduğu fen ve teknoloji dersinden yarışmaya katılmak istiyordu. Sınıfta fısıldamalar oldu. Bütün yüzler, Cem Bey’e çevrildi.

‘Bu kafayı yemiş öğretmenim,’ dedi Emre.

‘O ne biçim konuşmak Emre! Çok ayıp!’

Emre görüşünde ısrar etti. (Işık, 2016: 66)

Toprak Işık, doğru iletişimde kaba ve kırıncı sözlerin uygun olmadığını, öğretmenin uyarı cümlesiyle çocuklara belirtmeye çalışmıştır.

Eleştiri, toplumun her alanında vardır. Kişiye yapılan olumlu/olumsuz eleştiriler kişiyi doğruyu bulmada yol gösterici olmalıdır. Eleştiri, eğer kişinin karakter ve fiziksel özelliklerine ya da düşüncelerini aşağılamasına yönelik olursa bu eleştiri etiğine uymaz. Bu nedenle eleştiride kullanılan dil de doğru iletişim açısından önem arz eder. Yukarıda adı geçen kitaptaki olayın devamında Emre’nin kullandığı dilin, öğretmeni Buket Hanım tarafından uygun olmadığı dile getirilir:

“Ama öğretmenim, bu geçen haftaya kadar C vitamininin nelerde bulunduğunu bile bilmiyordu. Şimdi kalkmış Öykü’nün yerine sınıfı temsil edeceğini söylüyor.”

Buket Öğretmen, parmağını Emre'nin kafasına tak tak vuruyormuş gibi salladı.

“Arkadaşlarınla ‘bu’ diye konuşulmaz! Sen de bunu bilmiyorsun, ama Bertan’ı eleştirmeye kalkıyorsun.”

“Ben bunu bilmiyorum, ama sınıfımızı nezaket yarışmasından temsil etmeye kalkmıyorum ki öğretmenim.” (Işık, 2016: 66)

“Bu” sözcüğü, Türkçede insan dışındaki varlıkları işaret etmek için kullanılan bir sözcüktür. Oysaki Emre, arkadaşı için “O” kişi zamirini kullanmayarak, onu önemsiz bir varlık olarak görmüştür. Toprak Işık, insanlara hitap ederken doğru sözcükleri kullanmanın iletişimdeki önemini, hitap ettiği kesime, çocuklara, vurgulamaktadır.

Bireylerin ve toplumların daha barışçıl ve huzurlu olmak için doğru iletişim kurması gerekmektedir. Kendini doğru ifade eden, karşısındakini dinlemeyi bilen, yeri geldiğinde takdir edebilen insanlar, dünyayı daha yaşanılır kılar. Bunun için çocukluktan başlayan eğitimde sihirli sözcükleri çocukların sözcük dağarcığına yerleştirmek gereklidir. “Günaydın, iyi akşamlar, teşekkür ederim, özür dilerim...” gibi sihirli sözcükler bireyin hayatında baş köşeye oturtması gereken sözcüklerdir. Kişinin kendisi için yapılan bir lütuf karşısında “Teşekkür ederim.” demesi doğru iletişim kurmak için önem arz eder. Toprak Işık, *Büyüyen Çocuk* adlı öykü kitabında *Her şeyi Bilen Çocuk* başlıklı öyküsünde, Teoman’ın arkadaşlarına kötü davranmasına karşılık onların yaptığı iyilik karşısında doğru iletişimi kurmasını örnekler:

“-Teşekkür ederim, dedi.

-Önemli değil, dedi Sarp.

Teoman biraz daha durduktan sonra,

-Üçünüze de teşekkür ederim, dedi.

(...)

-Bi de, özür dilerim, dedi.” (Işık, 2018: 52)

Yine adı geçen kitapta yer alan *Köyden Gelen Çocuk* öyküsünde anne çocuğunu kapıda “Hoş geldin.” diye karşılar. Sihirli sözcüklerden biri olan “Hoş geldin.” Eve gelen bir insana önemsendiğini gösteren bir sözcüktür. Toprak Işık, öyküde bunu çocuk okura hissettirmeye çalışmıştır:

“(...) Oğlunu daire kapısında karşıladı ve yanaklarını okşayarak,

-Hoş geldin, dedi.

-Hoş bulduk.” (Işık, 2018: 67)

Eserlerinde samimi bir dil kullanmaya özen gösteren Toprak Işık, eserleri aracılığıyla doğru iletişim kurmada çocuklara ipuçları verir. Kaba dilin kişiye hiçbir yararı olmadığını kitaplarında örnekleriyle sunmaktadır. Doğru iletişim kurmayı bilenlerin, toplumda daha çok sevildiğini ve sayıldığını mesaj olarak çocuklara iletmeye çalışmıştır. İletişimde, fiziksel şiddetin yeri olmadığını eserlerinde işlemiştir.

3.2.2.2. Öğretici Nitelikli Kitaplar

3.2.2.2.1. Bilim (Fen ve Teknoloji)

Çocuk edebiyatının eserlerini oluştururken en önemli kriter; çocuğun hayal gücünü geliştirmek, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk kitaplarının bu işlevlerinin dışında öğreticilik amacı da bulunmalıdır. Çocuk, evrensel ve toplumsal değerleri, doğaya ve bilime ait bilgileri öğrenme ihtiyacı duyar. Dolayısıyla onlar için yazılan kitaplar bu durumda en iyi araçtır. *“Çocuk nasıl oynarken birçok şeyi öğreniyorsa okurken de birçok şeyi öğrenebilir, öğrendiğinin ayırdına varmadan.”* (Nas, 2004: 81)

Öğretici amaçla yazılan kitaplarda yazar, öğretmen olmaktan kaçınmalıdır. Çocuk, kitabı okurken kurgunun içine ustaca serpiştirilmiş bilgileri kurgunun gereği gibiymiş almalıdır. Aksi takdirde çocuk, karşısında öğretmen olduğunu hisseder. Çocuğun kurgu içinde bilgiye kendisinin ulaştığını düşünmesi amaçlanmalıdır.

Toprak Işık’ın bir mühendis olması kitaplarını bilime ait konuları seçerek yazmasında önemli bir etkidir. Bilim adına bilinmesi gerekenleri, bilimin temel konularını çocuk okurun anlayacağı bir düzeyde aktarmıştır. Çocuklar, okul hayatında fen bilimleri dersinden çekinmekte ve korkmaktadır. Bu yüzden bu derse genellikle kaygı ile bakmaktadırlar. Toprak Işık, çocukların bu korkularını ve kaygılarını bilerek, fen bilimlerine ait konuları çocuk okura fantastik bir kurgu ile öğretmeye çalışmaktadır. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi bu durumu bir öğretmen edasıyla yapmaktan kaçınmaktadır.

Yazarın çocuklara bilgi vermek amacıyla “proje” olarak adlandırdığı üç seri kitabı vardır. Bu serilerden biri fen bilimlerine ait olan ve dört kitaptan oluşan serisidir. Amacı eğlendirirken, hayal gücünü geliştirirken onların akademik hayatlarına da yardımcı olmaktır. Böylece yazar fen bilimlerine ilişkin konuları sıkıcı anlatımdan çıkararak keyifli bir hale getirmek için edebiyatı araç olarak kullanmıştır.

Çocuklar için yazılmış kitaplar, salt eğlendirmek amacıyla yazılmamalıdır. Kurgunun içine ustaca yerleştirilmiş bilgiler çocuğun bilgiye olan açlığını doyurmalı, merakını gidermeli; onların gerek duygusal gerek bilişsel düzeylerinin gelişmesine katkıda bulunmalıdır.

“Çocuk kitaplarının önemli bir bölümü bilgi kazandırıcı özellikler taşıyan eserlerden oluşur. Şiir, hikâye, roman vb. genellikle çocukların daha çok imgesel, duygusal ve ahlâkî gelişmelerine katkıda bulunan okuma gereçlerinin yanında bu türden eserlerin de onların düşünme ve becerme yeteneklerini besleyici bir işlevi vardır.” (Şirin, 1998: 216)

Toprak Işık, birçok eserinde kurgu içine serpiştirilmiş bilgileri bilinçli olarak yapmasını şöyle açıklamaktadır:

“Mühendis olduğum için bu alana yatkınlığım var. Toplumumuzda fen bilimleri ve matematiğin yeterince ilgi çekmediğini gözlemliyorum. İlgisizlik bilgisizliği doğuruyor ve biz bunun çok acısını çekiyoruz. Söz konusu ilginin temelleri çocuklukta atılabilir. Edebiyat aracılığı ile bu alanları çocuklara daha çok sevdirmeye çalışıyorum. Tabii bu sadece güzelleme olmasın, bilgi de edinsinler istiyorum. Bu yüzden edebiyatla bilimi buluşturmaya çalışıyorum.” (Işık: Röp.)

3.2.2.2.1.1. Fen Bilimleri Serisi

Babam Okulun En Çalışkanı (Fen Bilimleri 1-Canlılar ve Hayat)

Fen bilimleri serisinin ilk kitabı olan bu eserde, fantastik bir kurgu içinde canlılar ve hayata ilişkin konular verilmektedir. Kitap; ders çalışmaktan hoşlanmayan, bilgisayar bağımlısı Bertan ve bir mühendis olan babası Cem Bey’in başından geçenleri anlatan fantastik bir çocuk romanıdır. Fantastik bir romandır; çünkü romanda olanaksızlıklar vardır. Başka deyişle gerçek hayatta karşılaşılamayacak durumlar söz konusudur. Bertan ve babası Cem Bey’in bir sabah uyandıklarında birbirinin yerine geçmesi bu süreçte yaşadıkları kitaba fantastik bir roman özelliği kazandırmaktadır. Fantastik kurgu içinde kişilerle iletişimi, canlılar ve yaşama dair konular, fantastik bir roman içinde gerçekliği de sunmaktadır.

“(...) Saatin kaç olduğunu anlamak için gözlerini açınca çok şaşırdı. Oğlunun odasındaydı. Yataktan kalktı. Daha doğrusu Bertan’ın odasında, Bertan’ın yatağından kalktı. Yerdeki kitaplardan birini almak için eğildi. Bunu yaparken ellerinin ve ayaklarının minicik olduğunu gördü. Üstelik üzerinde de oğlunun pijamaları vardı. Başkası olsa şaşkınlıktan donup kalırdı, ama Cem Bey bir mühendisti ve karmaşık duyguları anlamakta ustaydı. Hemen bir açıklama buldu: Şu an rüyadaydı. (...)” (Işık, 2016: 216)

“Canlılar Dünyası” ünitesi ortaokul 5. sınıf fen bilimleri ders kitabında ikinci ünite olarak işlenmiştir. Bu üniteye ait, *“Canlılar; bitkiler, hayvanlar, mantarlar ve mikroskopik canlılar olarak sınıflandırılır.”* (mufredat.meb.gov) kazanımı, kitabın ilk sayfalarında çocuk okurun karşısına çıkmaktadır: *“Kafasında bir cümle belirliyordu: Büyümek canlıları cansızlardan ayıran özelliklerden biridir. Çiçeğe böceğe bakıp canlıların dört grupta sınıflandırıldığını hatırlayan bir çocuğu o: Bitkiler, hayvanlar, mantarlar ve mikroskopik canlılar...”* (Işık, 2016: 8)

5. sınıf fen bilimleri ders kitabında ünite anlatımı kısa bir öykü ile verilmektedir. Doğada gerçekleşen ve sadece gözleme dayanan bir olayla çocuğun ilgisini çekmeye çalışan ders kitabı, çocuğun fen bilimleri dersiyle ilgili endişesini kırmaya çalışmaktadır. Toprak Işık da aynı yöntemi uygulayarak çocuk okuru bir hayal dünyasında gezdirirken bilime, doğaya ait konuları aktarırken onları sıkımdan kaçınmaya çalışmaktadır.

Ortaokul 5. sınıf ders kitabında; mikroskopik canlılar, mantarlar, bitkiler ve hayvanlar konuları başlıklar halinde ana hatlarıyla çocuklara anlatılmaktadır. Toprak Işık, bu başlıkları ders kitabındaki gibi aynı sırayla değil kurgunun içine serpiştirerek karışık olarak vermiştir. Konuları aktarırken aynı konuya ilişkin birbirine bağlı bilgileri farklı sayfalarda da işlemeye devam ederek bilgilerin çocuklar tarafından unutulmasına engel olmaya çalışmıştır. Bu başlıkları çocuklara verirken; canlıların hayatlarının birbirine bağlı olduğunu, besin zincirini; besin zincirinin bozulması halinde doğanın dengesinin bozulacağını anlatarak farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Bu bilgiler eserin kahramanları aracılığıyla çocuklara aktarılmıştır.

Kazanımlarda yer alan, *“Mikroskopik canlılar (bakteriler, amip, öglene ve paramesyum) ve şapkalı mantarlara örnekler verir.”* (mufredat.meb.gov) maddesine kitapta kısmen yer verilmiştir. Yay araç içinde geçen adların bazıları kitapta yer almamaktadır. Bu olumsuz bir durum oluşturmamaktadır. Çünkü çocuklar, anlamını bilmediği, diline yabancı kelimelerin çok olduğu kitapları okumaktan çekinebilmektedir. Aynı zamanda bu durum

yazarı bir öğretmen olmaktan ve çocuğu da kendini okulda sınıf sıralarında hissetmekten kurtarmaktadır. Toprak Işık, mikroskobik canlılara ilişkin bilgileri çocuklara iletirken mizahi bir üslup kullanmaktadır: *“Mikroskobik canlıları sadece mikroskopla görebiliriz. Tabi öyle. Etrafa bakınca kımıl kımıl mikrop görecektik değildik herhalde. Mikroskobik canlıların çoğunluğu, kolera, verem, tifo gibi bulaşıcı hastalıklara yol açar. (Işık, 2016:107)*

“Ne diyor yahu? Bunların yararlıları da mı varmış? Süt, peynir ve yoğurt üzüm suyundan sirke yapımında kullanılıyormuş.

Topraktaki canlı atıklarının çürümesine de yardımcı oluyorlar, dedi Remzi.

Kütük Rüstem, Bertan’a göz kırptı.

Vay be! Okumak dünyadaki en güzel şey! Yoksa mikroskobığın de yararlısı olduğunu nereden bileceksin?” (Işık, 2016: 107)

5. sınıf fen bilimleri kitabında ikinci alt başlık olarak anlatılan mantarlar hakkındaki bilgiler yazarın da kitabında verilen bilgilerle tam olarak örtüşmektedir:

“Maya mantarları hamurun mayalanmasında ve süttten peynir yapılmasında rol oynar. Maya mantarları çoğalırken besin, nem ve uygun sıcaklığa ihtiyaç duyar. Bu şartlar sağlandığında çoğalmaya başlar.

Parazit mantarlar insan, hayvan ve bitkilerin üzerinde yaşayarak onlardan faydalanır. Bu durum canlılarda çeşitli hastalıklara neden olur. Bebeklerin ağzında oluşan pamukçuk hastalığı bu hastalıklara örnektir.

İnsanlarda hastalık yapan mantarlar dokunarak veya ortak eşyaların kullanılmasıyla insandan insana geçer. Bu yüzden ayakkabı, havlu, terlik gibi eşyalarımızı ortak kullanmamalıyız. (MEB, 2020: 60)

“Maya mantarları, insanların yaşamını kolaylaştırır. Gereksinim duydukları besin, su ve uygun sıcaklığı bulduklarında yaşamsal faaliyetlerine başlarlar. Ilık su, şeker ve kuru maya karıştırıldığında maya mantarları çoğalmaya başlar. (..) Yediğimiz mantarlar dışında, hastalık yapan mantarlar da vardır. Çocukların ağızlarında görülen pamukçuk hastalığına bir mantar neden olur. İnsanların el ve ayaklarında oluşan ve kaşıntı yapan yaralar da mantarlardan kaynaklanır. Bu nedenle başkalarının tıraşını, giysilerini ve terliğini kullanmamaya özen göstermeliyiz.” (Işık, 2016: 52)

Yukarıda verilen bölümlerde konu bakımından örtüşmenin yanında uyarılar konusunda paralellik söz konusudur. Çocuklara yapmaları ya da yapmamaları gereken durumları, uyarıları emir verir gibi yapmak çocuklar üzerinde istenilen etkiyi yaratmayabilir. Toprak Işık, bu uyarıları kurgu içinde çocuğa örneklendirerek iletmiş, istenilen etkiyi yapmaya çalışmıştır.

Üçüncü alt başlık olarak ders kitabında öğrencilere anlatılan bitkiler konusu, yazarın incelenen kitabında da ders kitabıyla paralellik söz konusudur:

“Bitkilerin toprak altında kalan kısımlarıdır.” (MEB, 2020: 62)

“Bitkilerin toprak altında kalan kısmına kök dediğini de senden öğrenmiş olamazlar artık” (Işık, 2016: 44)

Ders kitabında dördüncü alt başlık olarak ele alınan hayvanlar konusu Toprak Işık’ın kitabında kurguya bağlı olarak soru-cevap şeklinde verilmektedir; böylece romanın içine serpiştirilmiş bilgileri aktarırken durağan olmanın önüne geçirmektedir:

“Penguen hangi omurgalı hayvan grubunda yer alır?”

Öykü omurgalı hayvan gruplarını düşündü: Balıklar, kurbağalar, sürüngenler, kuşlar ve memeliler... Gözlerinin önüne kucağına aldığı yavrusunu emziren sevimli bir penguen geldi.” (Işık, 2016: 72-73)

Toprak Işık, *Babam Okulun En Çalışkanı* adlı kitabında sadece 5. sınıf fen bilimleri konusunu ele almamıştır. Çocukları bir üst sınıftaki fen bilimleri konularına da hazırlamak amaçlı o yaştaki düzeyine uygun anlatmaya çalışmıştır. Bu durum asıl verilmek istenen canlılar ve hayat ünitesinin üstüne çıkmamaktadır. Farklı fen bilimleri konusundan da bilgiler vermesi, kitabı farklı yaş grupları tarafından da okunur duruma getirmektedir: *“Vitaminler enerji vermez Bertan. Yağlarla karbonhidratlar enerji verir. Vitaminler düzenleyicidir.”* (Işık, 2016: 10)

Kitaptaki görseller incelendiğinde, kurguya ait görseller dışında verilen nesnel bilgiler görselleştirilmemiştir. Bir proje serisi olan kitapta amaç çocuklara fen bilimlerine ait konuları kurgu içinde öğretmekse bilgiler hakkında küçük görseller verilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Baba Beni Anlasana (Fen Bilimleri 2- Madde ve Değişim)

Serinin ikinci kitabı olan *Baba Beni Anlasana*, “Madde ve Değişim” konusunun kurgu içinde ele alınarak anlatıldığı bir romandır. Serinin ilk kitabı gibi roman fantastik bir özellik taşımamaktadır. Aksine hayatın çok içinden olaylar karşımıza çıkmaktadır. Bir fen bilimleri serisine ait olmasına rağmen romanda çocuklara; doğa sevgisini aşılamaya çalışmanın yanında birtakım sosyal eleştirilerde bulunulur. Bu eleştiriler ebeveyn eleştirisinin yanında, teknolojinin-bilgisayarın etkisindeki çocukların eleştirisine kadar uzanır.

Toprak Işık, çocuk okura, kurgunun içinde bilime ait konuları onların anlayabileceği bir şekilde aktarmaya çalışmıştır. Serinin ilk kitabında olduğu gibi bu kitapta da bilgi bölümleri çıkartıldığında kurgu tek başına roman özelliğini korumaktadır.

Ceren akademik olarak başarılı bir öğrencidir. Ama babası Keşif Bey için kızının bu başarısı çok yeterli değildir. Keşif Bey kızı Ceren’i yaz tatilinde bile eğitim alması için kursa yazdırır. Ceren ise bu durumdan hiç memnun olmaz ama babasına bunu anlatamaz. Ekolojik bir çiftlikte yaşayan babaannesi Kimya Nine’nin yanına kaçarak nefes almak isteyen Ceren, babasıyla bir anlaşma yapmak zorunda kalır. Anlaşmaya göre; babası Ceren’i belirli aralıklarla fen konularından sınav yapacaktır. Sorulara doğru cevap verirse ekolojik çiftlikte kalmaya devam edecek, veremezse ailesiyle şehre dönüp kursa devam edecektir. Böylece madde ve değişim konuları, çocuklara bu anlaşma aracılığıyla verilmektedir.

Toprak Işık, çocuklara bilimi sevdirmek ya da varlığını hissettirmek için kahramanlarının adını da bilimle ilişkili kavramlardan seçmiştir. Ceren’in babasının adının Keşif Bey; babaannesinin adının Kimya Nine olması bu durumu örneklendirmektedir.

5. sınıf fen bilimleri ders kitabında, madde ve değişim ünitesiyle; “Maddenin hâl değiştirmesi sürecinde oluşan erime, donma, kaynama, yoğunlaşma (yoğuşma), buharlaşma, süblimleşme ve kırılgılaşma olaylarını ısı alınıp verilmesi temelinde açıklamaları ve erime, donma, kaynama noktalarını kullanarak saf maddeleri ayırt etmeleri amaçlanmaktadır (müfredat.gov.tr) kazanımı verilmeye çalışılmıştır.

“Sıvıların her sıcaklıkta buharlaştığı fakat belirli sıcaklıkta kaynadığı belirtilerek buharlaşma ve kaynama arasındaki temel fark açıklanır.” (müfredat.gov.tr) kazanımı Toprak Işık’ın incelenen kitabında;

“Pek iyi değil. Doğanın bir sürü kuralı varmış. Öğren öğren bitmiyor. Sıvılar ısının etkisiyle buharlaşıp gaz haline geliyor. Buharlaşırken de çevreden ısı alıyormuş. Donmada da tam tersi... Sen bunu biliyor muydun?”

Ceren başını salladı.

Buharlaştırmanın her sıcaklıkta gerçekleştiğini?..

Ceren'in yanıt vermesini beklemedi.

Sıcaklık yükseldikçe sıvıların buharlaşması hızlanıyormuş.” (Işık, 2019: 79)

kazanıma uygun olarak diyalogla verilmiştir. Yazar, bilgi bölümlerini diyaloglarla vererek çocuğun dikkatini çekmeyi amaçlamış, çocukların fen bilimleri ders kitabında okuduklarını kurgu aracılığıyla anlamlandırmasını sağlamaya çalışmıştır.

Toprak Işık'ın kitabında, genleşme ile ilgili verilen örneklemeler; 5. sınıf fen bilimleri dersi kitabındaki örneklemelerle paralellik göstermektedir:

“Demir yolu rayları yazın hava sıcak olduğundan ısınarak genleşir ve uzar. Rayların şekillerinin bozulmaması için rayların arasına boşluk (genleşme payı) bırakılır.” (MEB, 2020: 150)

“Metal köprülerde, metal levhalar arasında genleşme payı bırakılır. Demir yollarında da öyle... Boru hatlarındaki bağlantı yerleri, genleşmenin etkisiyle boruların bükülmemesini sağlamak için birbiri içine girip çıkacak şekilde tasarlanır. Ya da bağlantılarda esnek parçalar kullanılır. Böyle önlemler alınmazsa boru hattı sıcak yaz günlerinde bükülür.” (Işık, 2019: 92)

Bu üniteye verilmesi gereken; ısı ve sıcaklık arasındaki temel farklar 5.sınıf fen bilimleri ders kitabında sadece açıklamayla kalırken *Baba Beni Anlasana* kitabında Toprak Işık çocukların kolayca anlayabileceği bir örnekle anlatmaktadır.

“Isı, maddeler arasında alınıp verilebilen bir enerji türüdür. Sıcaklık ise enerji değildir. Sıcaklık, bir maddenin diğer maddeden ne kadar sıcak veya ne kadar soğuk olduğunu gösteren bir ölçüdür.” (MEB, 2020: 144)

“Bak bak bu süper: Isı bir enerji türüyken sıcaklık termometreyle ölçülebilen bir değerdir. Sıcaklık enerji türü değildir. Sıcaklığı düşük olan kalorifer peteğinin çevresine verdiği ısı, sıcaklığı yüksek olan mum alevinininkinden çok daha fazladır.” (Işık, 2019: 65)

Aynı durum, “joule ve kalori” kavramlarının açıklanmasında da saptanmaktadır. 5. sınıf fen bilimleri kitabında kavramlar sadece açıklanırken; Yazarın kitabında monolog içinde örneklendirilerek verilmektedir:

“Bu paragrafın içinde bol miktarda sayılar bulunduğu için seçmişti. Okuduktan sonra anlamlı anlamlı kafasını salladı. Keşif Bey’in evinde bir koşu bandı vardı. Bazen de sitenin spor salonundaki bantlarda koşardı. Aynı miktarda koştuğu halde evdeki bantta daha fazla enerji harcamış gözükmesine anlam veremezdi. Demek ki harcadığı enerjiyi evdeki bant joule, spor salonundakiler ise kalori olarak gösteriyormuş. Bunu öğrenmek hoşuna gitti ama şimdi mesele bu değildi.” (Işık, 2019: 88)

Baba Beni Anlasana kitabında farklı ünitelerden bilgilere de rastlanmaktadır. Ancak bu bilgiler 5.sınıf düzeyine uygun bilgiler olup, asıl ünitenin önüne geçmemektedir: *“Güneşten gelen enerjiyi elektrik enerjisine dönüştürür. Bu piller elektronik saatler, fotoğraf ve hesap makinelerinin yanı sıra uzay araçlarında da kullanılır.” (Işık, 2019: 53)*

Genel olarak bakıldığında; madde ve değişim ünitesine ilişkin verilen bilgiler hem ders kitabı hem de kazanımlarla paralellik göstermektedir. Toprak Işık, bu kitabıyla madde ve değişim konusunu çocuklara basit düzeyde anlatmaya çalışmıştır.

Anne Beni Geri Getir (Fen Bilimleri 3 - Fiziksel Olaylar)

Serinin üçüncü kitabı olan *Anne Beni Geri Getir* bilgi olarak fiziksel olayları içinde barındıran fantastik roman özelliği taşımaktadır. Romanın kahramanları Aybeniz, Kartal, Aybeniz’in annesi Mühendis ve Aybeniz’in babası Bilgin’dir. Bilgin ve Mühendis “bir zaman dondurma odası” icat ederek zamanı kontrol altına almaya çalışırlar. Bu odada geçen süre dünyadakine göre daha hızlıdır. Dünyadaki üç saniye, icat edilen odada dakikalarla ölçülmektedir. Aybeniz ve Kartal bu odayı ders çalışmak için kullanmaktadır. Ancak bir gün ders çalıştıktan sonra odadan çıkamazlar. Çünkü odadan çıkış düğmesi çalışmaz ve kendilerini hiç bilmedikleri bir gezegende bulurlar. Fantastik kurgu bu aşamadan sonra romanda başlamaktadır. Yanlarında ise dünyadan getirdikleri fen bilimleri kitabı bulunmaktadır. Gezegende yaşayanlar bilimden habersizdir ve başlarındaki yönetici de bilimin gelişmesine kapalıdır. Yönetici Ateşbaş tarafından istenmeyen bu kitap, halk arasında büyük yankı uyandırır. Hatta herkes bu kitabı “gökten gelen kitap” olarak tanımlar.

Anne Beni Geri Getir eseri, içerik olarak birçok konuyu ele alan bir kitaptır. Fiziksel olayları temel konu olarak ele alan yazar, zamanı kontrol altına almaya çalışan bilim insanlarıyla çocukların hayal gücünü zorlamaktadır. Bilimin bir toplumun ilerlemesindeki etkisini, eşitlik ve adaletin bilimle ilişkisinin ne kadar önemli olduğunu farklı zaman diliminde yaşayan bir gezegen üzerinden çocuklara anlatmaya çalışmaktadır.

Romanda 5. sınıf fen bilimleri konusu olan “Fiziksel Olaylar”a ilişkin bilgiler romanın kahramanları tarafından elindeki kitap aracılığıyla gezegendeki (Garget) insanlara aktarılır. Yazar, kahramanların elindeki fen kitabıyla çocukları; öğretilmesi amaçlanan konuya merak uyandırmaya çalışmaktadır.

Kitap, her ne kadar fantastik bir kurgu olsa da zaman durdurma odasının icadı ile bilimkurgu özelliği de taşımaktadır. Bilimin ve teknolojinin gelişmesi bilimkurgu eserlerinin yazılmasında büyük rol oynamaktadır. Bilimkurgu romanlarında anlatılanların gerçekleşme ihtimali yüksektir. *“Bilimkurgu, bilimin izin verdiği oranda mümkün olabilecek olanı kullanan bir yazındır, gerçekçilikle sınırlandırılmış bir düşçülüktür.”* diye tanımlamaktadır Michel Butor. (Kaya, 2011: 68) Bu bölümde anlatılanlar bilim ve uzayın alanına girdiğinden ve ilerideki yıllarda gerçekleşme olasılığı taşıdığından bilimkurgu özelliği taşımaktadır.

5. sınıf fen bilimleri ders kitabında *Kuvvetin Ölçülmesi* olarak adlandırılan fiziksel olaylar konusu üçüncü ünite olarak işlenmektedir. Buna karşın kazanımlarda fiziksel olaylar adı da geçmektedir. Ana başlıkları farklı olsa da içerik olarak anlatılanlar yazar tarafından kurgu içinde desteklenmektedir.

“Bu ünite de öğrencilerin; doğada var olan çeşitli kuvvetleri tanıyarak kuvvetin büyüklüğünün dinamometre ile nasıl ölçüldüğünü keşfetmeleri; farklı yüzey/ortamlarda sürtünme kuvvetinin harekete olan etkisini gözlemlemeleri ve sürtünme kuvvetinin günlük yaşamımızdaki yeri ve öneminden haberdar olmaları; ayrıca sürtünme kuvvetinin arttırılması ve azaltılmasına yönelik öğrendiği bilgilerden sonra, kendi fikirlerini ileri sürebilme becerileri ortaya koymaları, böylece yaratıcı ve yenilikçi düşünme becerisi kazanmaları amaçlanmaktadır.” (müfredat.gov.tr)

Yukarıda verilen kazanım ve fen bilimleri kitabı yazarın kitabında ele alınanlarla paralellik göstermekle beraber dinamometre konusu incelenen kitapta ele alınmamıştır.

Fen bilimleri ders kitabı üniteye, kuvvet kavramının tanımıyla başlamaktadır. Dikkati fiziksel olaylara çekmek isteyen Toprak Işık, kuvvetin tanımını günlük işlerden örnek vererek açıklamaktadır:

“Kuvvet, cisimleri etkiler. Kuvvet uygulanan cisimler, bu etki sonucunda yer, yön, şekil ve hareket durumunu değiştirebilir. Bir teli bükmek için elin, yerdeki karı küremek için iş makinesinin kuvveti ve teması gerekir. Fiziksel temas sonucunda cisimleri etkileyen kuvvetlere temas gerektiren kuvvetler deriz.” (Işık, 2018: 5)

Her iki kitapta da üniteyle bağlantılı olan; nesnelerin dünyada ve gökyüzündeki hareketlerini inceleyen bilim insanı Newton’a yer verdikleri saptanmıştır. Ders kitabında biyografi olarak verilen Newton; yazarın kitabında daha çok bilime kattıkları ile ele alınmaktadır. “Newton, yaptığı çalışmalarla yerin cisimlere bir kuvvet uyguladığı sonucuna ulaşır. Yerin merkezine doğru olan bu kuvvet, yer çekimi kuvveti olarak adlandırılır. Yer çekimi kuvveti, yeryüzünde bulunan hareketli ve hareketsiz tüm varlıklara etki eder.” (Işık, 2018: 7)

MEB’in kazanımlarında yer alan, “Sürtünme kuvvetinin çeşitli ortamlarda harekete etkisini deneyerek keşfeder.” (mufredat.gov.tr) ibaresinden hareketle; hava ortamındaki sürtünme kuvveti ile ilgili fen bilimleri ders kitabında basit bir deneyin yapılışı öğrencilere sunulmakta ve deneyin sonucu çocuklara sorulmaktadır. Aynı soru yazar tarafından kurgunun içinde annesi tarafından Aybeniz’e sorulmaktadır. Aslında amaç, çocuk okurun ilgisini çekerek sonuca merak uyandırmaktır. Bu bağlamda aynı örneğin ve sorunun iki kitapta da verilmesi Toprak Işık’ın 5. sınıf fen bilimleri ders kitabını incelediğini göstermektedir. “A4 kâğıtlardan birini buruşturalım. Bir elimize buruşturduğumuz kâğıdı diğer elimize buruşturmadığımız kâğıdı alıp aynı yükseklikten, aynı anda düşmeye bırakalım. İki kâğıt yere aynı sürede mi düştü? Neden?” (MEB, 2020: 99)

*“Yüksek bir yerden iki dosya kâğıdını yere bırakıyorsun. Birini buruşturup diğerini buruşturmadan... Hangisi önce düşer?
Aybeniz yaramaz bir arkadaşına bakıyormuş gibi baktı annesine.
Hadi söylesene hangisi önce düşer?
Aybeniz sıkıntıyla gülümsedi.
Havayla temas eden yüzeyi küçüldüğü için buruşturulmuş olana daha az hava direnci uygulanır. Önce o düşer.” (Işık, 2018: 13)*

Ünitenin alt konularından olan hava direncinin azaltılmasına yönelik yapılacaklar, her iki kitapta paralellik gösteren örnekler sunmaktadır. Toprak Işık kitaptaki örneklemelerle fen bilimleri dersini desteklemekte ve çocuğun bilgisini pekiştirmektedir. Hava direncinin azaltılmasına yönelik verilen bilgiler birbirini desteklemektedir: *“Kuşların, hızlı koşan hayvanların vücut şekilleri, bisiklet yarışçılarının yarışırken aldıkları pozisyonlar hava direncini azaltan durumlardır.”* (MEB, 2020: 101)

“Otomobil, uçak, paraşüt gibi araçlar hava düşünülerek tasarlanır. Bu araçların bazılarında havaya karşı olan direnç artırılırken bazılarında azaltılır. Otomobillerde ve uçaklarda hava direncini azaltacak önlemler alınır.

Uzay mekikleri de iniş yaparken durmalarını kolaylaştırsın diye paraşüt kullanılmış. (...)” (Işık, 2018: 18)

Romanda, fantastik kurgunun içinde Aybeniz ve Kartal adeta dünyanın bilimden yosun olduğu dönemlerini yaşayan “Garget” adındaki gezegendeki insanlara gelecekteki bilgiler verirler ve halkı bilinçlendirmeye çalışırlar. Bu bilgilerin çoğunun fiziksel olaylar içermektedir. Yukarıda verilen örneklemelerdeki hava ve su direncini destekleyecek örnekleri Toprak Işık, kahramanları aracılığıyla vermeye devam eder. Kitabın genelinde bilgileri veren Aybeniz, araç fen bilimleri kitabı, alıcı her ne kadar Kartal ve Garget gezegenindeki insanlar görünse de çocuk okurun ta kendisidir. Kurgunun içindeki “Garget” gezegeni bir nevi çocuk okuru temsil etmektedir: *“Karın ve yağmurun yağışını da paraşütle atlayan insanları düşününüz. Bu gibi olaylarda hava direnci olmasaydı neler olabilirdi? Su direnci olmasaydı balıklar su içerisinde yüzemezlerdi. Denizaltılar denizin içerisinde duramazlardı.”* (Işık, 2018: 55-56)

Toprak Işık, cisimlerin temas ettikleri yüzeylerin değiştikçe hareketin zorlaşabileceğini ya da kolaylaşabileceğini kurgunun içerisinde Aybeniz ve Kartal arasında geçen diyalogla vermektedir. Bu diyalogla *“Sürtünme kuvvetine günlük yaşamdan örnekler verir.”* (müfredat.gov.tr) kazanımını vermektedir. Bu diyaloglarda Toprak Işık mizahi yönünü de kullanarak konuları eğlenceli bir şekilde çocuklara iletmeye çalışmaktadır:

“Cisimlerin temas ettikleri yüzeyler değiştikçe hareketleri zorlaşabilir veya kolaylaşabilir. Bir cismi buz üzerinde mi daha kolay hareket ettirirsiniz, toprak zeminde mi?
(...)

Toprak zeminde.

Aybeniz, arkadaşının bu kadar kolay bir soruyu yanlış bilmesinden kaynaklanan şaşkınlıkla, “Ama buz üzerinde daha kolay kaymaz mı Kartal?” dedi.

Kendin söylüyorsun işte, kayar, düşersin. Toprak zeminde hareket ettirmek daha kolay ve daha güvenlidir.” (Işık, 2018: 26)

Toprak Işık, serinin diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitabında da ünite dışı konulara yer vermiştir. Ancak bu eserde de ünite dışı konular fiziksel olaylar konusunun önüne geçmemektedir. 5.sınıf ünitesi olan “Elektrik Devre Elemanları” ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Farklı bir gezegende teknoloji ve bilimden habersiz yaşayan insanlara bu konuyu anlatan Aybeniz adeta bir öğretmen görevi üstlenerek çocuk okura da bu bilgileri görselleriyle aktarmaktadır. Bu bilgiler, kurgunun içinde kısa ve net olarak verilmektedir. Serini diğer kitaplarından farklı olarak, bilgilere ilişkin görsellere rastlanmaktadır. Öğretmen görevi üstlenen Aybeniz, üstlendiği bu görevden memnundur. Bildiklerini başka insanlara aktarmak ve onları bilgilendirmek onu mutlu etmektedir:

“Aybeniz, hayatında hiç pil, ampul hatta kablo görmemiş bir insana elektrik devrelerinden bahsediyordu. Oysa Derindüşün Dayı her defasında şaşırtıyordu onu.

Anladım! Anladım!

Sonra da anladığını kanıtlayan şeyler söylüyordu. İşte o zaman Aybeniz’in içini evrenin sırrına ilişkin bir düğüm daha çözmüş olmanın coşkusu kaplıyordu.” (Işık, 2018: 75)

Serinin diğer kitaplarına nazaran bu kitapta Toprak Işık, ele aldığı ünite konusunu kitabın tamamına yaymamaktadır. Kitabın 78. sayfasından sonra bilgilerden çok kurgu ön plana çıkmaktadır. Bu duruma rağmen yazar, ünite konusu olan fiziksel olaylara ilişkin bilgileri vermiştir. Amacın çocuklara fen bilimlerine ait konuları vermek olduğunu ve bu bilgileri verirken fen kitabı yazmak değil sadece destek olmak için yazılması gerektiği bilinciyle kurguyu ön plana çıkarmaktadır.

Nine Bizi Kurtarsana (Fen Bilimleri 4-Dünya ve Evren)

Toprak Işık’ın “Proje” olarak adlandırdığı son kitabı *Nine Bizi Kurtarsana* “Dünya ve Evren” adlı 5.sınıf fen bilimleri dersinin temasını konu almaktadır. Yazarın, Dünya ve Evren olarak adlandırdığı tema 5.sınıf fen bilimleri kitabında “Güneş, Dünya ve Ay” başlıklı olarak

yer almaktadır. Tema adları farklı olmasına rağmen içerik hem yazarın kitabında hem de ders kitabında paralellik göstermektedir.

Serinin son kitabı olan *Nine Bizi Kurtarsana* diğer kitaplarında olduğu gibi fantastik özellikler taşımaktadır.

Dünya'yı ele geçirmek isteyen Büyücü'ye karşı insanların verdiği mücadeleyi fantastik bir kurgu içinde verirken edebiyatın şiir dalından faydalanan bir Toprak Işık çıkıyor çocuk okurun karşısına.

Toprak Işık, kitapta Büyücü karakterinin sahip olduğu "İrade Taşı" üzerinden Dünya'nın şeklini çocuklara anlatmaya çalışmıştır. İrade Taşı tıpkı Dünya gibi kutuplardan basık, küre şeklinde betimlenmiştir. *"Taşı kendisinden biraz uzaklaştırıp seyretmeye başladı. Dünya'nın küçültülmüş bir modeliydi. Küre şeklindeydi ve kutuplardan içeri doğru hafif basıktı."* (Işık, 2014: 20)

Yazar, Dünya'nın Güneş etrafındaki dönme hareketi sonucu oluşan mevsimleri edebiyatın şiir dalaıyla aktarmıştır. Toprak Işık, şiirin ahenkli yapısı gereği akılda kalışını bilim adına kullanmıştır. İki yarım kürede aynı anda farklı mevsimlerin yaşanmasını yazar şöyle ifade etmektedir:

*"Bahar geldi çiçekler açıyor kuzeyde
Oysa dökülüyor yapraklar güneyde
Dolandıkça Güneş'in etrafında Dünya
Yaz kovalıyor ilkbaharı
Ve Dünya kendi etrafında döndükçe
Aydınlığa boyanıyor gece"* (Işık,2014:22)

"Ay'ın yüzey yapısı hakkında bilgi verir." (müfredat.gov.tr) kazanımı *Nine Bizi Kurtarsana* adlı kitapta fantastik kurgu içinde şöyle ifade edilir yazar tarafından: *"Fırtına gökyüzünü işaret etti. Ay hâlâ büyümeye devam ediyordu. Üzerindeki kraterler açıkça fark edilir hale gelmişti. Güneş'ten alıp yansıttığı ışık o kadar çoktu ki Dünya gündüz gibi aydınlanmıştı."* (Işık,2014:25)

Dünya'ya egemen olmak isteyen, hırsından gözü dönmüş Büyücü, İrade Taşına sahip olunca Ay ile oynayarak evrenin düzenini bozmaya çalışmaktadır. İrade Taşına sahip olmasının üzerinden altı ay geçmiştir. Toprak Işık, bu durumu anlatırken çocuk okura Dünya'nın hareketlerini ve sonuçlarını kurgunun bir gereği gibi vermektedir: *"Tıpkı eskisi gibi*

Dünya kendi etrafında döndükçe günler, Ay Dünya'nın etrafında dolaştıkça aylar oluşuyordu. Ve Büyücü'nün İrade Taşı'nı ele geçirmesinden beri Dünya, Güneş'in etrafında yarım tur attı. Böylece yaklaşık yarı yıl geçti.” (Işık, 2014: 43)

*“Gökte hilaldir bazen, yarımındır kimi zaman
Her gece farklı görür onu Dünya'dan bakan
Görünmez Güneş onu aydınlatmadan
Olsaydı kendi ışığı dolunaydı her zaman” (Işık, 2014: 76)*

Dizeleriyle Toprak Işık, “Ay’ın evreleri ile Ay’ın Dünya etrafındaki dolanma hareketi arasındaki ilişkiyi açıklar.” (müfredat.gov.tr) kazanımını çocuk okura uyaklı olarak kaleme alınmış bir şiirle anlatmaktadır. 5.sınıf fen bilimleri ders kitabında ayrıntılarıyla ele alınan Ay’ın evreleri konusu yazarın incelenen kitabında ana hatlarıyla verilmektedir. Böylece Toprak Işık; çocuklara fen dersini sevdirmek, derse yardımcı olmak amacıyla kaleme aldığı bu kitabı bir ders kitabı olmaktan çıkarmaktadır.

Toprak Işık, proje olarak adlandırdığı seri kitaplarının diğerlerinde olduğu gibi çocuklara konuya bağlı olarak müfredat dışı bilgilere incelenen bu kitabında da yer vermektedir. Dünya’daki yer çekimini mizahi bir üslupla çocuklara şiir olarak aktarmıştır:

*“Danışırса sana uzaya gitmek isteyen bir kütle
Göğе doğru çok hızlı uçmasını söyle
Yenemez Dünya'nın çekimini yetersiz süratle
Ulaşamaz Uzay'a, kalır Dünya'da bizimle” (Işık, 2014: 85)*

Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği 5.sınıf fen bilimleri “Güneş’in özelliklerini açıklar.” (müfredat.gov.tr) kazanımı, ders kitabıyla orantılı olarak yazar tarafından mizahi bir dörtlülle çocuklara verilmek istenmiştir:

*“Güneş'in ışığı çok ama çok parlak
Akıl işi değildir ona çıplak gözle doğrudan bakmak
Varsa bunu bildiği halde inat eden ahmak
Olur Güneş ona körlükten önce son durak” (Işık, 2014: 112)*

Ders kitabında ise Güneş’in bu özelliği bir uyarı niteliğinde verilmektedir: “Güneş ışınlarına doğrudan bakmak gözlerimiz için çok zararlıdır. Bu yüzden Güneş’e çıplak gözle ya da herhangi bir araç (dürbün, teleskop, mercek, kamera vb.) kullanılarak bakılmalıdır. (MEB, 2020: 21)

5.sınıf ders kitabında Dünya'nın özellikleri ve Ay ile arasındaki büyüklük farkı sadece "Ay, Dünya'dan çok daha küçük bir gök cisimidir." (MEB,2020:28) cümlesiyle geçerken Toprak Işık; bu farkı anlatmak için şiirin içinde matematiksel bir örneklemeyle çocuğun merakını gidermeye çalışmaktadır:

*"Olsaydı Dünya bomboş bir yapı
Yapsaydın üzerine kolayca açılır bir kapı
Ufalayıp doldurabilirdin içine 64 tane Ay'ı
Çünkü Ay'ınkinin dört katıdır Dünya'nın çapı."* (Işık, 2014: 112-113)

"Ay'ın dönme ve dolanma hareketini açıklar." (müfredat.gov.tr) kazanımı, kitapta Büyücü'nün oyunun bozmak için Sırlar Kitabı'nın şifresini çözüp dünyayı kurtarmamaya çalışan Gökbilen Nine tarafından dile getirilir. Ay'ın evrelerinden olan yeni ay, yazar tarafından üç dizelik bir şiirle açıklanmaktadır:

*"En başında Ay, Dünya ile Güneş arasında
Yeni ay denir bu evreye, göremezsın Ay'ı ne kadar baksan da
Çünkü Güneş'in ışıkları Dünya'dan görünmeyen kısmında"* (Işık, 2014: 121)

İncelenen kitapta yer alan Sırlar Kitabı'nın son cümlesiyle dünya Büyücü'nün elinden kurtulacaktır. Evrenin gizemlerini, Dünya'nın, Güneş'in ve Ay'ın özelliklerini şiirsel olarak anlatan yazar yine şiirsel bir biçimde Sırlar Kitabı'nı sonlandırır ve dünya kurtulur. Bu son, yine işlenen üniteye ilişkin Dünya ve Güneş arasındaki büyüklük farkını anlatmaktadır:

*"Nesnelerin büyüklüğünü algılersın mesafesine göre senden
Uzaktaki bit kadar görünen büyüktür belki yanındaki filden."* (Işık, 2014: 134)

Yazarın, bu serinin diğer kitaplarında kısmen ünite dışına çıkarak çocukları diğer konulara aşına kılmaya çalıştığı belirtilmişti. *Nine Bizi Kurtarsana* kitabında da ünite dışına çıkmıştır. Ancak bu bölümler üniteyle bağlantılı ve bir üst sınıfa hazırlık niteliğindedir. Dünya, Güneş ve Ay'ın özellikleri daha kapsamlı ele alınmakta, verilmesi gereken temel bilgiler verilmekte ve bir üst düzeydeki ünite dışı konulara dayanak sağlamaktadır.

Nine Bizi Kurtarsana kitabını serinin diğer kitaplarından ayıran en önemli özelliği; konuları şiir yoluyla anlatmasıdır. Yazar şiirin ritmini, akılda kalıcılığını bir araç olarak kullanmıştır. Çocuk okura fen bilimleri konularını öğretmek için edebiyatın farklı yolunu kullanması çocukların ilgisini çekebilecek bir niteliktedir. Her yeni bilgi için yazdığı dörtlükler

mizahi bir üslup da içermektedir. Bu üslupla Toprak Işık yeniliklere açık bir yazar olduğunu göstermeye çalışmıştır.

3.2.2.2.1.2. Diğer Kitaplar

Kime Göre, Neye Göre?

Toprak Işık'ın fen bilimleri serisi kitaplarında ele alınan fen bilimleri konularını bir proje olarak çocuklara sunmasının yanında, bilime ait birçok konuyu diğer kitaplarında da işlemiştir. Hemen hemen her kitabında bilimi görünür kılmaya çalışmış ve bu konuları işlerken çocuğun anlayabileceği bir dil kullanmıştır. Genelde bir kurgu içine serpiştirdiği bilimsel bilgileri bu safer bir günlük türünde tarzında kitapla çocuğun karşısına çıkarmıştır.

Kime Göre, Neye Göre? daha önceki bölümlerde ele birçok iletide ele alınmıştı. Kitabın ana karakteri Beril'in günlüğünden notları bir kurgu içinde çocuklarla buluşturan yazar; bir çocuğun ergenlik döneminde kendi kimliğini oluşturma çabasının içinde özel ve genel görelilik teoremini anlatarak bilimin kapısını aralamaktadır.

Okulda bir konferansta konuşma yapmak için konu araştırması yapan Beril; kendi yaştlarının ilgilendiği konuları saçma bulur. Moda, sosyal medya gibi konuları eleştiren karakter Einstein'ın görelilik teoremini araştırmaya karar verir. Toprak Işık, Beril karakteri üzerinden çocuklara bilimin dünyadaki tek gerçek ve sorunların çözümünde en etkin yol olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Yazar, görelilik teoremini anlatmak için önce temel kavramları çocuklara verir. Bu kavramları birbiriyle bağlantılı olarak ele alırken Beril'in esprili kişiliğini de kullanmıştır. Bir günce niteliğindeki kitabın içinde söyleşi türünün de özelliklerini kullanarak bilgileri çocuklara aktarmaya çalışmıştır:

“Evet, ivme nedir biliyor musun?

İvme, birim zamandaki hız değişimidir.

Çok kolay değil mi? Hız, birim zamandaki yer değişimiydi.”

(Işık, 2018: 29)

“Görelilik teoremini kafaya takın, sinir olduğunuz insanlardan kafanızı kurtarın.” (Işık, 2018: 31)

Toprak Işık, bilimin zor konularından biri olan görelilik teoremini çocuklara anlatırken, daha kolay anlaşılması için günlük hayatta karşılaştıkları ya da bildikleri durum ve olaylarla bağlantı kurarak anlatma yolunu seçer:

“Kaldırımların kıyılarında aşağıya inışı sağlayan bir eğim vardır. Fark etmişsindir mutlaka bunu. Engelliler arabaları ile kaldırıma çıkabilsinler ve kaldırımdan inebilsinler diye yapılır oraları. Nedense bazı insanlar arabalarını bu geçişleri kapatacak şekilde park ederler.

Şimdi elime bir balyoz alıp o arabalara girersem bir kuvvet kullanmış olurum ama araba hız kazanmaz. Bu kuvvet nereye gider öyleyse? Öncelikle benim rahatlamamı sağlıyorsa da tanımda bundan bahsedilmemiştir.” (Işık, 2018: 37)

Einstein, izafiyet teorisi ile uzay-zaman ilişkisini açıklar. Işık evrende en hızlı hareket şeydir. İzafiyet teorisine göre ışık uzayda hep aynı hızla hareket eder. Bu fizik kuralı hiçbir şekilde değişmez. Bu teoriye göre kütle çekimine ve ışık hızına yaklaştıkça zaman yavaşlar. Aynı şehirden aynı iki araçla aynı anda yola çıkan kişilerden hızlı olan varmak istedikleri yere daha önce vararak bir anlamda zamanı yavaşlatmış olur. Özel göreliliğin içinde yer alan cisimlerin hareket konusunu Toprak Işık, yaşıntıda kullanılan ulaşım araçlarından bisikletle anlatarak konuyu basite indirgemeye çalışmıştır:

“Bisiklete binmeyi sever misin? Kesin seviyorsundur. Ben de severim. O zaman sohbe Bostancı sahilinde iki bisikletle devam edelim. Yalnız ben çok hızlıyım, seni peşinen uyarayım. Bir süre kendimi yavaş gitmek için zorluyorum ve bisikletlerimiz aynı hızla kullanıyoruz. Saatte yirmi kilometre hızla gidiyoruz. Ben öndeyim, sen de hemen arkamdan geliyorsun. Kenarda, bankta oturanlara göre bizim hızımız, saatte yirmi kilometredir. Peki, sana göre benim hızım ne kadardır? Saatte yirmi kilometredir, deme sakın. Aramızdaki mesafe hiç değişmiyor ki. Sana göre benim hızım sıfırdır. Bana göre de senin hızın sıfırdır.” (Işık, 2018: 58)

Einstein’in özel ve genel görelilik teoremi çocukların zor anlayabileceği bir konu olmasına karşın Toprak Işık, bu konuyu çocuklara en basit düzeyde anlatmaya çalışmıştır. Verdiği örnekler günlük hayattan olmasına rağmen çocuklar tarafından anlaşılması güç olabilecek bölümler de kitapta göze çarpmaktadır. Aralarda göze çarpan bilgilerin zorluğu kitabı olumsuz etkilememektedir. Çünkü yazar, bu bölümleri çocuklarda farkındalık yaratmak

amacıyla yazmıştır. Bu bölümlerin ardından çocuğun kafasının karıştığını düşünerek mizahî öğeleri de kullanıp onların anlayabileceği bir düzeye indirmiştir.

Yeni Ufuklar

Eğitim, bir toplumun gelişmesindeki en önemli faktördür. Gelişmiş ülkelerin eğitime verdikleri önem ve eğitimde kullandıkları metotlar gelişmekte olan ülkelere de rehber olmalıdır. Toprak Işık, dünyadaki eğitim anlayışlarına, eğitimde kullandıkları yöntemlere kayıtsız kalmayarak bir başvuru niteliğinde olan *Yeni Ufuklar* kitabını kaleme almıştır. Dünyada son dönemlerde ön plana çıkan STEAM eğitimini ele almaktadır. Bu kısaltmayı yazar, kitapta şöyle açıklamaktadır:

“STEM acaba hangi sözcüklerin ilk harflerinden oluşuyor? İçimden bir ses, senin sabredemeyip bunu da öğrendiğini söylüyor.

S: Science (Bilim)

T: Technology (Teknoloji)

E: Engineering (Mühendislik)

M: Mathematics (Matematik)” (Işık, 2019: 35)

Toprak Işık, bilim, teknoloji, mühendislik, matematik hatta sanatın da içinde yer aldığı bir eğitim anlayışını benimsemekte; tek bir alanla geleceğin planlanamayacağına inanmaktadır. Çocukları bu alanda bilinçlendirmek amacıyla kaleme aldığı kitabında, bilimi anlamamanın en iyi yolunun anlatılanları denemek olduğu anlayışıyla çocuklara basit deneyler yaptırmaktadır. Basit bir paraşütün nasıl yapıldığını anlatır bir bölümde. En basit düzeyde anlattığı deneyleri, hemen bir sonuca bağlamamaktadır. Bilinçli olarak bilgileri bazı yerlerde keserek çocuğu hazır bilgiye ulaştırmamış, araştırmaya sevk etmiştir. Bu anlamda çocuğa yol gösterici olmanın önemini vurgulamaktadır. Böylece, çocuğun içindeki merak duygusunu da beslemeye çalışmaktadır:

“İkinci katın balkonundasın ve elinde bir yumurta var. O yumurtayı aşağıya nasıl indirirsin? Sana bir güzellik yapmak için yerlerin çim olduğunu da söyleyeyim. Soruyu böyle sorsaydım belki sen bir paraşüt yapmayı zaten akıl ederdin. Şimdi yazarken aklıma ne geldi; acaba bu işin başka yolu olabilir mi? Tabii merdivenleri ya da asansörü kullanarak yumurtayı aşağı götürmek dışında... Acaba yumurtayı yastıkların arasına sıkıştırıp bıraksak olur mu? Yok, bunu yaparsan annenle başın derde girebilir. Benden bu kadar, gerisi

senin. Bir gün karşılaşırsak bulduğun çözümleri benimle de paylaş lütfen.”
(Işık, 2019: 44)

Yazar, STEAM eğitimini içinde önemli bir yer tutan araştırma yapmanın önemini, kitapta da çocuklara hissettirmeye çalışmaktadır. Çocuklara birtakım araştırma soruları yöneltmek çocukların problem çözme becerilerini geliştirmeye çalışmaktadır:

“Rögar kapakları neden yuvarlaktır? Dışarıda dolaşırken mutlaka görmüşsündür bir tanesini. Kanalizasyonlarda sorun olduğunda işçiler onu açıp kanalların içine girerler. Eskiden bu kapaklar yuvarlak değil kare şeklindeymiş; ortaya bir problem çıkınca yuvarlak yapmaya başlamışlar ve mesele çözülmüş. Acaba bu problem neydi?” (Işık, 2019: 63)

Kitapta bunun gibi örneklere sık rastlanmaktadır. Bu bilgileri çocuklara verirken Toprak Işık, söyleşi türünün özelliklerini kullanmaktadır. Karşısındaki çocuk okura sorular yöneltmekte bu soruların cevabını almış gibi söyleşisine devam etmektedir. Bu anlatım ve kullandığı samimi dil, aralara serpiştirdiği mizahî söylemler, çocukların ilgisini çekebilecek niteliktedir: *“Örneğin biri küçücük bir televizyon, diğeri aynısından kocaman bir televizyon. Bunların ikisini de aynı anda at bakalım hangisi anneni, babanı daha çok kızdıracak. Evet, evet bu şakaydı. Evdeki eşyaları sakın kullanma bu deney için.”* (Işık, 2019: 108-109)

Doğru bilgiye ulaşmak için araştırma yapmanın büyük önemi vardır. Teknolojinin, bilimin gelişmesiyle beraber bilgiye ulaşmanın kolay olduğunu anlatan Toprak Işık; çocuklara bu bilgi yığınının içinde doğruyu bulmanın önem arz ettiğini şu sözlerle çocuğa açıklarken, araştırma yapmanın önemini de vurgulamaktadır:

“Sorunlar çözmek içindir. Bunun da bir çözümü vardır. Dev bilgi yığınlarının içinden doğrusunu seçmek ayrı bir uzmanlık alanı. Sen iyi bir araştırmacı olurken bunun sırrını da öğreneceksin. Bence şu an onca bilginin altından nasıl kalkacağım diye dertlenmen gereksiz. Gözün kapalı başla araştırmaya. Devamında bu işin doğru yöntemini öğrenirsin. Kazandığın araştırma becerisi hayatının geri kalan kısmında seni uçuracak. Uçurmazsa gel beni bul.” (Işık, 2019: 56)

İncelenen kitap her ne kadar çocuklar için yazılmışsa da ebeveynlerin ve özellikle eğitimcilerin de okuması gereken bir başvuru kitabı niteliğindedir. Başka bir ifadeyle

çocuklara bilimin önemini, bilgiyle donanmanın hayatlarını değiştireceğini anlatmak ve uygulamak için yetişkinlerin de okuması gereken bir kitap olarak kaleme alınmıştır.

Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalara Karşı

Evrensel iletiler bölümünde birçok başlığa konu olan kitap, doğaya ait pek çok bilgiyi de içinde barındırmaktadır. Toprak Işık'ın eserlerinde sıkça rastlanan, kurgunun içinde bilimsel gerçeklere ait bilgilerin sunulması bu eserinde de göze çarpmaktadır. Yazar, doğadaki bilimsel gerçekleri çocuğun hayal dünyası ile birleştirmeye çalışmaktadır.

İnsanlar tarafından hep çalışkan olarak bilinen karıncaların, kendi dünyalarındaki farklı yaşantılarını ortaya koyan Toprak Işık, karıncalara ait bilgileri hedef kitleye sunmaktadır. Yazar, biyoloji alanına giren bazı bilgileri eserde didaktik bir yaklaşımla aktarır: *“Karıncalar kendi salgılarıyla antibiyotik üretebiliyor, bu sayede mikroplardan korunabiliyorlardı.”* (Işık, 2018: 13)

Kurguya bağlı olarak karıncaların yanında başka canlılara ait bilgilere de yer verilmektedir: *“Karanlıkta uçarken bir örümcek ağına yakalanmıştı. Doğadaki küçük hayvanlar bilir ki, örümcekler çok iyi bir avcıdır. İpekten ördükleri ağları, aynı kalınlıktaki çelik halatlardan daha güçlüdür. Eğer minik bir hayvansan bu ağın seni kucaklaması, isteyeceğin son şey olmalı.”* (Işık, 2018: 41)

Büyüyen Çocuk

Büyüyen Çocuk sekiz öyküden oluşan bir eserdir. Toprak Işık, diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitabında da çocukları birçok bilimsel gerçekle buluşturmaktadır. Eğitsel iletilerin içerisinde bilimsel konuları kurguyla birleştirerek çocuğun kitabı okurken öğrenme işlevini gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Eseri ilk öyküsü olan *Can'ın Sessiz Dünyası*'nda Can okulda hiç konuşmayan bir çocuktur. Sadece evde ailesiyle konuşan Can, bu yüzden okulda sıkıntı yaşamaktadır. Buna rağmen, o bilime ilgi duymaktadır. Dünya'nın oluşumu ve Dünya'ya ait bilgilere karşı ayrı bir ilgisi vardır. Toprak Işık, bu bilgileri Can vasıtasıyla çocuk okurlara ulaştırmaktadır: *“Bu kızgın gaz kütlesi kendi eksenini etrafında dönerken dıştan içe doğru soğumuş. Zamanla bugünkü dünya haline gelmiş. Tüm bunlar dört buçuk milyar yıl sürmüştü. Dünya'nın içi hale kızgın bir alev topuymuş.”* (Işık, 2018: 10)

Mevsimlerin oluşumunun Dünya'nın hareketine bağlı olduğunu yazar, Can'ın babası ağzından çocuklara bu konuyu şöyle iletmiştir:

“Dünya, Güneş’e en yakın 3 Ocak’ta oluyordu ama 3 Ocak’ta biz donuyorduk. 4 Temmuz’da da Dünya, Güneş’e en uzak konumda oluyordu ve biz 4 Temmuz’da pişiyorduk. Çünkü mevsimler, Dünya’nın Güneş’e uzaklığı ya da yakınlığıyla oluşmuyordu. İlkbahar, yaz, sonbahar ve kış, Güneş ışınlarının Dünya’ya geliş açısıyla ilgiliydi. Dik geliyorsa yaz, eğik geliyorsa kış oluyordu.” (Işık, 2018: 20-21)

Her şeyi Bilen Çocuk adlı öyküsünde Sarp, bilime meraklı bir çocuktur. Doğru bilgiye ulaşmak için araştırmayı sevmektedir. Birçok eserinde olduğu gibi kahramanlarını bilime meraklı çocuklardan, kişilerden seçen Toprak Işık, bu öyküsünde de aynı yaklaşımla yarattığı karakterin, Sarp'ın, üzerinden okur kitlesine bilimin alanına giren konular hakkında bilgi aktarmaktadır.

Toprak Işık, “Yağmurda solucanlar neden dışarı çıkar?” sorusuyla biyoloji alanı içine giren konularda çocukların merakını gidermeye çalışır:

“-Solucanlar, dedi annesi Yağmurda neden dışarı çıkıyorlar?”

Sarp’ın gözleri parladı. Birkaç saat önce arkadaşlarına yaptığı açıklamayı heyecanla tekrarladı. Yağmur suları, topraktaki hava boşluklarını dolduruyordu. Solucanlar da nefes almak için yüzeye çıkıyordu. Annesi gülümsedi. Sarp devam etti.” (Işık, 2018: 40)

Yine aynı öyküde, dünyanın gündeminde olan küresel ısınma sorununa ilişkin, çocukları bilinçlendirmek için Toprak Işık; bilimsel gerçeklerden çocukları haberdar etmek ve bu konu hakkında farkındalık yaratmaya çalışmaktadır: “*Âdeti olduğu üzere hızlı konuşuyordu babası. Küresel ısınmadan bahsediyordu. Eriyen buzulların denize karışmasını anlatıyordu. Buzullar böyle erimeye devam ederse deniz seviyesi yükselecek ve dünyanın birçok bölgesi sular altında kalacaktı.*” (Işık, 2018: 42)

Çocuğun derslerine yardımcı olmak, gündemden haberdar etmek, bilime dikkat çekmek ve okuma alışkanlığı kazandırmak ancak bu amaçlara ulaşmak için estetikten uzaklaşmamak için bu türde yazılmış eserler önemlidir.

“Coğrafya, matematik, fen derslerinde geçen konularla ilgili çalışırken kitap okuma çalışması da yapılırsa çocukları okumaya

yönlendirmek açısından iyi bir fırsat yakalanmış olur. İçinden uçak geçen öykü, ulu bir dağın eteğindeki köyde geçen yaşam, uzayda yolculuğu içeren bir macera, bir buluşun geçtiği romanı okumak hem yazınsal metne ilgiyi artırır hem de bilgiyi kalıcı kılar.” (Ak, 2020: 9)

3.2.2.2.2. Kişi Tanıtımı

Kitaplar çocukların sadece ruhuna, hayal dünyasına hitap etmez. Kitaplar aracılığıyla çocukların zihinlerine de ulaşmak gerekir. Çocuklara, genel kültür, bilim konularında da yol gösterici olmak nasıl bir öğretmenin görevleri arasındaysa çocuk yazarlarının da sorumlulukları arasındadır.

Çocuklar için yazılmış eserlerde, çocuğun kendi özelliklerini keşfetmesi, başka toplumlar hakkında bilgilendirilmesi, evrensel iletileri öğrenmesini yazarlar bir amaç olarak görüyorsa; toplumların hayatına yön veren, bugünkü uygarlık seviyesine ulaşmada etken rol oynayan insanları da çocuk okura anlatmak da yazarların sorumlulukları arasındadır.

Toprak Işık’ın bir mühendis olması, eserlerinde bilime ait konuları daha çok işlemede etken olduğu daha önce belirtilmişti. Toprak Işık’ın bu özelliği, çocuklara tanıttığı kişilerde de okurun karşısına çıkmaktadır.

Toprak Işık’ın çocuklar için kaleme aldığı *Acaba Ne Olsam?* serisi ileride çocukların meslek seçimine yardımcı olacak bir başvuru kitabıdır. Bu seriden çalışmamızda incelenmek amacıyla seçilen *Bilim İnsanı* adlı kitap, bilimin temellerinin atıldığı yıllarda yaşayan bilim insanlarından başlayarak çocuklara bilimin gelişmesinde etkin rol oynayan bilim adamlarını tanıtmaktadır. İlk olarak Yunan bilim insanlarından Tales’i çocuklara tanıtmaktadır. Eski çağlarda doğa olaylarının oluşumunu tanrılara bağlayan anlayışa Tales, bilimsel açıklamalar getirmeye çalışmıştır. Toprağın verimliliğini bilimsel açıdan anlatmaya çalışan Tales; depremleri de tanrıların öfkesine değil yeryüzündeki doğal kuvvetlere bağlar. Çocuklara bu bilgiyi verirken bilim insanlarına herkesin inanmadığını, bilim insanlarının giriştiği her konuda hemen başarıya ulaşamadıklarını da belirterek çocuklarına pes etmemeleri gerektiği mesajını verdiği görülmektedir.

İlk çağ filozoflarıyla devam eden yazar, ardından çocukları Aristoteles ile tanıştırır. Aristoteles’in; matematik, biyoloji, astronomi ve fizik gibi konularla ilgilendiğini, Yunan biliminin en önemli kişilerinden olduğunu anlatır. Yazarın mizahî üslubuyla bu bilgiler çocuğa farklı bir bakış açısıyla sunulmaktadır: “*Bazen kendini çok önemseyen birine ‘Sen bütün*

everenin senin etrafında döndüğünü zannediyorsun. ' deriz ya... Aristoteles 'le tartışacak olsan ona bunu söyleyebilirsin.” (Işık, 2018: 21) Yine Aristoteles'in biyoloji alanındaki keşiflerinden birini Toprak Işık mizahî bir dille anlatarak hem güldürmeyi hem de öğretmeyi amaç edinmektedir:

“Sence yavru yayın balıklarına dünyaya geldikten sonra anneleri mi bakar, babaları mı? Ya da şöyle sorayım, onları anneleri mi terk eder, babaları mı?

İkisi de terk etmese iyi olur. Sonuçta ailenin parçalanması iyi bir şey değil, ama içlerinden biri hayırsız çıkacaksa oyunu kimden yana kullanırsın?” (Işık, 2018: 31)

Bilime yön vermiş ama adı çok duyulmayan Çin bilim insanı Zhang Heng hakkında çocuklara bilgiler sunulmaktadır. 2500'den fazla yıldızı incelediği, Ay tutulmasının nedenlerini açıkladığı; sadece bir bilim insanı olmadığı onun aynı zamanda bir filozof, bir edebiyatçı ve Çin'in ilk bilim kurgu yazarı olduğu anlatılmaktadır.

Başka bir bölümde, bir hükümdar olan ama savaşmaktan, kan dökmekten yana olmayan bir bilim insanını, Uluğ Bey'i, anlatır. Toprak Işık, onun astronom, büyük bir matematikçi olmasının yanında o dönemin en gelişmiş rasathanelerinden birini yaptırdığını çocuklara iletmektedir. Bunun yanında bilimin; savaşmanın, kan dökmekten önüne geçtiğini şöyle ifade eder: *“Dedesı gibi savaşmaz ama ülkesinin yönetimini sağlamlaştırır. Kan dökücü olmaması da belki bilim insanı olması sayesinde.” (Işık, 2018: 36)*

Bu eserinde tanıttığı diğer bilim insanları şöyledir: Galileo Galilei, Isaac Newton, Nobel'i ilk alan kadın Marie Curie, Sigmund Freud, Albert Einstein, Stephen Hawking'i çocuk okurla buluşturmaktadır.

Bu eserini yanında diğer eserlerinde bilim insanlarının tanıtımına yer veren Toprak Işık, *Yeni Ufuklar* adlı eserinde Mona Lisa tablosuyla tanınan Leonardo da Vinci'yi tanıtılmaktadır:

“Da Vinci bir sanatçı olduğu kadar bir bilim insanıdır da. Üstüne bir de mühendistir. Hem de paraşütü, helikopteri ve tankı icat etmiş bir mühendis... (...) O aynı zamanda bir mimar, matematikçi, fizikçi, müzisyen, doktor, edebiyatçı, coğrafyacı, tarihçi, astronom... Yok, vazgeçtim, sayamayacağım.” (Işık, 2019: 39-41)

Graham Bell'i ve Thomas Edison'u *Anne Beni Geri Getir* eserinde çocuk okurla buluşturur yazar: “1876’da Graham Bell ilk kez sesi kablolarla iletmeyi başarmıştır.” (Işık, 2018: 44) “*Thomas Edison (Tomas Edison) 1877 yılında sesi fonograf denilen bir aygıtı kaydetti.*” (Işık, 2018: 45)

3.2.2.2.3. Bilim Dallarının Tanıtımı

Bilim dallarına ait bilgileri içeren çocuk kitapları, çocukların bilgiye olan ihtiyaçlarını karşılar. Toprak Işık, bir mühendis olması nedeniyle bilimle olan arkadaşlığına çocukları da ortak etmeye çalışmaktadır. Gelişen dünyada bilimden uzak kalmamak gerektiğini eserleri vasıtasıyla çocuklara iletmektedir. İncelen birçok eserinde bilimin alanına giren konuları, çocuklara sunan yazar; bilim insanlarını tanıtırken aynı zamanda bilim dallarından da çocukları haberdar etmektedir. Yazar, *Acaba Ne Olsam?* serisinden *Bilim İnsanı* kitabında çocukların ileride istedikleri mesleği seçmede onlara yardımcı olmak amacıyla bilim dallarını açıklamaktadır.

Bilim İnsanı kitabı için bir müracaat (başvuru) kitabı da denilebilir. Bu başvuru kitabında Toprak Işık, çocukların kafalarındaki soru işaretlerini gidermeye çalışmaktadır. Bu ihtiyacı giderirken yazar, anlaşılır bir dil ve basit bir plan kullanmıştır. Bu tür kitaplarda olması gereken özellikleri eserinde barındırmaya özen göstermiştir.

“*Bilgi kazandırıcı çocuk kitaplarında anlatım özelliği ayrı bir önem taşır. Bu türden kitaplarda olaylar, olgular, buluşlar vb. açıklanır ve değerlendirilirken hem bilimsel verilere hem de çocukların anlayabilecekleri sözcük, deyim ve terimlerin özenle seçilmesi gerekir. Bundan başka, küçük okurların bu gibi kitapları kolayca okuyabilmeleri için anlatımda açıklığa ve sadeliğe önem verilmelidir.*” (Şirin, 1998: 218)

Toprak Işık yukarıda adı geçen kitapta, bilimin tanımını yapmaktadır: “*Bilim, yasalara uygun ya da deneysel yöntemlerle doğrulanmış belirli olgu, konu ya da olaylara ilişkin bilgileri bir araya getiren çalışmalar bütünüdür.*” (Işık, 2018: 11) Ancak bu tanımın çocuklar tarafından anlaşılması güç bir tanım olduğunu bilerek onların anlayacağı tanımı hemen ardından yapmaktadır: “*Bilim, uygulamaya ve akla dayanır. Yani bilim üretmek için ya deney yaparsın ya da akıl yürütürsün.*” (Işık, 2018: 11)

Yazar, bilim dallarının tanıtımını yapmadan önce bilimin tarihçesini çocuklara sohbet eder gibi anlatmaktadır. Anlatımında mizahtan da yararlanarak çocukların konudan kopmasını

engellemeye çalışmaktadır. “İleride astronomi bilimini seçersen Çinlilere bit teşekkür çiçeği göndermelisin bence.” (Işık, 2018: 22)

Toprak Işık, eserde bilim dallarını sıralayacağını ama inceleme işini çocuklara bırakacağını peşin peşin söyler. Yazar, aslında çocukları kolaycılığa alıştırmamak gerektiğini, araştırma yapmanın önemli olduğunu vurgulamaktadır. İlk olarak en eski bilim dallarında olan fizikten bahseder. Bu dal için; “Uzayın tamamını bir lokmada yutacak kadar geniş bir bilim dalıdır fizik.” (Işık, 2018: 56) açıklamasını mizahî bir üslupla yapar.

Deney yapmak için maddeleri ve maddelerin özelliklerini bilmek gerektiğini belirten yazar, bilim dallarından kimyaya geçiş yapar. Bilim dalı kimyayı anlatırken; mizahî bir üslupla toplumsal eleştirilerde bulunan Toprak Işık, çocukları gerçek bilgiye ulaşmaya yönlendirmektedir: “Madde deyince aklına altın da geldi mi? Şimdi olduğu gibi eskiden de birçok insan altının peşindeydi. Acaba değersiz maddeleri değiştirip altına dönüştürmek mümkün müdür? (...) Sonucu biliyorsun. Hâlâ taşı toprağı altına dönüştüremeyiz.” (Işık, 2018: 58)

Kimyanın ardından biyoloji dalına geçiş yapmaktadır yazar. Toprak Işık bu dalı; “Biyoloji canlı bilimi demektir. Hayvanları, bitkileri, mantarları, mikroorganizmaları... Doğan ve ölen tüm organizmaları inceler biyologlar.” (Işık, 2018: 59) diye tanımlamaktadır. Biyolojinin içinde yer alan bu bölümlere verilen adları da sıralamaktadır yazar. Çocuklara, biyolojinin herhangi bir dalını seçmeleri için açıklamalarda bulunmaktadır. Söz gelimi: “Gözlerim çok keskin, en küçüklerle ilgilenebilirim diyorsan sana mikrobiyoloji öneririm” (Işık, 2018: 59) diyerek mizahî bir yaklaşımla kısa ve net bir şekilde mikrobiyolojiyi tanıtmaktadır.

Matematiğin eski bir bilim dalı olduğunu vurgulayan Toprak Işık, on bin yıl öncesinde yaşayan bir çobanın sürüsünde var olan koyunlarını saymak için matematiğe ihtiyaç duyduğunu belirterek; “Matematik ne işimize yarayacak?” sorusunu sıkça soran çocuklara, matematiğin hayatın her alanında olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Matematik ile ilgili Toprak Işık’ın çocuklara ilettikleri bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Aynı şekilde yazar, toplumu ve insanın toplumla olan ilişkisini incelemek isteyen çocuklara sosyoloji bilimini anlatmaktadır. Çok eski olmamasına rağmen, önemi hızla artan sosyoloji biliminin önemini vurgulamaktadır.

Yazar; “Bazen dışardan baktığında hiçbir şey değişmediği halde kafanın içinde çok şey olabilir. Üzülürsün, sevinirsin, korkarsın. Bunlar zihinsel süreçlerdir. Psikoloji onların nedenlerini anlamaya çalışır. Özellikle sebebi kolayca belli olmayanları incelemeye düşkündür.” (Işık, 2018: 65) açıklamasıyla psikoloji bilimini de tanıtmaktadır. Toplumda; psikoloji, psikiyatrist gibi kavramlar dendiğinde normal dışı insanlar akla gelmektedir. Yazar, bu algının yanlışlığını çocuk okura; “Normal ya da normal olmayan tüm insanlar psikolojinin alanına girer.” (Işık, 2018: 67) cümlesiyle çocuklara ifade eder.

Antropoloji için Toprak Işık, “Antropoloji tam bir insan bilimidir.” (Işık, 2018: 67) demektedir. Geçmişte yaşayan toplumlara ait, merak edilen ne varsa onunla antropolojinin ilgilendiğini belirterek antropolog olmak isteyen çocukların merakını gidermektedir. Antropolojinin fiziksel ve kültürel olarak iki dalının olduğunu vurgulayan yazar; kültürel antropolojiyi anlamaları için şöyle bir örnek sunar çocuklara:

“Kültürel antropolojide ise insanların nasıl yaşadıklarına bakacaksın. Tabii ki bunu bir gazeteci gibi yapmayacaksın. İnsanların neden öyle yaşadıklarını da açıklamaya çalışacaksın. Zaten zevkli olan da budur değil mi? Hindistan’da ineklerin kutsal olduğunu duymuşsundur muhakkak. Bu şanslı hayvan trafiğin ortasında başıboş dolaşsa kimse ona kötü davranmaz. Kesip yemeyi ise aklından bile geçiremez. Hintlilerin ineğe gösterdikleri bu saygı antropologlar için sadece şaşılacak bir olay değildir. Onun sebebini bulmaya çalışırlar.” (Işık, 2018: 68)

Toprak Işık, çocuklara tanıttığı bilim dallarıyla uğraşmak isteyen çocuklara bu eğitimleri almak için neler yapmaları gerektiğini de anlatmaktadır. Günümüzde bilim insanların çoğunun üniversitelerde akademisyenlik yaparak yaşamlarını kazandıklarını belirtmektedir. Üniversiteyi bitirdikten sonra yaklaşık iki yıl süren tez çalışmasından sonra doktora eğitimi yapıldığı konusunda bilgilendirilmedi bulunmaktadır. Bu süreci esprili bir dille paylaşır: “Doktoranı bitirdikten sonra üniversitede hocalık yapabilirsin. Ne dediğini duydum. ‘Mezuniyetimin üzerinden yaklaşık yedi yıl geçti ve ben daha yeni üniversitede hoca oldum. Onca yıl bana annem babam mı bakacak?’” (Işık, 2018: 71)

Yazar, bilim dallarının dostları olan felsefeyi, teknolojiyi ve edebiyatı da unutmaz. Düşünme eyleminin felsefe ve bilimin odağında olduğunu vurgular. Toprak Işık, bilimle gelişen teknolojinin bilim dünyasının koşullarını iyileştirdiğini belirtir. Edebiyatla bilimin ilişkisini şöyle ifade eder:

“Hayal gücü bilgiden daha önemlidir. Bunu atomu parçalayan Einstein söylüyor. Hayal gücü deyince de söz edebiyatındır. Zekânın kanatlarıdır hayal gücü. Kanatsız zekâ ile bilim olur mu? Bilim, insanları uzaya göndermeden yüzlerce yıl önce edebiyatçılar yaptılar bunu. İnsanlar, deniz altında yirmi bin fersah gitmeyi önce öykülerde başardılar.” (Işık, 2018: 76)

Toprak Işık bu açıklamasıyla bilim kurgu kitaplarının bilimle ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır.

3.2.2.2.4. Matematik

Matematik, çocukların korkuyla yaklaştıkları derslerin başında gelmektedir. Sayılar, şekiller; toplama, çıkarma; formüller çocukların adeta bir korkulu rüyası haline gelmektedir. Bu korkuya bahane olarak “Bu matematik benim ne işime yarayacak?” sorusu çocukların bu derse karşı savunma amaçlı sorduğu sorulardan biridir.

Toprak Işık, fen bilimleri dersini çocuklara sevdirmek amaçlı olarak kaleme aldığı fen serisi gibi matematik için de bir seri kaleme almıştır. Matematiği keyifli hale getirmek isteyen Toprak Işık, bu duruma Mono dergisine verdiği röportajla açıklık getirmektedir:

“Şunu Hiç anlamadım: ‘Benim kafam matematiğe çalışmıyor!’. Eğitim sistemimiz, matematik öğretemediği herkesi buna inandırıyor. Matematik öğrenmek için matematik dehası olmak gerekmiyor ki. Bilimi alıp bir adım ileri taşımak zordur elbette ama öncelikle onun okur-yazarlığını elde etmekten bahsediyoruz. Matematik ya da fen bilimlerinin barındırdığı keyifleri keşfeden herkes bu bilimleri öğrenebilir; bunların okur yazarı olabilir.” (Uyar, 2017: 85-86)

Acaba Ne Olsam? Bilim İnsanı kitabında matematiğin bir bilim dalı olduğunu dile getiren yazar, matematiğin hayatın birçok alanında kullanıldığını ifade eder. Matematiğin binlerce yıl öncesinden hayatın içine olduğunu sürüsündeki koyunlarının eksik olup olmadığını kontrol eden çoban örneğiyle çocuklara sunmaktadır. Toprak Işık, evrene ait birçok bilimsel konuların açıklanmasında matematiğin en etkili araç olduğunu eserinde anlatılmaktadır.

Yazarın, matematiği sevdirmek amacıyla kaleme aldığı *İşlem Tamam* serisi tıpkı fen bilimleri serisi gibi bir proje kitabıdır. Çalışmamızda bu seriden *İşlem Tamam 1* kitabı incelenmiştir. Bu eserde ele alınan konular 5.sınıf düzeyine uygun kazanımların anlatıldığı bir

kitaptır. Bir başvuru niteliğinde olan bu kitap, çocuklarla adeta sohbet eder gibi kaleme alınmış olup; çocuklara matematiği hayatın içinden örnekler vererek anlatmaktadır.

Bölümün başında da ifade edildiği gibi çocuklar matematiğin hayatının neresinde kullanılacağı sorusunun Toprak Işık da farkında olup bunu eserinde şöyle dile getirir: *“Senin de aynısını soran arkadaşların olabilir. Onlara, “Markette...” diye yanıt verebilirsin. En basit yanıt bu olduğu için bunu söyledim. Yoksa uzay mekiğinde de matematik kullanılır. Şimdilik oraya kadar gitmeyelim.”* (Işık, 2017: 104-105)

Matematik dersinin çocuklar tarafından sıkıcı olduğu düşüncesi Toprak Işık’ın kalemine de yansımaktadır. Matematik dersinin eğlenceli hale gelmesinde anlatıcı yani öğretmenin çok önemli bir etken olduğunu düşünmektedir. Yazar bu durumu eğitim sistemine bir eleştiri olarak kitapta şöyle dillendirir: *“Matematiğin sıkıcı olduğunu düşünmesinler. Sen bu sayfaları okurken keyif almazsan bunun sorumlusu kesinlikle matematik değildir. Ben onu sıkıcı bir biçimde anlatmışımdır.”* (Işık, 2017: 8)

İşlem Tamam ortaokulda matematik öğretmenliği yapan Fatma Doğan tarafından incelenmiş ve görüşleri alınmıştır. Genel olarak kitabı beğendiğinin ifade eden Doğan, anlatımın çok içten ve keyifli olduğunu belirtmiştir.

Sohbet tarzında yazılan bu kitabın, matematik dersini keyifli hale getirilmesini ve örneklerin çocuklara uygunluğunu Fatma Doğan röportajında şöyle ifade etmektedir:

“Yazar okuyan ile çok güzel sohbet etmiş. Tüm konuları mutlaka gerçek hayat durumlarıyla ilişkilendirmiş. Hem konu seçimleri hem de konuların düzeyi açısından tam 5. Sınıf düzeyine uygun bir kitap olmuş. Birbiriyle ilişkili konularda geçişleri çok iyi yapmış. Ancak ilişkili olmayan konuların geçişlerinde net kopukluklar var.” (Doğan: Röp.)

Kitapta ele alınan konuların 5.sınıf matematik kazanımlarına uygun olduğu, bu kazanımları verirken verilen örneklerin günlük hayattan seçildiği ve içine mizahın da eklendiği görülmüştür. Bu durumla ilgili olarak Doğan’ın tespiti şöyledir:

“Bir odanın alanını hesaplamak metrekaare parkelerden kaç tane sığacağını buldurmaya çalışması hem günlük hayatla ilişkilendirme açısından hem de alan ölçü birimlerinin öğretimi açısından oldukça güzel bir örnek olmuş.”

‘Aga Lil in Kafasında Parçalanıp Toplanan Sayılar’ başlığı altında işlenen konu 5. sınıf matematik kazanımlarından ‘İki basamaklı doğal sayılarla zihinden toplama ve çıkarma işlemlerinde strateji belirler ve kullanır.’ Kazanımının birebir örneği olarak işlenmiş ve yine günlük hayat ilişkilendirmesi güzel yapılmış.” (Doğan: Röp.)

Fatma Doğan’ın kitabı incelemesi sonucu kendisine iletilen “*Bir matematik öğretmeni olarak kitapta bulduğunuz eksiklikler veya yanlışlıklar var mı?*” sorusuna verdiği cevap şöyledir:

“2 tane kavram ve tanım hatası var. Sayfa 138-139 da örüntünün tanımı yanlış yapılmış. Ustanın yaptığı taş döşemesinde oluşan durum süsleme olarak tanımlanır. Bir örüntü değildir. Şekil örüntüsü olabilmesi için şekillerin belirli bir kurala göre dizilmesi ve örüntünün bir kodu olması gerekir. (6,6,6 gibi) Bu kodu oluşturan şekillerin iç açılarının toplamı 360 derece ve köşelerini birleştirdiği tüm noktalarda aynı dizilim olmalıdır. Örneğin; kodu ‘4,3,4,3’ olan bir örüntü olabilir mi? Burada sayılar şeklin kenar sayısını temsil etmekte ve şekiller düzgün çokgen olarak düşünülmelidir. Bu durumda 4 ile temsil edilen kare ve 3 ile temsil edilen eşkenar üçgendir.

4, 3, 4, 3

90+60+90+60=300 derece olacağından örüntü oluşturmaz.

Sayfa 143 ise ‘1 metre karenin içine 100 santimetrekare sığar.’ ifadesi yanlış bir çevirmedir. 1 metre 100 santimetreye eşittir. Ancak alan ölçü birimlerinde çevirme yapılırken büyüme uzunluk ölçme birimlerindeki büyüme oranının karesi şeklindedir.

(1 metre) ² = (100santimetre) ²

1metrekare=10000santimetrekare olur.” (Doğan: Röp.)

Fen bilimleri serisinde olduğu gibi Toprak Işık, *İşlem Tamamı* kitabında da sadece belli bir yaş seviyesine hitap etmemektedir. Yazar, 5.sınıf düzeyinin altındaki çocuklar tarafından da okunup anlaşılacak bir eser kaleme almıştır. Eseri inceleyen Doğan da bu görüşü desteklemektedir: “*Tüm bu yazdıklarımın ışığında değerlendirmem 5. Sınıf ve daha alt sınıflar için bir çocuğa matematik sevgisi aşılayabilecek güzel bir kitap olduğudur.*” (Doğan: Röp)

Toprak Işık, başvuru niteliğindeki bu eseriyle matematiğin anlaşılması güç olmadığını, bu dersin eğlenceli bir şekilde çocuklara aktarılabilceğini, matematiğin hayatın içinden olduğunu çocuk okura göstermeye çalışmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Çocuk toplumun küçük bireyidir. Çocuğun toplumda bir birey olarak kabul edilmesiyle çocuklara ait bir edebiyatın olması gerektiği düşüncesi toplumlarda oluşmaya başlamıştır.

Ülkemizdeki gelişimi diğer toplumlara göre yakın yüzyıla denk geldiğinden çocuk edebiyatındaki eserler ve akademik yayınlar nispeten daha azdır.

Çocuğun eğitiminde kitaplar, büyük bir yarar sağlamaktadır. Çocuğa; düşünme becerisi, evrensel ve toplumsal değerleri, estetik zevki vermek için kitaplar bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak kitaplar, eğitim aracı olarak kullanılırken çocuk karşısında bir öğretmen olduğu düşüncesine kapılmaması için yazar titiz davranmalıdır.

Çocuk kitaplarında kullanılan dil, yetişkin edebiyatından farklı olmalıdır. Yazar, çocukların soyut algılama yaşını düşünerek soyut kelimeleri çok fazla kullanmamalı, kullanacaksa da hitap ettiği yaşın algılama düzeyini düşünmelidir. Anlatımında samimi ve içten olmalıdır. Ana dilinin güzelliklerini, inceliklerini çocuğa sunmalıdır. Yazar çocuğa kullandığı dil ile yaklaşır, ulaşır. Bu yüzden önemli olan; konudan öte konuyu nasıl anlattığıdır.

Çocuk edebiyatında konu, ana düşünce önemlidir. Yetişkin edebiyatında özgür davranılan bu alan, çocuk edebiyatında yazarı kısıtlamalara götürebilmektedir. Yazar, seçtiği konunun çocuklar tarafından rahatça anlaşılabilmesine emin olmalıdır. Konusu net olmayan eserler, çocuğun kafasını karıştırabilir, farklı anlamalara neden olabilir.

Yazar ele aldığı konuyu belli bir plan içinde çocuğa sunmalıdır. Anlatım ve konudaki sadelik plan için de geçerlidir. Çocuğa tek kitap içinde çok fazla olay sunulursa çocuk, olaylar arasındaki bağlantıyı kaçırabilir. Tesadüfi bir şekilde gelişen olaylar, çocukların neden sonuç ilişkisi kurmasında sorun oluşturur. Bundan dolayı tesadüfi olaylara yer vermemeye dikkat edilmeli; olayların sonuçları çocuklara kurguda açıkça verilmelidir. Çocuklar, bulunduğu dönem itibarıyla meraklı ve maceracıdır. Yazarlar, eserlerinde çocuğun merak duygusunu beslemeli ve kurgunun içinde merak duygusunu gidermelidir. Çocuk merakının giderildiğini fark ettiğinde daha çok okuma isteği duyacaktır.

Toprak Işık, 1973 yılında Elazığ'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Erdal Kılıçaslan'dır. Üç erkek kardeşin en küçüğü olan Işık, başarılı bir öğrencilik geçmişine sahiptir. Öğretmen olan babasının tayiniyle İnegöl'ün Tahtaköprü köyüne taşınırlar. İlkokulun üçüncü sınıfında

İnegöl merkeze taşınan yazar, öğrenim hayatını burada devam ettirir. Ortaokuldan sonra Işıklar Askerî Lisesine giden Toprak Işık, mühendis olmak ve hayallerinin peşinden gitmek için lise son sınıfta askerî liseden ayrılır ve İnegöl Lisesine geçer. Buradan Bilkent Üniversitesini kazanır. Meslek hayatının bir döneminde ABD’de yaşar. 1996 yılında, Cesur Seher Kılıçaslan’la evlenen Işık, halen İstanbul’da yaşamaktadır. Mühendislik mesleğini ve yazarlığını aynı anda devam ettirmektedir.

Toprak Işık, yazma serüvenine yetişkinler için yazarak başlar. 2001 yılında *Patika* adlı edebiyat dergisinde yayımlanan *Osman Bey’in Hak Ettikleri* başlıklı öyküsüyle edebiyat dünyasına girer.

“Yazmak, yeniden yazmaktır.” (Uyar, 2017: 87) diyen yazarın ilgisini çocuk edebiyatı çeker. Çocukların dünyası onu hep çekmiştir; yetişkinler için yazdıklarında mizahın ön planda olması onu, çocukları da güldürebilirim ve güldürürken düşündürebilirim hissine kaptırır.

Toprak Işık, sanatı yaşamdan haz almak olarak görür. Ona göre yazar, para kazanamayacağını bildiği halde haz için yazmaya devam eden kişidir.

Toprak Işık, eserlerinde daha çok insan ilişkilerini, toplumsal yaşam, doğa sevgisi, bilim gibi konuları işlemiştir. Çocuğa bu konuları erken dönemde vererek; çocuğu düşündürmeyi ve davranışlarını şekillendirmeyi amaçlamıştır. Onun bu tavrında mühendislik eğitimi almasının ve bu mesleği sürdürmesinin önemli bir payı olduğu kanaatindeyiz.

Yazar, şiddeti ve şiddetin doğurduğu olumsuz durumları çocuğun kavrayacağı ve bu durumdan ders çıkaracağı şekilde vermeye çalışmıştır.

Toprak Işık, eserlerinde kahramanların seçiminde titiz davranmaktadır ve yarattığı karakterlerin adı çoğu zaman kişilik özellikleri ile bağlantılıdır. Yazar, “Toplumsal Cinsiyet” konusunda birçok makale kaleme almıştır. Eserlerindeki kahramanlarında da aynı titizliği göstermektedir. Kadın karakterlerini çocuklara özgüven verecek biçimde yaratmıştır. Bilge olan insanların cinsiyeti genellikle erkek olarak verilirken yazar, eserlerinde kadınları da bu özelliklere sahip kılarak cinsiyet ayrımcılığı konusunda çocuklara farkındalık yaratmaya çalışmıştır.

Kurgu ve duygu aktarımlı kitaplarının yanında, öğreticiliği de ön planda tutan yazar, matematik ve fen bilimlerini bir kurgu içinde çocuklarla buluşturmuştur. Edebiyatı fenle buluşturan yazar kitaplarında, fen bölümleri çıkartıldığında kurgu ayakta durabilmektedir. Amacı okullarda öğrenilmesinde zorluk çekilen fen konularını eğlendirici bir şekilde çocuğa

aktarmaktır. Mühendis olması bu konuda yazara avantaj sağlamaktadır. Çocuk kendisiyle sohbet ediyormuş gibi yazılan kitaba ihtiyaç duyar. Işık, çocuğun bu beklentisine karşılık verir ama çocuğa da bilgi aktarmaya devam eder. Ancak öğretmen olmaktan kaçınır. Bilgiler, kurgunun gereğiymiş gibi aktarılır; çocuk yazarın eserlerinde gizli öğretmeni hissetmez. Toprak Işık, kurgu eserlerinin dışındaki kitaplarında çocuk okuru kendisine sohbet arkadaşı seçer.

Bilimsel konuları içeren eserlerinde çocukları bilime yönlendirmek ve doğadaki olayların nedenini somutlaştırmak için eserlerinde deneyler yapar ancak sonuçlarını söylemez. Deneylerin sonucunu çocukların öğrenmesi için teşvik etmesi çocuğun merak duygusunu beslemektedir.

Toprak Işık, fen bilimlerine ait konuları öğretirken değişik anlatım tarzlarına ve farklı türlere başvurur. Fantastik kurgu yazarın eserlerinde en çok kullandığı türdür. Bilimsel konuları işlediği kitaplarında edebiyatın nimetlerini kullanmış hatta bilimsel konuları uyağı ve redifiyle şiirsel biçimde anlatarak fen bilimlerini şiirle buluşturmuştur.

Toprak Işık'ın eserlerinde mizahî unsurlar ön plandadır. Çocukların günlük hayatta kendi aralarındaki esprilerini kitaplarına taşımıştır. Çocuk bu cümleleri okurken yabancılik hissetmez. Yazarın eserlerinde, sıkıntılı ve zor durumlar yaşayan kahramanlarına espri yaptırarak durumu yumuşatmaya çalışır. Fen bilimlerine ait konuları anlatırken mizahın etkileyici gücünden de faydalanır.

Toprak Işık'ın kitaplarında çocuk kahramanlar; teknolojiyi iyi kullanan, doğayı çok seven, bilimin gücüne inana, iş birliği yapmanın önemini bilen, hayvanları koruyan özelliklere sahiptir. Bunun yanı sıra olumsuz özellikleri olan kahramanları da vardır ancak bu kahramanların davranışlarının kötü sonuçlar doğuracağını Toprak Işık, çocuklara kurgu içinde belirgin olarak verir.

Toprak Işık, eserlerinde evrensel değerlere sıkça yer verir. Evrensel değerleri işlediği eserlerinde, bu davranışların yerleşmesini amaçlamıştır. Kitapların eğiticiğinin önemini kavrayan yazarın eserlerinde; saygı, adalet, arkadaşlık, doğa sevgisi, azim, eleştiri gibi evrensel iletilere rastlanmaktadır.

Saygı toplumları ayakta tutan en önemli evrensel değerlerden biridir. Toprak Işık, saygının önemini farklı kurgularla çocuklara iletmeye çalışmıştır. Yazarın incelenen kitaplarında saygı ile ilgili çok sayıda örneklere rastlanmaktadır.

Toprak Işık, toplumu iyi gözlemler. Gözlemlerine dayanarak eserlerinde eleştirilerde bulunmuştur. Eleştirileri sadece olumsuz değildir. Doğru davranışlara ya da düşüncelere olumlu eleştiri yaparak doğrunun yanında olduğunu çocuk okura hissettirir. Eserlerindeki karakterler aracılığıyla çocuklara kendi davranışlarını değerlendirmeleri (eleştirmeleri) konusunda teşvikte bulunmuştur.

Toprak Işık, adalet, eşitlik, hak, özgürlük ve emeğe saygı duymak gibi kavramları bilinçli olarak eserlerinde işlemiş ve toplumun değişik kesimlerinden örneklerle çocuklara sunmuştur. İnsanların kendi çıkarlarına ters düşse bile adaletten ayrılmaması gerektiğini eserlerinde iletmeye çalışmış; kendi hak ve özgürlüklerimiz gibi diğer insanların da hak ve özgürlüklerinin korunması konusunda çocuklara önemli iletilerde bulunmuştur.

Toprak Işık, günümüzde en çok gündemde olan ve gündemden hiçbir zaman düşmeyecek olan doğa sevgisi ile doğanın korunmasını eserlerine taşımıştır. Çocuklarda farkındalık yaratarak, doğanın korunması konusunda insanlara düşen görevleri iletmıştır.

Arkadaşlık kavramı birçok yazarın eserine konu olmuş önemli evrensel değerlerden biridir. Toprak Işık'ın eserlerinde, kahramanların hep yanında ona destek olan, onların sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşan arkadaşları vardır. Eserlerinde arkadaşların birbirlerini olduğu gibi kabul etmelerini örneklendirirken doğru arkadaş seçimine de dikkat çeker. Doğru arkadaş örneklerinin yanında olumsuz davranışlar gösteren kişileri de örnek göstererek çocuğu gerçek hayata hazırlamaya çalışmaktadır.

Yazar, eserlerindeki kahramanları sorunlarla karşılaştırır. Ancak seçtiği karakterler zorluklar karşısında pes etmeyen, azim ve kararlılıkla sonuca ulaşmaya çalışan kişilerden oluşur. Toprak Işık; toplumun çocuklara dayattığı gibi sadece akademik başarılarda değil, kişinin toplumsal yaşamında da sonuca ulaşmakta azmin önemli olduğunu çocuk okura iletmeye çalışmıştır.

Eserlerinde samimi bir dil kullanmaya özen gösteren Toprak Işık, eserleri aracılığıyla doğru iletişim kurmada çocuklara ipuçları verir. Kendini doğru ifade edemeyen, iletişim kullanırken kaba bir dil kullanan bireylerin çevresinde kimsenin olmadığını eserleriyle anlatır.

Çocukların gelecekte hangi meslekleri seçmesi konusunda, bir meslek rehberi niteliğinde olabilecek *Acaba Ne Olsam?* serisiyle kılavuzluk yapmış, meslekleri ve mesleklerin inceliklerini sohbet tarzında anlatmıştır.

Toprak Işık, MEB'in fen bilimleri dersine yönelik olan kazanımlarını eserlerinde çocuklara aktarmıştır. Çocuklara bu kazanımlar, fantastik bir kurgu içinde aktarılır ve bu bilgiler kurgunun içinde bilinmesi gereken bir durummuş gibi algılar. Çocukların bilim ve fene yönelmelerini sağlamak ve bilimin tek gerçek yol olduğunu göstermek için edebiyatı fenle buluşturur.

Toprak Işık, matematik dersini çocuklara başvuru türündeki *İşlem Tamam* adlı seri kitaplarıyla sevdirmeye çalışır. Matematiğin korkulacak bir ders olmadığını söyleşi üslubuyla çocuk okura iletmeye çalışmaktadır.

Toprak Işık'ın incelenen 11 eserinden yola çıkarak bu eserlerin çocuk edebiyatına uygun olduğu ve çocuk kitaplarında bulunması gereken niteliklere uyduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra Toprak Işık, çocukların akademik gelişimlerine katkıda bulunmaya çalışmış ve geleceklerini şekillendirmelerine yol gösterici olmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

1. Toprak Işık'ın İncelenen Eserleri

- Işık, T. (2012). *Sıradana Övgü*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2014). *Nine Bizi Kurtarsana*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2016). *Babam Okulun En Çalışkanı*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *Çiftçi Karıncalar Köleci Karıncalar Karşı*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *Adından Belli Kuşlar Köyü*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *Büyüyen Çocuk*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *Kime Göre, Neye Göre?*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *Anne Beni Geri Getir*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *Acaba Ne Olsam? / Bilim İnsanı*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2018). *İşlem Tamam / Elde Var 1*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2019). *Baba Beni Anlasana*. Ankara: Tudem.
- Işık, T. (2019). *Yeni Ufuklar*. İstanbul: Doğan ve Egmont.

2. Faydalanılan Kaynaklar

2.1. Kitaplar

- Akter, S., Arslan, H. B., Şimşek, M. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitabı 5*, Ankara: MEB.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş Çocuk Yazını*. Ankara: Tudem.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Tekağaç Eylül.
- Köylü, M. (2019). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi.

Sami, Ş. (1985). *Temel Türkçe Sözlük (Kamus-i Türki)*. İstanbul: Tercüman Gazetesi.

Sever, S. (2019). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem.

Şirin, M.R. (1998). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Şirin, M.R. (2019). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Uçan At.

Şirin, M.R. (2019). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Uçan At.

Ulusoy, K., Dilmaç, B. (2018). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.

Yaman, E. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Akçağ.

Yalçın, A., Aytaş, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ.

2.2. Bildiri, Makale ve Dergi Yayınları

Ak, S. (2020). “Ya/ da”. *MEB Güncel Eğitim Dergisi*. nr.2, 9. Ankara: MEB.

Arkılıç-Songören, S. (2006). “Muzaffer İzgü Gözüyle Çocuk Kitapları ve Çocuk Edebiyatımız”. *Küçük Dev Adam*. (s.254). Ankara: Bilgi.

Balel, M. (2014). “Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Aşırı Korumacılık Üstüne.” *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı*. (s.548). nr.756. Ankara: TDK.

Baytar, Ç. (2006). “Muzaffer İzgü’nün Çocuklara Yönelik Kitaplarında Güldürürken Düşündürme”. *Küçük Dev Adam* (s. 407). Ankara: Bilgi.

Ercan, A. (2014). “Bez Bebek Öldüğünde”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı*. (s.476-477-478-479). nr.756. Ankara: TDK.

Kaya, M. (2011). *İlköğretim Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*. İstanbul: Eğitim Sen.

Sivri, M. (2014). “Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Amaç ve İşlev Değişikliğinin Yönü”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı*. (s.327). nr.756. Ankara: TDK.

Şimşek, T. (2014). “Çocuk Edebiyatında Estetiğin Rolü, Mevcut Potansiyeli Uyandırmak ve Bakış Açısı Kazandırmaktır”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı*. (s.318). nr.756. Ankara: TDK.

- Şirin, M.R. (2014). “Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatımız Gelenek Kurucu Klasik ve Kanonik Kitaplardan Yoksundur”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı..* (s.397-398). nr.756. Ankara: TDK.
- Uçar, G. (2006). “Muzaffer İzgü’nün Eserlerinde ‘Arkadaşlık’ Kavramı”. *Küçük Dev Adam.* (s.59). Ankara: Bilgi.
- Ural, Y. (2014). “Batı Dünyasına Batı Yazınına Öykünen Kitaplarla Giremeyiz”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı..* (s.331-337). nr.756. Ankara: TDK.
- Uyar, G. (2017). “Toprak Işık: Çocuk Edebiyatı Yetişkin Edebiyatının Kuruluşunu Unutturuyor”. *Karaköy Mono.* (s.84-88). nr.4. İstanbul.
- Yener, M. (2014). “Okur Yoksa Yazar da, Yayıncı da, Kitap da, Eleştiri de Yok!”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı..* (s.134). nr.756. Ankara: TDK.

2.3. İnternet Kaynakları

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

Bakırcı, Ç.M. (2019). “Yapıcı Eleştirinin 10 Şartı”. <https://www.google.com/amp/s/www.birgun.net/amp/haber/yapici-elestirinin-10-Sarti-264666>. Erişim Tarihi 28.02.2021.

<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937>. Erişim Tarihi 18.07.2021.

2.4. Ekler

Ek-1: Toprak Işık’ın tarafıma gönderdiği hayat hikayesini 21.10.2019 tarihli mail ve Toprak Işık ile yaptığımız 08.01.2021 tarihli röportaj.

Ek-2: Fatma Doğan’la yapılan 02.12.2021 tarihli röportaj.

KISALTMALAR

Oto.: Otobiyografi

Röp: Röportaj

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Nejla SÜER		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller			
Uzmanlık Alanı	Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi	Türkçe Öğretmenliği	2002
Tez Başlığı	Bir Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Toprak Işık Üzerine Bir Araştırma		
Tez Danışmanı	Doç.Dr. Sabahattin ÇAĞIN		
Akademik Eserler			
(Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 2. YAZAR TOPRAK IŞIK İLE RÖPORTAJ

1. Sayın Işık, öncelikle kendinizi tanıtır mısınız?

1973 yılında Elazığ'da doğdum. Çocukluğum ve ilk gençlik yıllarım Bursa'nın İnegöl ilçesinde geçti. Askeri lise eğitimi aldım. 1996 yılında Bilkent Üniversitesi elektrik elektronik mühendisliği bölümünden mezun oldum. Amerika'da bulunduğum dönemi saymazsak 1990 yılından 2008 yılına kadar Ankara'da yaşadım. Ardından İstanbul'a yerleştim. Yirmi dört yıldır yazarlık ve mühendislik yapıyorum. İki mesleğimi de seviyorum ve hayatımın sonuna kadar ikisini birlikte yapmayı sürdürmek istiyorum. Başlangıçta biraz zorlandım ama 2008 yılında mühendislikte danışmanlığa geçince epey rahatladım.

2. Yazmaya ne zaman başladınız?

Okul yıllarında da yazardım ama bunlar amatör denemelerdi. Çoğunlukla da yarışmalara katılmak için yazıyordum. Daha ciddi ve düzenli olarak yazmaya 1996 yılında üniversiteyi bitirdikten sonra başladım. Düzenli derken hemen hemen her gün yazmayı kastediyorum.

3. Yazılarınızı hangi dergilerde yayımladınız? (Mümkünse hangi yıllarda?)

İlk yazım 2001 yılında Patika adlı edebiyat dergisinde çıktı. Osman Bey'in Hak Ettikleri adlı bir öyküydü ve gerçek ismimi yani Erdal Kılıçaslan'ı kullanmışım. Sonraki yıllarda da Patika'da öykülerim yayımlanmaya devam etti. 2004, 2005 yıllarında Kül Öykü ve Kül Sanat dergileri aracılığı ile birçok öykü ve denemem okurla buluştu. Bir de 2007, 2008 yıllarında Koridor Dergi'de deneme ve makalelerim yayımlandı. Bunlar dışında pek çok dergide yazılarım çıktı ama bu dört dergiye yazılarımın sürekliliğinden dolayı diğerlerinden ayırabilirim.

4. Amerika'ya ne zaman gittiniz ve oradaki faaliyetleriniz nelerdi?

Amerika'da, 1999-2000 ve 2006-2008 yılları arasında bulundum. Her ikisinde de gidiş nedenim bir Amerikan şirket ile Türkiye'de çalıştığım şirketin Türk Hava Kuvvetleri için geliştirdikleri ortak projeydi. Ağırlıklı olarak mühendislik yapmakla birlikte orada da yazmaya devam ettim.

5. Amerika'daki yaşantınızın eserlerinize katkısı oldu mu?

Mutlaka olmuştur ama henüz orada yaşadıklarımı ve gözlemlediklerimi yazdıklarımda kullanmadım. İleriki yıllarda bunu yapacağımı tahmin ediyorum. Farklı bir kültürün

içinde yaşamak her şeyden önce bakış açınızı genişletiyor. İstemeseniz bile bunun yazdıklarınıza olumlu etkisi olur. Oradayken süreli edebiyat yayınlarını ve yeni çıkan kitapları takip etme şansım da oldu. Bu da yazarlığıma elbetteki olumlu katkı sağlamıştır.

6. Edebiyat dışı makalelerinizi hangi süreli yayınlarda yayımladınız? Bir listesini edinmemiz mümkün müdür?

Aşağıda da görüleceği gibi bunların çoğunluğu uluslar arası dergilerde yayımlanmış akademik makalelerdi.

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

A.1 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2019). Asylum Seekers, Refugees and Immigrants in Turkey, with Special Reference to Syrians. Humanities and Social Sciences Review, 9 (1). ISSN: 2165-6258 (Kabul edildi. Ocak 2020’de basılacak).

A.2 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2013). Questioning the Effects of Dynamics that Influence Social Awareness of the Status of Women in Turkey. International Journal of Arts Sciences, 6(2), 403-413.

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler :

B.1 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2019). Asylum Seekers, Refugees and Immigrants in Turkey: The Case of Syrians. International Conference for Academic Disciplines. 28 May – 1 June 2019

B.2 Işık(Kılıçaslan), T€. and Cesur Kılıçaslan, S. (2017). Women in Turkic Mythology. 2nd Academic International Conference on Social Science and Humanities (AICSSH), 31-32.

B.3 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2016). Poverty and the Fight Against Poverty in Turkey. International Conference for Academic Disciplines, 9(2), 65-70.

B.4 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2015). Being LGBTI in Turkey: A Social Structure-Based Appraisal. International Conference for Academic Disciplines, 8(3), 115-120.

B.5 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2014). Perceptions of Women in the Balance of Power in Turkey. International Conference for Academic Disciplines, 7(2), 203-208.

B.6 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık(Kılıçaslan), T€. (2013). Questioning the Effects of Dynamics that Influence Social Awareness 113ft he Status of Women. International Journal of Arts and Sciences' Conference. Harvard University, Boston, ABD, May 26-30, 2013.

C. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

C1. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar:

C1.1 Cesur Kılıçaslan, S. ve Işık, T. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın. Nobel Akademik Yayıncılık, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 278, ISBN:978-605-320-384-1, Türkçe (Bilimsel Kitap).

C1.2 Işık, T. ve Cesur Kılıçaslan, S. (2019). Hassas Mevzularda Matrak Muhabbetler. Altın Kitaplar Yayınevi. Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 192, ISBN: 978-975-21-2547-6, Türkçe (Bilimsel/Edebi Kitap).

C2. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:

C2.1 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2019). Socio-Economic Development: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications. A General View of Poverty in Turkey as an Issue for Social Work in the Light of Behavioral Finance and Game Theory. IGI Global, Editör: Information Resources Management Associations USA, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı:1696 , ISBN:978-1-5225-7311-1(hardcover), ISBN:978-1-5225-7312-8(ebook) (Bilimsel Kitap Bölümü).

C2.2 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2018).). Tüketici Yazıları VI. TV Dizilerinin Tüketim Üzerindeki Kısırtıcı ve Dönüştürücü Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi, Editör: Müberra Babaoğlu, Arzu Şener, Esna Betül Buğday, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 225, ISBN:978-975-491-475-7, Türkçe (Bilimsel Kitap Bölümü).

C2.3 Cesur Kılıçaslan, S. ve Işık, T. (2016). Tüketici Yazıları V. Ortak Kaynakların Ortak Olmayan Tüketiminin Doğurduğu Sorumluluk Olarak Sosyal Hizmet. Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi, Editör: Müberra Babaoğlu, Arzu Şener, Esna Betül Buğday, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 225, ISBN:978-975-491-431-3, Türkçe (Bilimsel Kitap Bölümü).

C2.4 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2015). Behavioral Finance and Investment Strategies Decision Making in the Financial Industry. A General View of Poverty in Turkey as an Issue for Social Work in the Light of Behavioral Finance and Game Theory. IGI Global, Editör:Zeynep Çopur, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 525, ISBN:978-1-4666-7484-4, (Bilimsel Kitap Bölümü).

C2.5 Cesur Kılıçaslan, S. ve Işık, T. (2014). Tüketici Yazıları IV. Tüketim Propagandası ile Yoksulluğun Tahrip Edici Etkisinin Arttırılması ve Bir Savunma Olarak Yeterizm (Enoughism). Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi, Editör: Müberra Babaoğlu, Arzu Şener, Esna Betül Buğday, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 278, ISBN:978-605-88778-4-9, Türkçe (Bilimsel Kitap Bölümü).

C2.6 Cesur Kılıçaslan, S., Cesur, S. ve Işık, T. (2012). Tüketici Yazıları III. Tüketim Kültürü ve Reklamların Birey Üzerinde Doğurduğu Zayıflık Hissi. Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar- Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi, Editör: Müberra Babaoğlu, Arzu Şener, Esna Betül Buğday, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 180, ISBN:978-605- 88778-2-5, Türkçe (Bilimsel Kitap Bölümü).

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

D.1 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2019). Savaşa Savaşa Kazanacağız. Sarmal Çevrim. Mart-Nisan Sayı:8, 58-60.

D.2 Işık, T. ve Cesur Kılıçaslan, S. (2018). Tüketim Kültürü. Çağdaş Türk Dili. Şubat Sayı:360, 803-806.

D.3 Işık, T. ve Cesur Kılıçaslan, S. (2018). İyi Oyunun Nobelli Teorileri. Patika. Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi. Ocak-Şubat-Mart Sayı:100, 60-62.

D.4 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2018). Okuma Okuma Nereye Kadar. Sarmal Çevrim. Ocak-Şubat Sayı:1, 35-36.

D.5 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2017). Being LGBTI in Turkey: Views of Society, Rights and Violations. Journal of Strategic Research in Social Science, 3(1), 1-20.

D.6 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2017). Being a Woman in Turkey: Perceptions Shadowed by the Balance of Power. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(43), 489-506.

D.7 Cesur Kılıçaslan, S. and Işık, T. (2017). Poverty in Turkey in Terms of Social Politics. EKEV Akademi Dergisi, 21(71), 287-302.(**ULAKBİM**)

D.8 Cesur Kılıçaslan, S. ve Işık, T. (2011). Türk Efsanelerinde Baba Oğul Çatışmasına Bakış. Koridor, 5(18), 49-51.

D.9 Cesur Kılıçaslan, S. ve Işık, T. (2011). Güç Ekseninde Kadın Algısı. Koridor, 5(16), 39-42.

7. İlk yazdığınız kitaplar yetişkinler içindi. Sizi çocuk kitapları yazmaya yönelten etken ya da etkenler nelerdir?

Çocukların dünyası beni hep çekmiştir. Çocuk edebiyatını da seviyorum. Bunların yanı sıra yazdıklarımda mizah olduğu için çocuklara yazmam hep öneriliyordu. Çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatına göre daha hareketli olması da ilave bir etken...

Yazdıklarınızın geniş bir okuyucu kitlesine ulaştığını görmek elbette ki motive edici oluyor. Hepsi bir araya gelince çocuklara da yazmaya başladım.

8. Yazarlığınızda sizin için önemli, iz bırakan olay ya da olaylar var mı? Bizimle paylaşabilir misiniz?

Hayır, bende derin iz bırakan böyle bir olay yok.

9. Size göre “çocuk” kimdir? Çocuğu nasıl tanımlarsınız?

İnsan yaşamının her döneminde farklılaşıyor. Değişim kesintisiz bir süreç dahilinde gerçekleşse de belli dönemler, ayrı adlandırmayı gerektirecek kadar kendine özgü oluyor. Yaşlılık, orta yaşlılık, gençlik, çocukluk... Çocuğu tanımak istiyorsak onun hayatın diğer dönemlerindeki farklılıklarına odaklanmamız gerekir. Bir zamanlar hepimiz çocuktuk. O dönemi hatırlayarak çocuğa ilişkin bilgi çıkarma şansımız var. Öte yandan yetişkinlik çocukluğun inkârı üzerine bina ediliyor; insanın yetişkinliğini kanıtlayabilmesi için çocukluğunu bastırarak unutmaya bekleniyor ondan. Bu yüzden pek çok yetişkin çocukluğa ilişkin doğal hafızasını bilinç altına itiyor. Kişisel tarihimize ön yargılardan uzaklaşıp açık görüşlü biçimde yaklaşarak çocuğu daha iyi tanıyacağımızdan eminim. İlk aklıma gelenler şunlar: Çocuğun enerjisi daha yüksektir, duygularını daha fazla önemser ve daha derin yaşar. Macerayı sever, can sıkıntısına gelemmez. Çocuk “amatör insan”dır. Samimidir, yetişkinlerden çok daha az hesapçıdır. Hayatı bir yarış parkuru gibi görüp puan biriktirmeye çalışan çoğu yetişkinin aksine, keyif almanın peşindedir. Gelecekte korkmayan, hepsinden önemlisi de hayal gücü gelişkin insandır. Asla daha basit insan değildir.

10. Çocuk Edebiyatı üzerine yıllardır devam eden bir tartışma var biliyorsunuz. Çocuğa ait bir edebiyatın olması bazı edebiyatçılar tarafından uygun bulunmuyor. Bu konudaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Yazarken kendinizi bir atmosfere taşıyorsunuz. Hikâyelerinizi muhatap aldığınız birilerine anlatıyorsunuz. Günlük konuşmamız bile kiminle konuştuğumuza göre değişiyor. Çocuklar ve yetişkinler için farklı diller kullanıyoruz, farklı konuları işliyoruz. Böyle bakarak, çocuk edebiyatının ayrı bir dal olduğunu düşünüyorum. Hem yetişkinlere hem çocuklara yazan biri olarak da iki farklı alan olduğunu gözlemliyorum. Yazdıklarınızı bir çocuğun okuyacağını bilmek kurgunuzdan dilinize

kadar pek çok şeyi etkiliyor. Burada şunu tekrar vurgulama gereği duyuyorum: Çocuğu asla az gelişmiş yetişkin olarak düşünemeyiz. Böyle algılamak onlar için yaratılan eserlerin de az gelişmiş olması sonucunu doğurabilir. Çocuk edebiyatı ile yetişkin edebiyatını ayırtıran basitlik ya da karmaşıklık değildir. Nitekim pek çok başarılı çocuk edebiyatı eserinde yetişkinlerinkinden daha karmaşık bir kurgu ile karşılaşabiliyorsunuz. Kilit nokta bu eserlerin çocukların ilgisini çekecek, onları içine alacak şekilde yazılmış olmasında saklı. Yukarıda çocuğun hayal gücünün daha gelişkin olduğunu söylemiştim. Bu, onlar için yaratılan eserlere kuşkusuz yansımalıdır. Yetişkin okur manipölasyonlardan daha kolay etkileniyor. Reklamlarla ya da edebiyat lobilerinin görevlendirdiği eleştirmenlerle yönlendirilerek sevmediği eserlere katlanması sağlanabilir. Oysa çocuğu, canını sıkan bir oyunda tutmak zordur. Bu yüzden çocuk edebiyatı okurun beğenisine daha fazla yaslanmak zorundadır. Çocuğun beğeni kapılarını açmak, onun kendine özgü farklılıklarını dikkata alan eserlerle mümkün olacaktır. Şunu unutmamalı: Çocuk, kralın çıplak olduğunu görmekle kalmayıp haykıran kişidir. Bu yüzden ona yazılan eserler yapmacıklıktan uzak ve samimi olmalıdır.

11. Eserlerinizde fantastik kurgu romanlarına daha fazla ağırlık veriyorsunuz. Bunun nedenini bize açıklar mısınız?

Alsında tutkulu bir fantastik edebiyat okuru değilim ama bu alanın hayal gücüne tanıdığı genişlik beni çekiyor. Fantastik unsurlar sayesinde hikâyemiz için bir dünya yaratırken çok daha zengin olanaklara sahip oluyorsunuz. Bundan yararlanmayı seviyorum.

12. Çocukluğunuzda en çok hangi yazarlar ve kitaplardan etkilendiniz?

İlkokuldayken, biraz da abilerime özendiğim için Maksim Gorki'yi okumuştum ve özellikle Çocukluğum adlı otobiyografik romanından çok etkilenmiştim. Samet Behrengi de Küçük Karabalık ile hayatımda iz bırakmıştır. Pollyanna da zaman zaman espri konusu yapsam da şimdilerde fark ediyorum ki, beni etkileyen bir kitap olmuş.

13. Eserlerinizde kurgunun içine serpiştirilmiş bilgiler görüyoruz. Bu bilgiler daha çok fen bilimlerine ait konular. Bu alana ait bilgileri kullanmanızın nedeni nedir?

Mühendis olduğum için bu alana yatkınlığım var. Toplumumuzda fen bilimleri ve matematiğin yeterince ilgi çekmediğini gözlemliyorum. İlgisizlik bilgisizliği doğuruyor

ve biz bunun çok acısını çekiyoruz. Söz konusu ilginin temelleri çocuklukta atılabilir. Edebiyat aracılığı ile bu alanları çocuklara daha çok sevdirmeye çalışıyorum. Tabii bu sadece bir güzelleme olmasın, bilgi de edinsinler istiyorum. Bu yüzden edebiyatla bilimi buluşturmaya çalışıyorum.

14. Eserlerinizi nelerden esinlenerek oluşturuyorsunuz?

Yaşarken, gözlemlerken ve okurken neler beni etkiliyorsa onlardan esinleniyorum. Kalbime dokunan ve önemli bulduğum şeyler geliyor kalemime. Çok fazla kontrol edebildiğim bir süreç de değil. Bazen, yazmalıyım diye düşündüğüm bir konunun, işlerken yeterince içine giremediğim de oluyor.

15. Hayat hikâyenize bakıldığında giriştiğiniz işleri sevdiğinizi ve disiplinli bir şekilde çalıştığınızı anlaşıyor. Bu disiplinli çalışma yazı alanında da geçerli mi? Bazı yazarlar gibi yazarken bazı ritüelleriniz var mı?

Çalışmayı ve üretmeyi seviyorum. Yazıya da oldukça disiplinli yaklaşıyorum. Ritüelim yok ama sözcük sayarım. Günlük yazma düzenimi de sözcük sayısına göre ayarlarım. Günlük bin sözcük yazmak ve yüz sayfa okumak bana kendimi iyi hissettirir. Pek çok yerde ve pek çok farklı koşulda yazabilirim.

16. Kitaplarınızı yazarken nasıl bir süreç yaşıyorsunuz? (Zihinde canlandırma, ön bilgi oluşturma, kurgulama, yazma vb.) Bunların ortalama bir süresi var mı?

Standartlaştırdığım bir süreç yok. Yıllar içinde farklı yöntemler uyguladığım oldu. Öykülerimin bazılarının sonlarını yazmaya başladığımda biliyor oluyorum. Bunlar daha planlı öyküler... Buna karşın nerede biteceğini bilmeden bir duygunun ya da dikkate değer bulduğum bir olayın peşinden giderek yazdığım, sonunu yazarken bulduğum öyküler de var. Romanlarda ise epeyce planlı yazıyorum. Ana hatlarıyla bir kurgu oluşturmada başlamıyorum. Benzer şekilde denemeler için de plan yapıyorum. İşleyeceğim konuya dair bir mantık zinciri kuruyorum. Destekleyeci unsurları belirleyip listeledikten sonra yazmaya koyuluyorum.

Türden bağımsız olarak, tümünü tekrar tekrar yazıyorum. Sonraki yazmalarda özellikle gereksiz kısımları ayıklıyorum. Bazen bu süreçte kurguyu ve başlangıçta planladığım rotayı ciddi anlamda değiştirdiğim de oluyor.

17. Yetişkinler için de yazmanıza rağmen çocuk kitaplarınız daha ön planda. Bunu neye bağlıyorsunuz?

Yetişkin edebiyatında benim yolum çocuk edebiyatındakinden daha zorlu oldu. Bunun farklı nedenleri olabilir. Bir kere çocuk edebiyatında eserler vermeye başladığımda, yazar olarak belli bir yerdeydim zaten. Bunun desteğini aldığımı söyleyebilirim. İkinci olarak da çocuk edebiyatı genel olarak yetişkin edebiyatından daha fazla ilgi çekiyor. Çocuklar daha fazla kitap okuyorlar; yetişkinler kendileri okumasalar bile çocuklarına kitap alıyorlar. Çocuk edebiyatında daha çok tanınmamın nedenleri bunlardır.

18. Yazmaya başladığınız günden beri düşünürseniz, kendinizi ne zaman bir yazar olarak görmeye başladınız?

İkinci kitabımdan sonra kendimi bir yazar olarak görmeye başlamıştım.

19. Yazarlığın eğitimi var mıdır yoksa yazarlık yetenek mi ister?

Bence yazarlığın eğitimi olur. Yetenek diye bir şey olduğuna da inanıyorum ama çalışmadan bağımsız biçimde sahibini yazar yapan yeteneğe inanmıyorum. Konuya hakim bir öğretmen kişiye nasıl çalışacağını gösterir, ona yöntem sunar ve böylece daha hızlı yol almasını sağlar.

20. Günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından kimleri beğeniyorsunuz?

Yabancı yazarlardan Micheal Morpurgo beğendiğim bir yazar. Bizden de Ahmet Önel'i özellikle Sahi mi Susam gibi şahane bir kitap yazdığı için çok beğeniyorum. Miyase Sertbarut da beğendiğim yerli yazarlardan. Pelin Güneş'in ise mizahi üslubunu çok başarılı buluyorum.

21. Kitaplarınızda karakterleri oluştururken nelere dikkat ediyorsunuz?

Plastik olmayan, kanlı canlı karakterler yaratmaya çalışıyorum. Kitaptan çıkıp hayatın içine katıldıklarında, konuşmalarıyla davranışlarıyla gerçek gibi algılandıklarını istiyorum. Bunun yanında çatışma doğurması için zıt karakterleri bir araya getirmeyi de seviyorum.

22. Romanlarınızın bazılarında bazı karakterlerinizi “r” harfini söylemekte güçlük çekenlerden alıyorsunuz. Bu karakterleri bilinçli olarak mı oluşturuyorsunuz?

Evet bilinçli yapıyorum. Onlara gerçek hayatta bu farklılıkları yokmuş gibi davranılmıyor. Bu yüzden ben de yazdıklarımda onları görmezden gelmiyorum. Bu özelliklerinin kusur değil, farklılık olduğunu göstermeye çalışıyorum. Böyle insanlarla kendilerine özgü özelliklerinden dolayı alay edildiğini biliyoruz. Onları sevimli

göstermeye çalışıyorum. Onlarla alay edenleri de sanırım bazen kötü duruma düşürüyorum.

23. Mizahi öğeler çocukların hep ilgisini çekmiştir. Eserlerinizde mizah yaparken kriterleriniz nelerdir?

Alay ve aşağılama olmamasına dikkat ediyorum ve espriler zekice olsun istiyorum. Bir de kurgu mizahı çok tercih etmiyorum; yani komik olsun diye gerçeği çok fazla eğip bükme yoluna gitmiyorum. Mizahı sadece bir üslup olarak kullanıyorum.

24. Son günlerde Değerler Eğitimi ön planda. Eserlerinizde bu değerleri vermeye dikkat ediyor musunuz?

Özellikle seçip vermeye çalıştığım değerler yok ama ister istemez yazar kendi doğrularını eserlerine koyuyor. Sanırım benim yazdıklarım da arkadaşlık, dostluk, dürüstlük, fedakârlık önemli değerler olarak ortaya çıkıyor. Mücadeleci olmayı da önemsiyorum.

25. Birçok çocuk kitabının üzerine yaş grubu belirtiliyor. Aynı yaştaki öğrencilerin algılama farklılıkları ve okuma alışkanlıkları göz önünde bulundurulduğunda bu tutumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu yayıncılar ile yazarlar arasında da tartışılan ve görüş birliğine varılamamış bir konu. Size katılıyorum; sadece takvim yaşına bakarak kitapları okuyucusuna adreslemek olanaksız. Bu yüzden yaş grubu belirtilmesini çok da anlamlı bulmuyorum. Bence çocuk, kitabı kendisi gözden geçirerek ilgisini çekip çekmediğine karar verebilir.

TOPRAK IŞIK'IN OTOBİYOGRAFİSİ

28 Mayıs 1973 yılında Elazığ'da doğmuşum. Babam ilkokul öğretmeni annem ise ev kadınıydı. Üç erkek kardeşin en küçüğüyüm. İlkokul üçüncü sınıfa kadar İnegöl'ün bir köyünde büyüdüm.

Doğayla iç içe keyifli bir çocukluk geçirdim. Oynarken eve dönmeyi unuttuğumuz bile olurdu. Adından Belli Kuşlar Köyü adlı kitabımda oynarken kaybolup eve dönemeyen çocukların ilhamı sanırım kendi hayatımdan geliyor.

Otuz iki kişilik okulun tek öğretmeni babamdı. Zaten köyün tamamı kırk üç haneydi. Beş sınıf bir arada eğitim alıyorduk. Bana sorulacak olursa böyle okumak eğlenceliydi. Birinci sınıfta çizgi alıştırmaları yaparken bir yandan da üst sınıfların

okuma parçalarını dinleme şansımız olmuştu. Teneffüslerde de büyüklü küçüklü bir arada oynuyorduk. Ortam çok sıcaktı.

İlkokul üçüncü sınıfın ikinci döneminde İnegöl'e taşındık. Yanlış hatırlamıyorsam burada sınıfımız, köydeki okulumuzun tamamından daha kalabalıktı. İlk dikkatimi çeken sıralarda kızlar ile erkeklerin ayrı ayrı oturmalarıydı. Bunu çok yadırgamıştım. Biz köyde kız erkek karışık oturuyorduk. Oyunlarda da birlikteydik. Şehir öyle değildi. Yeni yaşamıma uyum sağlarken biraz zorlanmıştım. Köyde herkes birbirini tanıyordu, kimse kimseyi tehdit olarak algılamıyordu. Oysa şehirde hiç tanımadıklarımız vardı ve kavga dövüş fazlaydı. Yabancı olduğu bir sokaktan geçerken oranın çocuklarının yolunuzu kesip size saldırmaları normaldi. Belki bu kavga dövüş biraz da İnegöl'ün kendi sosyal yapısından kaynaklıydı. İnegöl, çok göç olan birbirinden farklı etnik yapıda insanların yaşadığı bir şehirdi. “Siz nesiniz?” sorusuyla ilk defa karşılaşmıştım. Şavşatlıların, Posofluların, Trabzonluların, ayrı mahalleleri vardı. Bizim taşındığımız mahallede de Arnavutlar yaşıyorlardı. Mahalleler arasında, özellikle çocukların ilişkileri çoğu zaman dostça değildi.

İlkokul üçüncü sınıftan liseye kadar İnegöl'de okudum.

İlkokul ve ortaokul yıllarında sanayide çalışmam gerekti; sandık çıktım. Sandıkçılık, koordinasyon ve hız gerektiren bir işti. Çalışırken keyif aldığımı söyleyebilirim.

Ortaokul'dan sonra Işıklar Askeri Lisesi'ne gittim. Bu hayatımda önemli bir dönüm noktası oldu. Bekleneceği gibi okul çok disiplinliydi ama buna alışmakta zorlandığımı hatırlamıyorum. Hatta hayatımın sonraki dönemlerinde de genellikle disiplinli bir insan oldum ve çalışırken bunun çok faydasını gördüm. Yazar olarak da belli bir program dahilinde çalıştığımı söyleyebilirim.

Askeri lisenin sevdiğim bir yanı da yeteneklerimizi geliştirmek için bize fırsat verilmesiydi. Burada okurken spora rahatlıkla zaman ayırabiliyordum. Bir süre jimnastik, bir süre de atletizm yaptım. Özellikle atletizmde kendi bulunduğum yaş için önemli başarılarla ulaştım.

Askeri lisede okurken derslerim iyiydi. Üniversiteye gitmek istiyordum ve bir memur çocuğu olarak bursa ihtiyacım olduğunu düşünüyordum. Bu yüzden Bilkent Üniversitesinin burslu bölümlerini hedeflemiştim. O yıllarda askeri lisede ancak okul sıralamasında belli bir seviyenin üstündeki öğrenciler üniversite sınavına

girebiliyorlardı. Ben de başarılı öğrenci grubu içerisindeydim. Sınava askeri öğrenci olarak girip ordu adına bir üniversitede okuma şansım vardı. Tabii böyle bir durumda sadece belli okullardaki belli bölümlerde okumamıza izin veriliyordu. Bunu tercih etmedim; çünkü asker bir mühendis olmak istemiyordum. Lisenin son yılında İnegöl Lisesine geçtim. Sınava bu liseden girdim. Burslu olarak Bilkent Üniversitesi Elektrik-Elektronik mühendisliği bölümünü kazandım.

Askeri lisede okurken hepimiz sivil hayatın çok zor olduğuna inanmıştık. Sanırım bunda daha on dört on beş yaşındayken geleceğe ilişkin mesleki kaygılardan kurtulmuş olmanın etkisi vardı. Öte yandan sivil hayattakilerin ancak çok iyi niteliklere sahip olurlarsa geleceklerini garanti altına alabileceklerine inanıyorduk. Üniversite sınavına çok iyi hazırlanmamın gerisinde bu inancın payı olmalı. Bununla birlikte çalışmaktan keyif de alıyordum. Yeni bilgiler ve yetenekler edinmek bana hep keyifli gelmiştir.

Bu motivasyonların etkisiyle üniversite sınavını birinci basamağında Türkiye dokuzuncusu ikinci basamağında on altıncısı oldum. Bilkent üniversitesi de hayatımın bir başka dönüm noktasıydı. Bazı açılardan olumlu, bazı açılardan ise olumsuz bir dönem yaşadım.

Okulun ders programı çok ağırdı. Zaten hayatım boyunca çalışmayı sevmiştim. Çok çalışmakla ilgili bir sıkıntım yoktu; ancak yeterli özgürlük alanına sahip olmaksızın çalışmaya alışık değildim. Okulun belirlediği programa yetişmek için kendimize ayırabileceğim tüm zamandan vazgeçmemiz gerekiyordu. Oysa ben mühendislik dışında da birçok konuyla ilgilenmek istiyordum. Kitap okumak, farklı disiplinlerle ilgilenmek, spor yapmak... Bunlara ayıracak yeterli zamanım olmadı. Örneğin askeri lisedeyken başlamış olduğum atletizmi bırakmak zorunda kaldım. Yazmaya çok az zaman ayırabildim. Kitap okumak için ise hep derslere ayıracağım zamandan çalmam gerekti.

Mezun olduktan sonra Özel bir şirketin araştırma geliştirme bölümünde çalışmaya başladım. Mühendisliği yaparken sevdiğimi söyleyebilirim. İş hayatıyla birlikte düzenli yazmaya da başladım. Hayalim hep yazar olmaktı. Mühendisliği yazarken hayatımı kazanmama aracı olduğu için yapıyordum. Daha doğrusu öyle olduğunu zannediyordum. Üniversiteden mezun olduğum 1996 yılından 2001 yılına kadar sürekli yazdım. Yazdıklarımı pek kimseyle de paylaşmadım. İlk defa 2000

yılında öykülerimi bazı edebiyat dergilerini gönderdim ve olumlu dönüşler aldım. İlk kitabım da 2002 yılında çıktı.

Pek çok yazar gibi benim için de ilk kitabın yeri ayrıydı. Büyük bir heyecan ve sevinç yaşadım. Birkaç yıl sonra biriktirdiğim paraya da güvenerek mühendisliği bırakma kararı aldım; ancak çalıştığım şirket bana cazip bir teklifte bulundu; işe istediğim kadar gelmemi önerdiler. Bir süre de bu düzende çalıştım. Artık zamanımı kendim planlayabildiğim için mutluydum.

Çalıştığım projelerden dolayı bir süre Amerika'da yaşadım. Oradayken yazıya çok fazla zaman ayıramadım. Bunun üzerine 2008 yılında mühendisliği tamamen bırakma niyetiyle Türkiye'ye dönüp İstanbul'a yerleştim. Bu defa da danışman olarak mühendislik yapma fırsatı çıktı karşıma. Ondan sonra şirket çalışanı olmak yerine projelerde danışmanlık yapmaya başladım. Hala da bu düzende yazmaya ve mühendislik yapmaya devam ediyorum.

Yıllar içinde farkında olmadan mühendisliği sevdiğimi anladım. Bugün mühendisliği bırakmak gibi bir niyetim yok. İki işimi de seviyorum. Başlangıçta sadece yetişkinlere yazıyordum. İki bin sekiz yılından sonra çocuklara da yazmaya başladım. Çocuk edebiyatı yetişkin edebiyatından daha fazla okura sahip. Daha dinamik bir yayın ortamı var. Yazdıklarınızın karşılığını daha fazla görebiliyorsunuz. Sanırım biraz da bu nedenlerle yıllar içinde çocuklara yazdığım kitapların sayısı yetişkinler için yazdıklarımı geçti.

Edebiyat dışında akademik makale ve kitap çalışmalarım da oluyor. Toplumsal cinsiyet, yoksulluk ve göç konularında çalışmalar yapıyorum.

Çocuk edebiyatında özellikle bilim konulu kitaplarım ilgi çekti. Edebiyat kurgusuyla bilim anlatmak bana da çok cazip geldi. Böylelikle sevdiğim iki işi bir araya getirmiş oluyorum.

Son yıllarda çok fazla söyleşilere ve imza etkinliklerine katılmaya başladım. Bu da hayatımın önemli bir kısmını oluşturuyor. Her yıl onlarca şehre gidiyorum. Bir bakıma güzel bir şey bu. Okurlarla yakın temas kurmak besleyici oluyor. Ancak zor bir tarafı da var. Her şeyden önce fiziksel olarak yorucu bir tempoyu zorunlu kılıyor. Zaman ve enerji maliyeti oldukça yüksek. Bu yüzden daha dengeli götürmeye ve az sayıda ama iki taraf içinde doyurucu etkinliklere evet demeye çalışıyorum.

EK.3 FATMA DOĞAN RÖPORTAJ

1.Kendinizi tanıtır mısınız?

İsmim Fatma DOĞAN 2007 Şubatından beri Milli Eğitim bünyesindeki devlet okullarında matematik öğretmeni olarak çalışmaktayım. Şu anda Buca Mehmet Emin Yurdakul Orta Okulunda görev yapmaktayım.

2-‘İşlem Tamam 1’ kitabını nasıl buldunuz? Değerlendirmelerinizi alabilir miyim?

Yazar okuyan ile çok güzel sohbet etmiş. Tüm konuları mutlaka gerçek hayat durumlarıyla ilişkilendirmiş. Hem konu seçimleri hem de konuların düzeyi açısından tam 5. Sınıf düzeyine uygun bir kitap olmuş. Birbiriyle ilişkili konularda geçişleri çok iyi yapmış. Ancak ilişkili olmayan konuların geçişlerinde net kopukluklar var.

Ayrıca matematik korkusunun bilinmezlikten geldiğine dikkat çekmesi, kare-dikdörtgen ilişkisini açıklaması, alan ölçmeyi anlatım şekli öncelikle çok dikkatimi çekti ve çok beğendim.

Bir odanın alanını hesaplamak metrekaresi parkelerden kaç tane sığacağını buldurmaya çalışması hem günlük hayatla ilişkilendirme açısından hem de alan ölçü birimlerinin öğretimi açısından oldukça güzel bir örnek olmuş.

‘Aga Lil in Kafasında Parçalanıp Toplanan Sayılar’ başlığı altında işlenen konu 5. Sınıf matematik kazanımlarından ‘İki basamaklı doğal sayılarla zihinden toplama ve çıkarma işlemlerinde strateji belirler ve kullanır.’ kazanımının birebir örneği olarak işlenmiş ve yine günlük hayat ilişkilendirmesi güzel yapılmış.

Tüm bu yazdıklarımın ışığında değerlendirmem 5. Sınıf ve daha alt sınıflar için bir çocuğa matematik sevgisi aşılayabilecek güzel bir kitap olduğudur.

3-Bir matematik öğretmeni olarak kitapta bulduğunuz eksiklikler veya yanlışlıklar var mı?

2 tane kavram ve tanım hatası var. Sayfa 138-139 da örüntünün tanımı yanlış yapılmış. Ustanın yaptığı taş döşemesinde oluşan durum süsleme olarak tanımlanır.

Bir örüntü değildir. Şekil örüntüsü olabilmesi için şekillerin belirli bir kurala göre dizilmesi ve örüntünün bir kodu olması gerekir.(6,6,6 gibi) Bu kodu oluşturan şekillerin iç açılarının toplamı 360 derece ve köşelerini birleştiği tüm noktalarda aynı dizilim olmalıdır. Örneğin; kodu ‘4,3,4,3’ olan bir örüntü olabilir mi? Burada sayılar şeklin kenar sayısını temsil etmekte ve şekiller düzgün çokgen olarak düşünülmelidir. Bu durumda 4 ile temsil edilen kare ve 3 ile temsil edilen eşkenar üçgendir.

4, 3, 4, 3

$90+60+90+60=300$ derece olacağından örüntü oluşturmaz.

Sayfa 143 ise ‘1 metrekarenin içine 100 santimetrekare sığar.’ ifadesi yanlış bir çevirmedir. 1 metre 100 santimetreye eşittir. Ancak alan ölçü birimlerinde çevirme yapılırken büyüme uzunluk ölçme birimlerindeki büyüme oranının karesi şeklindedir.

$$(1 \text{ metre})^2 = (100 \text{ santimetre})^2$$

1 metrekare = 10000 santimetrekare olur.

4- ‘İşlem Tamam 1’ kitabını öğrencilerinize önerir misiniz?

Evet öneririm. Çünkü okuyan öğrencilerin eğlenceli şekilde matematik konularını kavrayabileceğini düşünüyorum.

